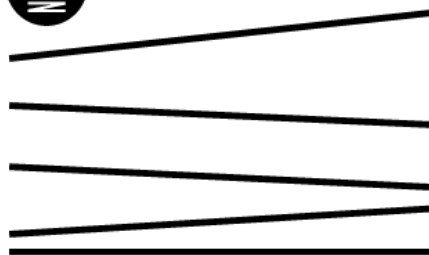

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Lorck, Jørgen Heinrich.; af J. L.

Skumlerier og Begivenheder fra Krigens Tid

Kjøbenhavn : C. A. Reitzel, 1851-1852

1-3 i 1 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

27. - 411.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020879662

Skumlerier og Begivenheder

fra

Krigens Tid.

1848—1850.

af

J. L.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1852.

Skannet af Registrator

171

1848-1850

1848-1850

171

1848-1850

1848-1850

1848-1850

1848-1850

Hr. Oberstlieutenant

Hans v. Selgesen,

Commandeur af Danebroge, etc. etc.

tilegnes disse Blade ærbødigst

af

Forfatteren.

Dr. R. R. R.

Dr. R. R. R.

Dr. R. R. R.

Dr. R. R. R.

Dr. R. R. R.

Skumlerier og Begivenheder fra Krigens Tid.

Af

J. L.

1ste Afsnit

1848.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1851.

Stundtär og Brevveksler

for Aalborgs Tid.

III

11

1111

1848.

Stedsmænd.

Forlag af Landhusholdnings- og H. Brev.

Med de nye, forbedrede, og nye.

1851

Forord.

Der er allerede frevet saa Meget om Krigen og endnu Mere om Feltlivet, at det vilde falde vanskeligt at sige noget Nyt herom. Jeg vil derfor bede den ærede Læser at lægge Mærke til, at disse Blade ikke handle om Krigen og Feltlivet, men kun ganske simpelt meddele saadanne Indtryk og fortælle saadanne Begivenheder fra Krigen's Tid, som jeg selv under denne har oplevet i de Forhold, hvori min Stilling til forskjellige Tider har bragt mig.

Man vil saaledes maaskee dog finde noget Nyt i min lille Bog, hvilken jeg neppe havde vovet at sende ud i Verden, hvis ikke Forskjellige, til hvem jeg har meddeelt Manuskriptet, havde opfordret og opmuntret mig dertil. Det vil nu vise sig, om jeg heri har gjort Ret eller Uret. Skulde disse Blade, der kun omfatte mine Fata i 1848, være saa heldige at vinde noget Bifald, da skal Fortsættelsen ikke lade vente længe paa sig; bliver det Modsatte Tilfældet, da maae de, der have opmuntret mig til Udgivelsen, bære det moralske Ansvar, medens jeg beholder den Trøst tilbage, ialfald ikke at have beriget Maculaturliteraturen med alfor mange Ark.

Endnu maa jeg tilføie et Par Ord om disse Blades Titel der, som jeg frygter, let kan misforstaaes.

Udtrykket „Skumleri“ har vistnok nuomstunder en temmelig udstrakt Betydning, og forstaaes ikke af Alle paa samme Maade. Nogle forbinde dermed Begrebet om noget Ondt, hvad jeg f. Ex. nylig har seet i „Hensburger Zeitung,“ der oversætter Skumleri ved „lügenhafte Erfindung.“ Den gamle Trykkesfrihedsforordning fastsætter Straf for at „stumle med Bitterhed;“ men dette Tillæg, „med Bitterhed,“ synes at tyde paa, at der ogsaa kan stumles paa en uskyldig Maade, og at ialfald det Røgnagtige ikke hører med til Skumleriet; thi den, der udbreder en Røgn, er jo straffskyldig enten han lyver med eller uden Bitterhed. Udentvivl mener derfor Trykkesfrihedsforordningen, naar den omtaler dem, der stumle med Bitterhed, egentlig dem, der sige Sandhed med Bitterhed. Efter min Opfatning af Ordets Betydning, saaledes som jeg troer at denne nu er almindelig, kan man kun stumle, naar man siger Sandhed, og at denne siges paa en spegesfuld, ironisk, om man vil, lidt skjult Maade, er det der, saaledes som jeg forstaaer det, constituerer Begrebet af Skumleri. Kun denne Art af Skumleri maa man derfor vente at finde i disse Blade.

Men hvorfor har jeg da valgt en Titel, der muligen kan misforstaaes?

Fordi Ordet Skumleri er et af de saa Danske Ord, der slet ikke kan oversættes paa Tydsk.

Slesvig i Juli 1851.

J. L.

1848.

Den 3die April 1848 marscherede jeg med min Bataillon med flyvende Fane og klingende Spil gjennem Kjøbenhavns Gader til Toldboden, hvor vi skulde indskibes til Als. Det var det yndigste Foraarsveir, og Gaderne, men især Toldboden og Langelinie, vare besatte af en uoverseelig Mennekesmasse, der med Hatte og Lommetørklæder tilvistede os Farvel og Lykke paa Reisen, da vi ikke længere kunde høre Hurraaebene. Alle vi Bortreisende vare i et Perlehumeur; thi, efterat allerede adskillige Batailloner isorveien vare afreiste, havde vi i flere Dage været i spændt Forventning om vi dog ikke snart skulde faae Marschordre. Vi bildte os ind, at hele Sagen vilde være gjort af paa 14 Dage, og at vi blot behøvede at vise os derovre, for at bringe Oprørerne til Raison. Ak! hvor Lidet kjendte vi dengang til Forholdene i Hertugdømmerne! hvor lidet kjendte selv de dertil, af hvem man dog billigviis kunde have forlangt en saadan Kundskab; ja! jeg kunde fristes til at sige, hvor Lidet kjender man endnu de sande Forhold og den sande Stemning, og

det efter over tre Aars sørgelige Erfaringer. Dog dette hører ikke til 1848, og man bør ikke skumle i Utide.

Neppe vare vi komne ombord paa de til vor Overfart bestemte Skibe, førend Veiret forandrede sig paa en for Usovante høist foruroligende Maade. Det var, som om Himlen selv vilde give os et Bink om, at vi ikke gik lutter Solskinsdage imøde. Paa Grund af stormfuldt Veir naaede vi først Sønderborg efter to Dages Seillads; men tiltrods for disse Gjenvordigheder sang Folkene uophørligt i de høieste Tenorregioner, naar de ikke havde andre Forretninger med Hovedet udenfor Reilingen. De, hvem Naturen havde nægtet Syngestemme, spiste, og jeg maatte da som saa mange Gange beundre den overordentlige Udholdenhed, hvormed Jenserne ere istand til at tilfredsstille denne Fornødenhed. Det er mig kun ubegribeligt, hvorledes den saa længe kan vedblive at være en Fornødenhed; thi, naar man seer hen til Retterne, kan der ikke være Spørgsmaal om nogen egentlig gastronomisk Nydelse.

I Sønderborg var Velkomsten af samme Bestaffenhed som Afskedshilsenen i Kjøbenhavn; kun tør jeg maaskee, belært af senere Erfaring, tvivle om, at de Sønderborgske Hurraaab alle vare saa godt meente som de Kjøbenhavnske. Efter at Bataillonet var landsat, marscherede vi strax videre til Augustenborg, og det var den første store Sviir, vi havde i Krigen, da vi drog ind i Hertugens Slot, fra hvis Taarn et stolt Dannebrogsslag vaiede og med sine lange Flige ligesom gjæstfrit vinkede os til at træde ind. Vor Modtagelse i Slottet var overmaade galant; en sortklædt Huushovmester modtog os i Døren med Hatten i Haanden, og førte os op til de for os bestemte Værelser, paa hvis Døre vore respective Navne vare skrevne med Røde. Tidligere, i

Bæddeløbs og Jagttiden, havde der vist staaet ganske andre
 Navne paa disse Døre, der nu volentes nolentes maatte
 aabne sig for hans Durchlauchtigheds værste, eller maaskee
 rettere næstværste Tjender; thi de værste vare vel de gode
 Benner, der havde loffet ham ind i det Fidtesad, hvori
 han nu allerede sad fast. En velunderrettet Embedsmand
 paa Als fortalte mig, at Hertugen, da Oprøret endelig skulde
 bryde løs, vaklede stærkt, og, maaskee meest bevæget ved
 sin Gemalindes indstændige Bønner og Forestillinger, allerede
 halvt om halvt var besluttet paa at gaae til Kjøbenhavn.
 Da ankom pludselig Pastor Lorentzen fra Udelbye, der i
 flere Timer var indeluffet med Hertugen, og efter denne
 Samtale var denne aldeles omstemt og erklærede, at han
 uopholdelig vilde reise til Berlin. Den hertugelige Families
 Beboelsesleilighed bar ogsaa tydelige Spor af, at denne Be-
 slutning var bleven udført i stort Hastværk; thi i Hertug-
 indens og de unge Prindsessers Værelser laae endnu paa
 Stolene de Kjoler og andre Klædningsstykker, de havde af-
 ført sig; et halvfærdigt Maleri stod paa Staffeliets, medens
 Palet og Pensler laae paa Stolen, der stod foran det, og
 i Hertugens eget Værelse laae endnu alle hans Papirer
 og Breve i den skønneste Orden. At han ikke selv, eller
 at Ingen af hans gode Benner senere har tænkt paa at
 bortskaffe disse, er ubegribeligt. Saavidt mig er bekjendt
 bleve de først lagte under Beslag Dagen efter at vi havde
 forladt Slottet. I et Par Dage levede vi et meget behage-
 ligt Familieliv paa Augustenborg. Alle Maaltiderne vare
 fælleds, og ved dem alle mødte, foruden flere opvartende
 Tjenere, den sortklædte Huushovmester stadigt med sin Hat
 i Haanden, for at see efter, om Alt var i Orden, og for
 at høre, hvilken Viin de ærede Herrer behagede at drikke.

Denne Fremgangsmaade var forresten meget fornuftig; thi, som en Følge af denne høflige Behandling, faldt det Ingen ind at gjøre Requisitioner paa egen Haand, hvad der vel af og til skete paa andre hertugelige Eiendomme, hvor man ikke var saa forekommende, som paa Augustenborg.

Men, hvor længe var Adam i Paradiis? — Den tredie Dags Morgen erholdt vi Ordre til at marschere tilbage til Sønderborg hvor vi strax bleve indskibede, for at afgaae til Holnis. Det var at komme fra Dynen og i Halmen, og det var endda kun Faa af os, der vare saa heldige at komme i Halmen. Beboelsesleilighederne paa Stedet indskrænkede sig nemlig til to Bygninger, den ene beboet af Toldcontrolleuren, den anden af en Toldassistent, og det er klart, at kun en saare ringe Deel af 4 Compagnier under disse Omstændigheder kunde vente at faae Tag over Hovedet. Naturligviis requirerede Lægerne et Bærelse til Lazareth, hvilket var absolut nødvendigt, da vi stode i en meget exponeret og isoleret Stilling ligeoverfor en i Antal overlegen Fjende, der var forsynet med Skyts, og vi maatte derfor være belavede paa at kunne faae Saarede. Imidlertid benyttede vi foreløbigen Lazarethet med dets Straasække til Sovegemak og inviterede saa mange af Officererne, som Bærelset kunde rumme, til vore Nattegjæster. Desværre opdagede jeg for silde, at jeg havde været for gjæstfri; thi da jeg selv vilde begive mig tilføis, fandt jeg allerede alle Pladser optagne. Fortvivlet henvendte jeg mig nu til Værtinden og skildrede hende den Forlegenhed, hvori min alfor overdrevne Godmodighed havde sat mig, og heldigviis traf jeg her paa et medfølende Hjerte og, hvad der var endnu gavnligere for mig, paa Evne til at afhjælpe min Nød. Fruen overlod mig nemlig en lille Barneseng i Form

af en Kurv, der blev stillet op i Contoiret, og med den inderligste Fryd kastede jeg mig hen paa dette Ufskyldighedens Leie. Rigtignok fik kun den øverste Halvdeel af mig Plads i Kurven, medens den nederste hængte udenfor; men da hiin snart blev berørt af Sønnens Balmuestengel, blev denne foreløbig ikke regarderet. Om Morgen, da den øverste Halvdeel vaagnede, sov imidlertid den nederste endnu saa trygt, at det varede en rum Tid, inden den kunde bringes til Virksomhed, og desværre sølte jeg den hele Dag, at den ikke var bleven synderlig styrket ved denne Soven udenfor Kurven. To Nætter og Dage tilbragte vi under disse uhyggelige Forhold.

Den 3die Dags Middag (den 9de April, Dagen da Affairen ved Bau fandt Sted) rykkede Bataillonen op mod Glücksborg, som den havde Ordre til at besætte. Dette Diemed opnaaedes uden stor Vanskelighed, da Fjenden kun gjorde Modstand retirerende, og henad Aften holdt vi for anden Gang vort Indtog i et hertugeligt Slot. Landbefolkningen i den Egn, vi droge igjennem, syntes at være overmaade fornøiet over at see danske Tropper; de havde nemlig i længere Tid været glædede med Besøg af Friskarerne, og disse Herrer vare hverken moderate i deres Fordringer, eller contante i at honorere de Fordringer, man til Gjengjæld gjorde til dem. Mindre fornøiede vare Beboerne af Glücksborg Slot, hvor hele Bataillonen blev indquarteret. Strax efter vor Ankomst indløb nemlig Melding om Glensborgs Besættelse af Bore og om Insurgentthærens sorgelige Skjebne ved Bau. Denne Efterretning, der naturligviis fremkaldte jublende Hurraraab af Bataillonen, virkede nemlig ikke saa behageligt paa de tilbageværende Beboere af Slottet, der jo alle havde flere Venner og Beslægtede i de ulykkelige

Baueres*) Ræffer; Fruentimmerne især hylede saa for-
 skrækkeligt, at vi havde ondt ved at troste dem, og hvad
 der egentlig var værre, med at faae dem til at lave noget
 Mad til os; thi vi vare skrækkelig forkomne af Sult og
 Tørst. Omsider lyffedes det os, efterat en fouragerende
 Recognoscering var afholdt i Spisefammet med et meget
 uheldigt Resultat, at faae Løste om stegt Flesk, Kartofler og
 Røgsauce. Disse Retter, der maaskee ikke vilde tage sig ud
 paa Vincents Spisefeddel, vare meget antagelige for
 sultne Krigskarle, og vor eneste Sorg var nu den, hvorfra
 vi skulde faae Nectar til denne Ambrosia; thi Seiersrusen
 havde vi jo rigtignok, men vi vilde gjerne have en anden
 ganske lille dito, til at soutenere den første med. Efter af-
 holdt Krigsraad besluttedes der at affende en Officeer, for
 at underhandle om adskillige Drifkevarers Leverelse med
 Slotsfogeden, der efter Sigende havde Røglen til Kjelderens.
 Meget nedslagen vendte Parlementairen fort efter tilbage
 med den Rapport, at Fogeden paa det bestemteste havde
 forsikket, at der ikke var en eneste Glaske Viin i Kjelderens.
 Med usigeligt lange Ansigter blev denne sorgelige Melding
 hørt af det samlede Officeercorps, da paa engang en anden
 Officeer, der var en gammel Practicus, reiser sig og ud-
 raaber: „Det er naturligviis Løgn i Fogedens Hals og
 lad mig blot komme til at snakke gemtyligt med Tyren.“
 Det følger af sig selv, at Ingen havde Noget imod at der
 gjordes et nyt Forsøg, og i bange Forventning afventede

*) Denne Vittighed er forresten af en Ditmarsker Bonde, der, da Prindsen
 af Noer i 1850 reiste om og holdt Taler i Holsteen, og, for at gjøre
 sig populair sagde: „Auch ich bin ein Bauer,“ svarede: „Ja gewiß,
 Du warst mit bey Bau.“

vi Resultatet. Efter et Dvarteers Forløb, der var forekommet os som en Evighed, retournerede omsider den omtalte Officeer; men — ikke alene. Med høie Jubelraab hilse des hans Følge, der bestod af fire Oppassere, der under deres respective otte Arme bare saa mange Glasfer, som det var muligt at transportere paa denne Maade med nogenlunde Sikkerhed; og det maa man sige til Roes for Oppasserne i Almindelighed, at, saa store Klodrianer de end forresten kunne være, saa have de, deels paa Grund af Dvælsen, deels af personlige Hensyn til de Ubehageligheder for dem, som Uheld med fyldte Glasfer kunne føre med sig, tilegnet sig en meget respectabel Færdighed og Forsigtighed i at omgaaes med disse skrøbelige Væsen^{*)}. Nu blev der en Travlhed med at dække Bord i en deilig stor Sal, der var forsynet med mageløse mahogny Lænestole; og, da Lysene endnu vare i Lyskronerne, følger det af sig selv, at de bleve tændte og snart belyste et overordentlig muntert Maaltid. Vare Retterne hverken mange eller udsøgte, saa var Vinen desto bedre, ypperlig Madeira og Champagner i Mængde. Mange Skaaler bleve udbragte; men saa stor var vor Uhosflighed, at ikke en Eneste tænkte paa at udbringe en Toast for Værten, der tracterede os saa herligt. Efter Maaltidet begave vi os i Seng; det vil sige: Enhver udsøgte sig blandt de i de forstjellige Sovværelser liggende Madratser, Dynner og Tæpper hvad han behøvede til sin Bequemmelighed, og placerede sig da, hvor han kunde finde en passende Plads. Jeg tør nok paastaae,

*) Man kan vist meget godt kalde en fyldt Glasfe et Væsen, da den indeluttes saa megen Geist; thi om Glasfer med uspirituøst Indhold kan her naturligtvis ikke være Taler.

at der aldrig have været Gjæster paa Glücksborg Slot, der sov saa trygt og saa fortræffeligt, som vi, og dog vare vi mange Flere (over 800 Mand) end Slottet just beqvemt er indrettet til. Men vi havde Hjerterum, og derfor fandt vi Allesammen god Plads. Slottets Indre frembød forresten et fuldkomment Billede af Forstyrrelse. Friskarerne havde nemlig huseret her i nogen Tid, og disse vakkre Forkæmpere for en vakker Sag, der vakte saa mange Forhaabninger, — før de kom, og saa megen Glæde, — da de gif, disse enfanter terribles for Slesvig-Holstenerne, havde med sædvanlig Delicatesse og med den dem eiendommelige Hensynsløshed, der ikke adskiller Ben fra Fjende, vendt op og ned paa Alt, undersøgt alle Gjemmer og Skuffer og væltet deres Indhold, hvoriblandt en stor Masse Breve og Papirer, ud paa Gulvet. Stue-
Etagen lod til at være afbenyttet til Hestestald, og Spil-
tougene fandtes endnu langs Væggene. Alt Slotsfogeden havde forstaaet at holde Viinfjelderen skjult for disse Gjæster fortjente sandelig Beundring. Forresten fik vi ikke megen Leilighed til at besee Slottets Mærkværdigheder, hvis det ellers har saadanne, da vi allerede den næste Morgen marscherede videre ind i Angeln.

Glücksborg, der stod for vor Aand som Forjættelsens Land, naturligviis meest paa Grund af sine Østers, kom vi altsaa ikke til dengang. Den næste Nat tilbragte vi i Landsbyen Munkelabrup, og, for ikke at udsættes for en fjendtlig Overrumpling, var et heelt Compagnie indquarteret i hver Gaard; Geværerne stode i Pyramider foran Laden, hvori det Mandskab, der ikke var paa Post, sov i Halmen. I den Gaard, hvori jeg tilligemed flere Officerer vare indquarterede, samlede vi om Aftenen de fleste af Landsbyens anseeligste Bønder, for, som man siger, at snakke gammelt

med dem og føle dem lidt paa Tænderne. Nogle fra Glücks-
 borg medfulgte Glasfer Champagner bidroge til at oplive
 Stemningen, skjøndt ikke i den Retning, hvorhen de sand-
 synligviis vare bestemte til at arbeide. Bønderne bleve
 tilsidst meget snaksomme, og yttrede Alle eenstemmigen, at
 de ingen Grund havde til at flage over det danske Regimente,
 der aldrig havde betyngtet dem med overdrevne Skattepaalæg,
 og i det Hele aldrig havde forlangt Mere af dem, end
 hvad de med Lethed kunde præstere. For at bevise Sand-
 heden heraf fremtog vor Vært sin Skattebog, hvoraf saaes,
 at han i 1848 ikke betalte høiere Skatter end da han for
 17 Aar siden overtog Gaarden efter sin Fader, uagtet
 Eiendommen nu omtrent var dobbelt saa meget værd som
 dengang. Med Hensyn til Sproget forklarede de os, at de
 af dem, der vare over 40 Aar, alle talte Dansk, medens
 den yngre Generation var tydstalende, som en Følge af at
 den havde nydt tydsk Skoleunderviisning. I det Hele taget
 vare Angelboerne i 1848 uden Tvivl langt loyalere end de
 senere ere blevene ved Wühlernes usfortrødne Bestræbelser for
 at vinde denne vigtige og rige Deel af Landet, og jeg er
 overbevist om, at den tidligere gode Stemning snart vilde
 vende tilbage hos dem, naar de kun kunde holdes frie for
 Berørelse med utroe og forræderske Embedsmænd; thi i
 Slesvig har desværre Embedsklassen en Indflydelse paa
 Befolkningen, hvorom man i Kongeriget intet Begreb har.
 Indtil langt over Midnat fortsattes vor politiske Discurs,
 ideligt afbrudt af loyale Skaaler og Hurraraab. Da vi
 skulde bryde tidligt op den næste Morgen, for at marschere
 til Slesvig, gif vi omsider til Ro med sangvinske Forhaab-
 ninger om Angelboernes Troskab og temmelig stolte af, at
 vi, idetmindste i vore egne Tanter, havde bidraget saa meget

til den gode Sags Fremme. Jeg er nu tilbøielig til at troe, at alle de gode Benner, der hiin Aften drak saa fornøiede med os, i Grunden gjorde saa smaat Nar af os.

Den 11te April forlode vi Munkelbrarup, stødte ved Ausacker sammen med den øvrige Deel af Armeen, der kom fra Glensborg, og nu gik det under munter Sang afsted til den bekjendte Hovedrede for Oprøret. Først efter at det var blevet mørkt kom vi til Esløvig, da Marschen var lang, og her maatte vi endda vente en god Time paa Gaden, inden vi fik vore Qvarteerbilletter. Endelig var jeg saa heldig at faae Fingre paa en Billet, der lod paa to Officerer, og denne tog jeg i Beslag for Overlæge H. og mig selv. Det var faldet i vort Lod at blive indquarterede hos en af Hovedmændene for Oprøret, den bekjendte Provst Boysen. Ved vor Indtrædelse bleve vi modtagne med mange artige Talemaader af en halvgammel Fyr i sorte Klæder, hvem vi antog for og tiltalte som Provsten. Vi overvurderede imidlertid Manden meget betydeligt, da han strax med mange Unskyldninger for at han ikke var den, vi antog ham for, navngav sig selv som Candidat Hadenfeldt, der i Provstens Graværelse fungerede som Vicevært i Huset og Beskytter for Familien. Det var jo ogsaa meget godmodigt, eller meget dumt af os, hvad man nu vil kalde det, at vi ikke strax betænkte, at Provsten naturligviis itide havde salveret sin Person ved de danske Troppers Nærmelse. Hr. Viceværten anviste os nu vore Bærelser og var i enhver Henseende Hosfligheden og Forekommenheden selv, saa at Provsten virkelig havde megen Gæde af sin Substitut. Den næste Formiddag afslagde vi vor Visit hos Familien, der var overmaade elskværdig, og selvfølgelig saa meget som muligt undgik at berøre det politiske Gebeet. Til Middag samledes

vi atter med Familien, og tilbragte overhovedet senere meest vor Tid i dens Skjød. Vi kom fortræffeligt ud af det med dem Alle, da de, som sagt, vare elskværdige Mennesker, især Provstinden, der af sit inderste Hjerte beklagede den sorgelige Krig. Men jeg maatte senere erfare, at det gik hende som Angelboerne; thi da jeg i 1850 gjensaae hende efter Slaget ved Idstedt, var hun en ligesaa enrageret Slesvig-Holsteinerinde som de andre slesvigiske Damer.

Om de elleve Dage, hvori vor Armee opholdt sig i Slesvig, er der forresten ikke Stort at sige, da den ene Dag gik som den anden. Byen var saa godt som ganske forladt af den hele mandlige Befolkning, og man saa kun Officerer og Soldater paa Gaderne og alle offentlige Steder. Hos Madam Esselbach gik det lystigt til, især om Aftenen, da hendes Huus var et Samlingssted for den største Deel af Officererne. Disse elleve Dage vare gyldne Dage for hende, og man træder neppe Sandheden for nær, naar man paastaar, at hun noget nær har equiperet sit nye Hotel med de Equiperingspenge, der bleve Officererne udbetalte ved deres Afreise fra Kjøbenhavn. Madam Esselbach, hvis Navn har opnaaet en vis Berømmelse under Krigen, er vistnok en mærkværdig Personlighed. Hun besidder en ubegribelig Kundskab i det Personelle, er inde i alle Forhold, og kan give Oplysninger om Alt, hvad man kan finde paa at spørge hende om; man kan være aldeles fremmed for hende, og dog kan man, efter blot at have talt med hende i ti Minutter, være vis paa at finde et eller andet Tilknytningspunkt, saa at det viser sig, at hun meget nøie kjender En eller Anden af vore Allernærmeste. Hun er overordentlig activ, men har desuagtet altid Leilighed til at slaae en lille Pasfiar af med en eller anden god Ven, og man maa

tilstaae, at hendes Fortællinger fordømmeste ere interessante. Af saadanne gode Benner har hun mange blandt vore Officerer, og dem titulerer hun med Du, „mein Junge,“ „mein Alter“ eller „lieber Freund.“ Om Madam Esselbachs Politik er det vanskeligt at sige noget bestemt, og netop derved viser hun, at hun er en god Politiker. Maaskee kunde man sige, at hun bekjender sig til Gjæstgiverpolitiken, der bestaaer i at holde gode Miner med alle Parter; alligevel troer jeg, at man med Hensyn til det slesvigholstenske Oprør tør betragte hende som danskfindet, dette dog maaskee mindre af Sympathie for de Danske, end fordi hun er en fornuftig og en praktisk Kone, der strax fra Begyndelsen af indsaae det Uholdbare i Oprøret. Vist er det, at hun, dengang Tydskerne havde Magten i Slesvig, ikke afholdt sig fra at sige dem drøie Sandheder lige i Dinene; men ligesaa vist er det ogsaa, at hun heller ikke nu generer sig for at sige sin Mening ligefrem, naar der skeer Noget, hun misbilliger. Som et Beviis paa hendes indifferente Politik kan jeg fortælle en lille Historie, der passerede under vort elleve Dages Ophold i Slesvig. Nogle Soldater vare nemlig tilfældigt komne op paa hendes Loft, og fandt der to store tydske Faner, hvilke de da strax bragte til deres i Huset logerende Capitain, der var en af Madam Esselbachs omtalte gode Benner. Denne gif strax til hende med Corpora delicti, og udbrød: „Was ist denn das, liebe Doris! diese sind hier in Deinem Hause gefunden!“ — „Ach ja! mein Jung! man muß ja diese Fegen haben, um sie auszustechen, wenn die Leute hier toll werden.“ — „Die muß ich aber mitnehmen, gute Doris!“ — „Na! Na! laß du sie lieber liegen, Alterchen, sonnst muß ich mir ja doch ein Paar neue anschaffen, wenn Ihr wieder fort sehd.“ —

Man siger, at Capitainen, der ikke vilde sætte sin Beninde i overflødige Omkostninger og desuden vel vidste, at hendes Politik ikke var farlig for os, lod hende beholde sine Faner. Disse vaiede ogsaa ganske rigtigt Dagen efter Slaget ved Slesvig fra Taget af hendes Hotel.

En anden ret mærkelig Personlighed i Madam Gesselbachs Huus er hendes Fader, den over firfjendstyve Aar gamle, blinde Seest, der sædvanlig sidder i en Krog af en Sofa i den almindelige Gæstestue og lytter efter Gæsternes Discusser. Kan han faae En fat, der vil slaae en lille gemyttlig Passtiar af med ham, da er han meget glad; kun maa man da vel vogte sig for at bringe Talen paa Noget til Doctoriet henhørende; thi da bestiger han sin Kjøphest, som det er vanskeligt at faae ham af igjen. Han har nemlig faaet den fixe Idee, at alle Sygdomme kunne cureres med Aloe, og som en Følge deraf fordømmer han aldeles Lægevidensskaben som overflødig og alle Læger, der ikke ere Aloedoctores, som skjendige Charlataner. Den Gamle er forresten ivrig Danskt og taler endnu Sproget ret godt, skjøndt han saa længe har levet blandt Tydsktalende.

Stor Conflux af Officerer var der naturligviis ogsaa i Ravens Hotel i Altstadt, da Veien fra denne Deel af Byen til „Stadt Hamburg“) er temmelig lang. Men da dette Sted var bekjendt for, tidligere at have været et Samlingssted for „Wühlerne,“ saa folte man sig ikke ret hyggelig der. Endnu (i 1851) kan man her i et lille Bærelse, som de gjerne ville reservere udelukkende for sig selv, see Enkelte af et mistænkeligt wühleragtigt Exterieur, der med mørke

*) Madam Gesselbach's Hotel.

Miner betragte enhver forbigaaende Danst; men paa Grund af den slemme Beleiringsstilstand ere de indskrænkede til at wühle indvendigt. At der gøres lidt Forskjel paa dette Bærelse og dem, der sædvanligt afbenyttes af de danske Officerer, kan sees deraf, at de tydske Aviser henlægges i det lille Bærelse, medens kun de danske Blade faae Udgang til de øvrige.

Som bekjendt ere de slesvigiske Damer langt ivrigere og ekstravagantere Politifere end Mændene; det fulgte derfor af sig selv, at de i disses Graværelse fandt sig forpligtede til at gjøre en eller anden politisk Demonstration, og denne bestod da i, at de alleviste sig klædte i Sorg efterat vore Tropper havde besat Byen, for ikke at tale om, at de naturligtviis vendte Hovedet bort, saasnart de fik Die paa en Dansk Officeer. Dersom de gode Damer vidste, hvor latterlige de gjorde sig selv, og hvor ilde det klæder selv de smukkeste af dem, naar de geraade i politisk Ekstase, saa troer jeg næsten at de maatte kunne bringes til at skamme sig. Jeg fik engang Leilighed til at tale med en Dame, der ikke kunde undgaae mig, og jeg spurgte hende da blandt Andet, hvorfor alle Mandfolkene vare løbne bort. „Naturaligtviis“ — svarede hun, — „fordi de frygtede de Danskes Brutalitet.“ — „Men,“ udbrød jeg, „saa maa det jo da være nogle jammerlige Mandfolk, der forlade deres Koner og Døtre, og lade dem blive alene tilbage med Folk, af hvem de forudsætte en brutal Opførsel.“ Fruen blev mig Svaret skyldig, men jeg haaber, at hun har taget sig mine Ord saa meget til Hjerte, at hun alvorligt har gennemheglet sin Mand, da han kom hjem igjen efter sin Flugt for de Danskes Brutalitet. De slesvigiske Fruentimmer havde tilegnet sig den samme Snedighed og Underfundighed, som de Blade,

der forsvare Dyrerernes Sag, og maaskee i en endnu høiere Grad end disse; men det er jo rigtignok ikke saa vanskeligt at være snild, naar man sætter alle mulige Hensyn til Sandhed og Ret tilside. Et Exempel herpaa havde jeg den Dag, da Kongen var i Slesvig, for at hilse paa Armeen. Jeg tænkte, at kunne føre mig dette Besøg til Indtægt og spurgte halvt triumferende hjemme i mit Qvarteer: „Naa! hvad siger De nu om Kongens Ufrihed? — i Dag har han dog været i Slesvig.“ — Jeg maa tilstaae, at jeg blev ganske forbauset over det Svar jeg fik, idet en af de unge Damer strax udbrod: „Ja! dette Besøg er netop et Beviis paa Kongens Ufrihed; saa de da ikke, hvorledes han red som en Fange mellem to Escadroner Cavalleri!“ — To Ting frapperede mig høiligen ved dette Svar: først den Rundskab, der allerede havde i Altsstadt om den Maade, hvorpaa Kongen for saa Limer siden havde holdt sit Indtog i Byen, skjøndt intet Menneske saaes paa Gaderne eller i Binduerne ved denne Leilighed; og dernæst den Underfundighed, hvormed Kongens Værsfølge øieblikkelig var gjort om til en Vagt, der skulde passe paa ham. Dette tydede unægteligt paa, at der var System og Methode i Dyreret.

Endnu maa jeg ikke glemme at fortælle en lille Historie fra disse elleve slesvigiske Dage om den senere saa bekjendte Pastor Baumgarten, der dengang endnu ikke var saa prostitueret, at han havde havt nødig at forlade Byen. Denne vakkre Mand havde nemlig faaet en Indqvartering af 22 Menige, hvilke han paa Ankomstastenen tracterede med et glimrende Maaltid og en Mangfoldighed af alleslags Drifkevarer. Da Jenserne havde spist og drukket saa meget, de kunde overkomme, — og det er ikke Lidet, — henstrakte de sig i de mageligste Stillinger, de kunde

udfinde, fordøiende, ryggede deres Piber og glædende sig over deres Tilværelse. Bludseligt træder Pastoren ind og spørger, om der ikke var Noget, de kjere Folk endnu kunde ønske. At spise og drikke mere var en Umulighed, ellers havde man ikke hørt op; men en af Folkene udbryder ganske gemtyktigt: „det kunde ikke være saa galt, om vi kunde faae et Par Tøfler hver!“ — Pastoren svarede lidt forlegen, at det maaskee kunde have Vanskeligheder at skaffe saa mange Par Tøfler tilveie nu, da det allerede var saa sild, men at han skulde gjøre sit Bedste. En halv Time efter, da de fleste af Folkene havde hengivet sig til en sød Slummer og for længe siden havde glemt Tøflerne, vendte Præsten tilbage med 22, siger og skriver to og tyve Par Tøfler. Hr. Baumgarten har formodentlig ogsaa hørt til dem, der frygtede de Danskes Brutalitet.

De eneste Bøfener i Slesvig, der følte nogen virkelig Velvillie for os, vare de umyndige Børn, der med megen Kjerlighed sluttede sig til Soldaterne, og man saae tidt disse spadserende paa Gaderne med deres Qvarteerværters Børn ved Haanden, gjørende sig al mulig Umage for at snakke det bedste Tydsk, de havde lært. Ogsaa med Tjenestepigerne stode Jenserne sig godt, da de vare saa villige til at gaae dem tilhaande med at bære Vand og Brænde.

Strax efter vor Ankomst til Slesvig var jeg bleven commanderet til Jægerhospitalet i Alttstadt. Her var jeg beskæftiget hiin minderværdige Paaskemorgen, da Krigstrompeten kaldte de Troende fra Kirkens Helligdom til blodig Kamp. Aftenen forud vil man have bemærket en urolig Bevægelse mellem de tilbageværende Borgere i Alttstadt, der samlede sig i Klynger og stak Hovederne sammen; det er vistnok ikke usandsynligt, at de „Gefinnungstüchtige“ havde et Nys

om hvad der skulde skee den følgende Dag, ligesom de ogsaa under Kampen sagdes at signalisere til deres Benner. At vi ikke havde været synderligt heldige med at forebygge Spioneri, kan sees deraf, at det almindeligen paastodes, at den bekjendte Forræder, Fürsen-Bachmann, der senere blev Chef for Insurgenternes Cavalleri, hver Dag havde været i Elesvig forklædt som Tørvebonde. — Da Generalmarschen blev blæst i Gaderne, indfandt Korpsstabslægen sig paa Hospitalet og meddeelte mig Ordre til, ikke at forlade de Syge, førend de Alle vare evacuerede til Glensborg, til hvilket Diemed Bogne saa hurtigt som muligt skulde blive mig tilsendte. Imidlertid udebleve de belovede Bogne, ikke paa Grund af nogen Forsømmelse fra Autoriteternes Side; men fordi Bønderne, der troede, at det nu var ude med de Danskes Herredømme i Elesvig for det Første, ikke lystrede Ordre, men kjørte hjem med deres Bogne istedetfor at møde ved Hospitalet. Jeg var nu i en ubehagelig Forlegenhed, som tiltog, da der efter et Par Timers Forløb begyndte at komme Saarede til Hospitalet. Disses Antal vedblev bestandigt at stige, og da de tillige medbragte temmelig foruroligende Efterretninger fra Kamppladsen, saa fremsatte jeg Sagernes Stilling for de Syge, idet jeg opfordrede dem af disse, der vare i en saadan Tilstand, at de kunde gaae, til at begive sig paa Veien til Glensborg tilføds, da Bogne nu ikke længere kunde ventes, og de, hvis de bleve, useilbarligen maatte falde i Fangenskab. Nogle og tyve fulgte mit Raad og slap bort. Udenfor Hospitalet begyndte det at blive levende; de før saa tomme Gader vare nu fulde af Mennesker, der ligesom vare vorede op af Jorden. Ved Siden af Hospitalet ligger Raadhuset, der har et fladt Tag med en Altan, hvorfra man kan oversee en stor Deel af Byens

Omegn; denne var tæt besat af nysgjerrige Tilskuere, der jubledes hver Gang de saae de talrige fjendtlige Skarer rykke frem, og paa deres glade Miner var det let at see, at Kampen ikke havde noget gunstigt Udfald for os. Imidlertid ankom der bestandigt flere og flere Saarede, og min Stilling blev mere og mere kritisk og piinlig, især da jeg nu indsaae, at det for mig ikke længere var at tænke paa at komme bort. Med de haardt Saarede, der trængte til alvorlig operativ Indskriden, var jeg meest i Forlegenhed, da jeg hverken havde Instrumenter eller ringeste Assistance; jeg maatte derfor lade dem blive paa Bognene, forbinde dem der foreløbigt saa godt det lod sig gjøre, og derefter lade dem fjøre videre til Glensborg, idet jeg medgav een eller flere af de med deres Vaaben forsynede Syge som en Art Escorte. Havde jeg nemlig ikke brugt denne Forsigtighed, saa maa Gud vide, hvorhen Bønderne maaskee havde fjørt de stakkels Saarede. De Bogne, som de indbragte Saarede havde forladt, for at blive forbundne i Hospitalet, bortfjernede sig strax, uagtet de fik Ordre til at blive; men Ingen respecterede længere Ordre, og Borgerne opmuntrede dem til at fjøre bort, istedetfor at de burde have tvunget dem til at blive; thi blandt civiliserede Nationer ophører en saaret Gjende at være Gjende.

Den lille modige Skare, der saa tappert forsvarede Thyra's Bold mod Bolds mændenes fremstormende Masser, var allerede for længe siden trængt tilbage af Overmagten, og Natten havde udbredt sit tause Elor over den blodige Bal, da jeg endnu færdedes mellem mine Saarede, hvis Antal efterhaanden var steget til nogle og halvtreds. Da Kloffen var henved 12 om Natten, kunde jeg neppe holde mig opreist længere og var fuldkommen udmattet baade

paa Legeme og Sjæl. Jeg sendte da Bud til Byens Physicus og anmodede ham om at sende mig Assistance, da jeg ikke var istand til at holde ud længere. Denne blev ogsaa strax beredvilligen ydet mig, og jeg begav mig nu tilbage til mit gamle Qvarter, hvor jeg blev modtagen med den samme Venlighed, som hidtil, uagtet Forholdene nu væsentligt havde forandret sig. I Qvarteret traf jeg til min store Trøst min Oppasser, en god, ærlig solid Jyde, der ikke havde villet forlade mig. Da jeg gjorde ham opmærksom paa, at vi nu begge vilde blive Krigsfanger, svarede han Intet, men tog blot sin Sabel og knækkede den midt over, idet han med indædt Harm mumlede: „Den skal de Hunde Fa'en rive mig inte ha'e.“

Det er vanskeligt at beskrive de Følelser, med hvilke jeg denne Nat gik tilfængs. Om hvad der var skeet paa Kamppladsen, og i hvilket Omfang Udsaldet af Slaget havde været uheldigt for os, vidste jeg saa godt som Intet; jeg troede mig ganske alene blandt forbittrede Fjender, og havde ingen Forestilling om, hvorledes en Krigsfange vilde blive behandlet, skjøndt jeg vel haabede, at man vilde respectere Lægerne. Een Gang senere har jeg omtrent følt det Samme som jeg følte i denne sorgelige Paaskenat; dengang nemlig da Efterretningen om Linieskibet „Christian den 8des“ ulykkelige Skjebne kom til Als i 1849. — Paa Slagdagen saae jeg slet ingen Fjende, da den fjendtlige Armee om Natten bivouaferede udenfor Byen. General Wrangel havde vel seent om Aftenen besøgt de øvrige Lazarether og været galant mod de Saarede, ved at rose deres Tapperhed; men ned til Altstadt naaede han ikke. Først den næste Morgen indfandt sig paa Jægerhospitalet en preussisk Officer, der forlangte mit Ordre paa, at hverken jeg eller mine

Patienter vilde prøve paa at slippe bort. Naturligviis kunde jeg kun svare for mig selv, idet jeg imidlertid lovede, at ville gjøre Alt, hvad der stod i min Magt, for at forhindre, at Noget ubesindigen forsøgte paa at flygte, da jeg godt indsaae, at et saadant Forsøg kun vilde foranledige strengere Forholdsregler mod de Tilbageblivende. Forresten skulde de stakkels Beboere af Jægerhospitalet have haft ondt ved at tænke paa Flugt for det Første. Jeg erfarede nu først, at 9 af mine Collegaer deelte min Skjebne; de vare næsten Alle blevne overraskede og tagne i Dragonhospitalet i Frederiksberg, medens de vare isærd med at amputere og forbinde Saarede. Jeg vil ikke nægte, at jeg følte mig betydelig lettet, da jeg erfarede, at jeg ikke var ganske ene i Tjendens Leir, skjøndt denne Følelse jo rigtignok var lidt egoistisk. Havde jeg Altsenen isorveien vidst, at der vare saa mange danske Læger i Slesvig, kunde det maaskee endnu have været muligt for mig at slippe bort, efterat jeg havde afleveret de Saarede til Physiici Omsorg.

Min isolerede Stilling var imidlertid bleven bekjendt, hvorfor endnu samme Morgen en Collega blev sendt til min Assistance, og denne forblev tilligemed mig ved Jægerhospitalet, indtil han omtrent 4 Uger efter blev frigiven og sendt tilbage til Armeen paa Als.

Det var heldigt for os, at det var Preusserne og ikke Slesvig-Holstenerne, der vare Seirherrerne, og at der blev efterladt en preussisk Garnison i Byen med preussisk Commandantskab; thi ellers havde vi sandsynligviis faaet en ganske anden Behandling. Der cirkulerede nemlig i Slesvig de forfærdeligste Historier om den barbariske Maade, hvorpaa Fangerne fra Bau bleve behandlere i Kjøbenhavn, og man havde gjerne grebet Leiligheden til at hevne sig

paa de forhadte Danske, naar man blot havde faaet Lov dertil; men Preusserne holdt, idetmindste i Begyndelsen, god Justits og taalte ikke, at vi paa nogen Maade fornærmedes. Det er ubegribeligt, at de ikke ogsaa have villet og kunnet forhindre den skjendige Plyndring af de Faldnes Liig, der næsten alle bleve fundne nøgne.

Nogle Dage efter Slaget blev der afholdt en stor Forsamling af alle Læger i Slesvig, preussiske, danske, slesvig-holsteenske, civile og militaire, for paa en passende Maade at fordele Hospitals- og Sundhedstjenesten i Byen. Jeg beholdt Jægerhospitalet i Forening med den ovenfor omtalte Collega, og det blev bestemt, at jeg skulde blive boende i mit tidligere Qvarteer, der var i Nærheden af Hospitalet. Med dette Arrangement var jeg ret vel fornøiet, da Qvarteret var godt og saa behageligt, som man efter Omstændighederne kunde vente det. Ved denne Forsamling gjorde naturligviis de slesvig-holsteenske Læger sig meget vigtige. Etatsraad Langenbeck fra Kiel, der var Stabslæge for Insurgenternes Armee, førte Præsidiets; men Ingen var saa stortalende som Dr. Niese, der er nofsom bekjendt som Stolemager fra Wro, hvor han tidligere var Physicus. Ogsaa denne raa Person opnaaede senere, efterat Langenbeck var kaldet til Berlin som Dieffenbach's Efterfølger, den Ære at blive Stabslæge for Oprørshæren. Langenbeck selv forestod intet Hospital, men reisste omkring fra det ene til det andet og opererede. Den egentlige dirigerende Læge i Byen Slesvig var den preussiske Regimentslæge, Dr. Lauer; men denne blandede sig aldrig i den indre Bestyrelse af de Lazarether, der vare overdragne de danske Læger, og hvor i Reglen kun danske Saarede behandledes.

Dagen efter Slaget var Provst Boysen kommen til-

bage tilligemed en stor Deel andre Embedsmænd, der Alle straalede af Glæde over Seiren og de gylde Frugter, den lovede dem. Provsten var en høi mager Mand med hvidt Haar, et staaende sødt Smil om Munden og en lidt læspende Udtale. Ogsaa han var meget forekommende og venlig imod mig, og iagttog overhovedet stedse paa det samvittighedsfuldeste en høflig og opmærksom Værts Pligter. Kun gif Naturen over Optugtelsen saasnart Talen kom ind paa det politiske Gebeet; thi der kunde vi naturligviis aldrig harmonere. Det morede mig uendeligt at iagttage Manden om Middagen, den eneste Tid, paa hvilken vi egentlig kom sammen. Det var tydeligt, at han hver Dag kom til Bordet med den faste Beslutning, ikke at røre ved Politiken, og i Begyndelsen dreiede Samtalen sig altid om ligegyldige og almindelige Gjenstande; men derefter kom Nyhederne og Aviserne paa Bane, og fra Aviserne til den politiske Discussion var der jo kun eet eneste kort Skridt. Til trods for alle Konens Vink, der gjerne vilde undgaae disse Kjevlerier, begyndte nu den politiske Debat, som stedse endte med at vi begge bleve heftige. Naar vi da stode fra Bordet, gjentoges daglig den samme Scene, idet nemlig Provsten rakte mig Haanden og sagde: „Nei! vi ville aldrig tiere tale om Politif.“ Desuagtet begyndte Historien forfra den næste Dag og saaledes fremdeles, saalænge jeg boede der i Huset. Intet kunde i den Grad ærgre Provsten som min uroffelige Overbeviisning om, at vor Sag omsider vilde gaae seierrig ud af Kampen, skjøndt jo Ingen kunde nægte, at det dengang saae sort ud for os. Han kunde ikke faae i sit Hoved, at det lille Danmark „med sine faa Hjelpefilder,” som han sagde, for Alvor kunde tænke paa at indlade sig i en Kamp med Preussen og hele det store Tydsffland. Med

Hensyn til hans ringe Mening om Danmarks Hjalpefilder gjorde jeg ham opmærksom paa, at en preussisk Konge, der var en ganske anderledes Karl end den nuværende, nemlig Frederik den Store, engang havde sagt: at Danmark maatte have umaadelige Hjalpefilder, siden dets Konger igjennem en saa lang Række af Aar havde gjort Alt muligt, for at ødelægge det, uden at det var lykkedes dem. Dernæst mindede jeg ham om det lille Lands lille Sømagt, der dog var stor nok, til at kunne tilføie det store Tydskland større Skade, end det nogensinde kunde gjøre os ved at besætte Jylland; thi Derne skulde de nok lade ligge, saalange de ingen ordentlig Flaade havde. Provsten meente, at Tydskland ogsaa snart vilde faae en Flaade, og fortalte mig triumferende, at der allevegne fra indstrømmede rigelige Bidrag til den vordende Flaade, og at endogsaa den fattige Tjenestepige gav sin Skjærv hen med Glæde til dette Diemed. Jeg forsikkrede ham leende, at jeg ogsaa gjerne vilde give et ikke ubetydeligt Bidrag. „De?“ spurgte han ganske forundret. „Ja jeg“ — svarede jeg — „thi jeg er vis paa, at den tydske Flaade vil blive tagen den første Gang den kommer i Søen, og saa kan jeg vente gode Renter af mine Penge.“ Paa lignende Maade førtes sædvanlig vore Disputer, og det var den eneste, paa hvilken jeg kunde vente nogen Fremgang; thi at indlade sig i en alvorlig og grundig politisk Discussion med Slesvig-Holstenere, er, om man forresten har Evne til at gennemføre den, en Umulighed paa Grund af deres mangfoldige forudsattede Meninger og de Løgne, hvorpaa hele Slesvig-Holsteinismen er baseret, og som ere gjentagne saa ofte, at de nu gaae for Troesartikler, der ikke kunne omstødes. Det var ogsaa et af mine stadige Argumenter i mine Disputer med Provsten, at

en „Erhebung,“ der var begyndt med en Løgn (Brinden af Roer's Beretning om Kongens Ufrihed) og begrundet paa Løgn, aldrig kunde haabe at trænge seierrig igennem, om den end for en kort Tid syntes at ville lykkes. Netop paa Grund af denne usolide og løgnagtige Basis for Oprøret kunde man bestandigt spore en vis Inconsequents i Slesvig-Holstenernes Beviisførelse, naar man indlod sig i en Discussion med dem om det, de kaldte deres „heilige Rechte.“ Det er bekjendt nok, at de bestandigt have prøvet paa at bilde sig selv og Andre den Løgn ind, at de handlede i Kongens Navn, og kun vilde befrie ham fra det Slaveri, hvori han holdtes af de Danske. Naturligviis udgif denne Løgn af den naturlige Følelse hos dem, at de handlede Uret og at Oprøret trængte til en Undskyldning; men hvor meget de meente dermed, kan sees deraf, at man, paa samme Tid som man foregav at handle i Kongens Navn, var ivrig beskæftiget med at udlette og bortffjerne hans Navnetræk fra alle Embedsskildter og Sligt.

Men foruden denne Hovedløgn, om man saa kan kalde den, vare de gode Slesvigere utrættelige i daglig at opfinde en utallig Mængde af mindre Løgne, der, saa latterlige de end som oftest vare, dog grebes og udspreddes med Begjerlighed, da man i de Danskes Slethed ligesom troede at finde et Forsvar for Oprøret. Saaledes fortaltes der, at vore Tropper under Slaget ved Slesvig hvert Dieblif havde stufket hvide Faner op, hvilket af de godmodige Preussere var blevet antaget for et Tegn paa Overgivelse; men at disse da, naar de nærmede sig, for at tage de formentlige Fanger under Bevogtning, bleve modtagne med en Rugleregn. Endvidere udspreddes der de frygteligste Historier om de danske Troppers roveriske Udfærd paa Glücks-

borg Slot, hvor de endogsaa skulde have plyndret Kirken og Kapellet. Da jeg selv havde været med i Glücksborg, og var overbevist om, at Ingen af vore Folk havde sat sin Fod i Kirken eller Kapellet, fandt jeg mig foranlediget til at tage mig lidt af denne Sag og forklarede i et Brev til Hertuginde af Glücksborg, der, saa vidt jeg erindrer, dengang opholdt sig i Hamborg, Alt hvad der var passeret under vort korte Ophold paa Glücksborg Slot. Faa Dage efter modtog jeg et meget tilfredsstillende Svar fra Hertuginde; men, uagtet dette Brev var forseglet med det hertugelige Segl, var det dog brækket af Commandanten, og ligeunder Hertuginde's Underskrift havde Commandantens Adjutant skrevet en nærværende Bemærkning om, at jeg for Fremtiden ikke maatte vente at modtage de Breve fra mine „Privatcorrespondenter,“ der ikke vare affattede i det tydske eller franske Sprog. (Hertuginde's Brev var nemlig skrevet paa Dansk). Senere hed det sig, at man i Kolding havde forgiftet Maden og Brøndene, for at dræbe Preusserne, o. s. v. o. s. v. Disse Historier vare tildeels beregnede paa at vække Preussernes Had mod de Danske, en Følelse, som de i 1848 ingenlunde medbragte, om det end senere er lykkedes de uførtroede Bestræbelser af Wühlere og Schleswig-holsteenske Damer at omvende Mange af dem til den ene saliggjørende stammervandte Tro. Det er jo en vanskelig Sag at fige Diplomaten i Kortene, især den preussiske Diplomatie, der saa saare ofte forandrede Trumf og sveg Couleur efter Omstændighederne, og jeg kan derfor ikke sige, hvorvidt der var nogen virkelig Grund til den Tro, der almindelig herskede mellem de preussiske Soldater, at de kun vare sendte hertil som Syndebukke, for at afvadske de Blodpletter, der fløbde ved dem fra Barikadefampen i

Berlin, da de, rigtignok efter høiere Ordre, stjøde paa Borgerne. Bist er det, at denne Mening var almindelig udbredt iblandt dem, og det var derfor ganske naturligt, at de ikke følte den fjerneste Sympathie for det slesvig-holsteenske Oprør. Jeg talte oftere baade med Officerer og Menige, der ganske uforbeholdent og med indædt Harme yttrede denne Anskuelse af Sagen, og som oprigtigt beklagede, at de skulde kæmpe mod en Nation, der aldrig havde tænkt paa at fornærme deres Fædreland. Jeg kunde da ved slige Leiligheder ikke tilbageholde den Yttring, hvorledes de da kunde beqvemme sig til at kæmpe for en saadan Sag, men fik da stedse det meget alvorlige Svar, at en preussisk Soldat aldrig raisonnerede, naar det gjaldt om at slaaes, men kun adlød sine Foresattes Befalinger.

Bed mange Leiligheder viste denne Preussernes Stemning sig høit og lydeligt paa en for Slesvig-Holstenerne yderst ubehagelig Maade; saaledes, for at nævne et Exempel, ved et stort Gilde, som Byen Slesvig gav til Væ for de preussiske Officerer, da disse alle bleve siddende, uden at have deres Glas, da Provst Nielsen udbragte en ægte „meerumschlungen“ Skaal, hvori han var saa ubehændig at anbringe Noget om Trostak mod sin Fane. Dette var dog vel en saa tydelig Demonstration, som man kunde forlange den. Naar den bekjendte slesvig-holsteenske Nationalsang (sit venia verbo) blev spillet eller sjungen paa offentlige Steder, hørte man ofte de tilstedeværende preussiske Soldater istemme Slutningsrefrainet med følgende Text:

„Schleswig-Holstein stammverwandt,

„Du wirst nie mein Vaterland.“

medens de ægte „Gefinnungstüchtige,“ især den til dem hørende meget talrige Klasse af store og smaa Gadedrenge,

havde varieret denne Slutning paa en anden Maade, idet de sang:

„Schleswig-Holstein Stammverwandt,
„Iag' den Dänen aus dem Land'.“

Fra den tidlige Morgenstund af og indtil langt ud paa Natten lød denne fordømte Melodie i vore Øren; thi ingen Skomagerdreng kunde bringe et Par Støvler til en Kunde, uden at fløite den, ingen Koffkepige kunde skure Badstuen, uden at nynne den, intet Barn kunde øve sine Skalaer paa Klaveret, uden at spille den, idetmindste med een Finger.

En af mine Collegaer forelæste engang for en preussisk Officeer en Artikel af „Weser Zeitung,“ hvori der klagedes over Preussernes Mangel paa Sympathie for den slesvig-holsteenske Sag. „Ja! da hat der Schreiber ganz Recht“ — svarede Officeren — „Was geht uns die Sache an! wir fechten, weil es uns befohlen ist.“ Jeg kunde anføre mange flere Exempler paa denne de preussiske Officerers Stemning, der især viste sig meget bitter mod Insurgent-officererne, der dengang alle vare saadanne, som tidligere havde tjent i den danske Armee og selvfølgelig af de strengt disciplinerede Preussere bleve anseete for det, de virkelig vare, Meenedere og Forrædere mod deres Konge og deres Fane. Jeg var engang Vidne til en lille ret karakteristisk Scene, der foregik i Gottorps Slotsgaard mellem to Recon-valescenter, en preussisk og en slesvig-holsteensk Soldat. De gik ganske gemtligt og passiarede sammen, da Preusseren paa engang spørger: „Men siig mig dog, hvorledes gaaer det til, at I (Insurgenttropperne) ere armerede og klædte ligesom de Danske?“ Insurgenten svarede, at det kom ganske naturligt deraf, at de tidligere havde hørt til den danske Armee. Det var tydeligt, at dette Svar frapperede Spørgeren.

og med Forbauselse malet i alle Miner udbryder han: „Men er da Kongen af Danmark og den, I kalde Eders Hertug, den samme Person?“ — „Ja vel er han det,“ — svarede Insurgenten. Uden at sige et eneste Ord, spytter nu Preusseren den Anden lige i Ansigtet og vender ham Ryggen med den yderste Foragt. Slesvig-Holsteneren vidskede sit Ansigt af, men fandt sig forresten ikke foranlediget til at tage til Gjenmæle mod dette argumentum ad hominem, der ialfald ikke var nogen tør Gjendrivelse af Slesvig-Holsteinismen. Insurgentofficererne havde en ingenlunde misundelsesværdig Stilling; thi de havde slet Intet at sige, og bleve formeligt schoslede af de preussiske Officerer, der slet ingen Omgang vilde pleie med dem. En stor Uergrelse maatte det ogsaa være for dem, at selv vi, der dog vare Fanger, tillode os, paa enhver mulig Maade at vise dem vor Foragt, idet vi stedse vendte dem Ryggen og ikke hilste dem igjen, medens vi bestandigt vexlede høflige Hilsener med de preussiske Officerer. Nogle af dem, der vare frække nok til at ville aflægge Visiter hos de saarede danske Officerer, der tidligere havde været deres Kamerader, bleve afviste paa en saadan Maade, at de ikke tænkte paa at komme igjen. Der er ingen Tvivl om, at denne Behandling, som de nøde baade af Fjender og af dem, der skulde være deres Venner, har bragt mange af dem til Besindelse; men det var nu for sildigt — Lærningerne vare fæstede. —

Efterhaanden begyndte selv Slesvigerne at indsee, at Preusserne ingenlunde kæmpede for dem, fordi de følte ringeste Euthusiasme for deres Sag, og Stemningen mod disse var derfor ikke den gunstigste, især da de ved enhver Leilighed oversaae Slesvig-Holstenerne og snarere gebærdede sig som om de vare i et erobret, end i et venfskabeligt Land.

Mærkeligt nok! skulde vi stakkels fangne Læger undgjelde herfor, da Spidsborgerne paastode, at det var os, der forførte Preusserne ved at snakke Politik med dem og ved Hjalp af den sædvanlige danske Snedighed og Underfundighed bibragte dem forkeerte Forestillinger om Forholdene. Der blev derfor klaget over os til Commandantskabet, og det blev os forbudet at snakke Politik, og at vise os paa offentlige Steder. Dette sidste Forbud var nærmest foranlediget ved, at Nogle af os en Aften havde været samlede hos Madam Esselbach, hvor vi spiste sammen i en Stue for os selv, og dernæst assang nogle Sange, hvoriblandt uheldigviis „Kung Carl den unga hjelte“ Denne var bleven hørt i Siderværrelset, og da der netop paa denne Tid taltes Meget om svenske Hjalpetropper, saa antoges det Hele for en politisk Demonstration af os, der kun tænkte paa, for en enkelt Gang at prøve paa at glemme vore daglige Urgreller; Sagen blev angivet og foranledigede det omtalte Forbud.

I det Hele taget gjorde de godmodige Slesvigere Alt, hvad der stod i deres Magt, for at gjøre os vort tvungne Ophold i deres By saa ubehageligt som muligt, og de puffede derfor ved enhver Leilighed paa den altfor store Frihed, vi nøde; det lykkedes dem ogsaa, efterhaanden at faae os paalagt flere og flere Indskrænkninger. Det blev saaledes forbudt vore Oppassere at gaae ud, og, da man havde erfaret, at vi uhindret corresponderede med Danmark over Lübeck, blev der affordret os Vresord paa, at vi ikke vilde prøve paa at assende Breve paa anden Maade end gennem Commandantskabet, der forbeholdt sig at læse Brevene først. Denne for os meget ubehagelige Indskrænkning var ganske unødvendig, og kun beregnet paa at drille os Læger,

hvis Smule Frihed bestandig var Spidsborgerne en Torn i Diet; thi hverken forlangtes dette Wresord af de saarede Officerer og Menige; ikke heller kunde vi, selv med den bedste Willie, fra Slesvig fortælle det Allermindste, der kunde være farligt for Tjenden, hvis det erfaredes af Bore. Saa-vel paa Grund heraf, som ogsaa fordi jeg fandt, at det var Commandantskabets Pligt at forhindre en Correspondance, som det ansaae for utilladelig, istedetfor at forlange vort Wresord for, at vi selv vilde indskrænke vor personlige Frihed, tog jeg i Betænkning at give det forlangte Wresord; men da alle mine Collegaer fandt det rigtigst at føie sig, for ikke at udsætte sig for yderligere Indskrænkninger og Chicaner, saa vilde jeg ikke være mod Strømmen.

Men maatte vi end finde os i mange Krænkelseer paa Grund af Slesvigernes indgroede Had til Alt, hvad der var Dansk, saa feirede vi dog ogsaa undertiden ved de preussiske Autoriteters mægtige Beskyttelse smaa Triumfer over Spidstampene.

En af de første Dage efter Slaget gif min Oppasser over Torvet i Altstadt, for at bringe et Bud til mig, der var i Hospitalet. En Mand, der stod i det aabne Vindue i et smukt Huus, vinkede ad ham, og den godmodige Jyde fulgte Binket. Da han var kommen op i Stuen, foer Manden, der viste sig at være en Hr. v. Baudissin, i ham med det Spørgsmaal: hvorledes han turde understaae sig at gaae med dansk Cocarde? den skulde han strax tage af, tilføiede han, og, idet han rakte ham en tydsk Cocarde, fæste denne paa sin Hue. Jyden svarede ganske koldblodigt, at han bar den danske Cocarde fordi han var dansk, og at Ingen skulde faae ham til at stifte nogen anden op. Hr. v. Baudissin blev nu rasende, snappede Huen af Haanden

paa Dypasseren og afrev den danske Cocarde, som han stak til sig. Men nu blev min Jyde vred, tog Hr. Greven fat i Brystet og rystede ham saalange, indtil han havde udleveret den danske Cocarde, hvorpaa han anbefalede sig med det velmeente Raad, at Hr. v. Baudissin skulde betænke sig vel, inden han atter bød en dansk Soldat Sligt, da han ellers let kunde liste sig en alvorlig Russing til. Naturligviis indmeldte jeg strax Sagen til Commandant-skabet, og den næste Dag blev Hr. v. Baudissin kaldet op, og fik sig en alvorlig Reprimande. Saavel vi, som vore Dypassere, fik nu Ordre til at bære et hvidt Bind om den venstre Arm, der skulde tjene os som en Art Beskyttelsestegn.

En anden Gang havde en Deel Spidsborgere og Pöbel nær faaet Brygl af Preusserne for vor Skyld.

Det var nemlig Dagen efter Affairen paa Dyppelbjerg den 5te Juni, at en Officeer og 8 Jægere om Aftenen indbragtes som Fanger til Slesvig. Da der hele Dagen igjennem havde circuleret de forskjelligste og fabelagtigste Rygter om denne Affaire, idet man snart vilde vide, at de preussiske Garderegimenter vare aldeles ødelagte, snart at der var gjort 5000 danske Fanger osv., saa var det naturligt, at vi vare meget begjerlige efter at høre noget Paa-lideligt herom, og i denne Hensigt gif Nogle af os hen til Vognen der holdt paa Pladsen foran Gottorp Slot, for at tale med Officieren. Vognene, hvorpaa de Fange endnu sadde, vare omgivne af en Gordon af preussiske Soldater, og udenfor disse stod en talrig Skare af Slesvigere, der gjerne havde revet de stakkels Jægere i tusinde Stykker, naar de havde faaet Lov dertil. Da den vagthavende preussiske Officeer meget høfligt tillod os at gaae indenfor

Kredsen, for efter Behag at underholde os med vore Landsmænd, begyndte Pøbelsværmen allerede at knurre og at lade enkelte Ord falde om danske Kjeltringer og Spioner; men et kraftigt „Ruhig!“ fra Officieren bragte atter en kort Stilhed tilveie. Da man imidlertid fandt, at vor Underholdning med de Fangne varede temmelig længe og blev altfor livlig, ligesom man maaskee af vore Miner kunde slutte sig til, at de modtagne Efterretninger vare ret fornoielige for os, saa brød Stormen løs med fornyet Hefstighed, og der viste sig truende Symptomer til, at man med Magt vilde gjennembryde Gordenen, for at jage os ud. Men nu blev den vagthavende Officeer vred, og, efter at have ladet Soldaterne fælde Gevær, skjeldte han Pøbelen frygteligt ud og truede med at lade dem slaae ihjel som gale Hunde, hvis de ikke forholdt sig rolige. Da han imidlertid helst vilde undgaae videre Skandale, bad han os om at gaae op paa Clottet, hvorhen ogsaa den fangne Officeer vilde blive bragt, da vi der uforstyrrede kunde underholde os med ham saa længe vi vilde. Det var jo ogsaa ærgerligt nok for de gode Slesvigere, der havde ventet at see 5000 danske Fanger, medens de nu maatte tage tiltakke med de 8 stakkels Jægere.

For de „Gefinnungstüchtige“ var det overhovedet en stor Fest, naar et Par danske Fanger bleve indbragte, og man kunde da ved slige Leiligheder — for ikke at tale om Pøbelsværmen, der stedse fulgte med som Escorte, — i Binduerne see qvindelige Subjecter, der gjorde Fordring paa at kaldes Damer, hoppe og springe af Glæde, og givende deres Bisald tilkjende ved at flappe i Hænderne. Hvor mine Hænder tidt have fløet efter at flappe disse Damer (sic) til Gjengjæld.

Man skulde nu maaskee troe, at det efter slige Scener, som den ovenfor beskrevne i Slotsgaarden, kunde være farligt for Nogen af os at vise sig alene paa Gaden; men det havde ingen Nød; thi disse Skraalere havde deres hele Courage i Munden, og de indskrænkede sig derfor til, underhaanden at forskaffe os alle de Uergrelser og Bryderier, de kunde overkomme.

Som sagt, Slesvigerne begyndte at blive misfornøiede med Preussernes Anmasselser, og det var egentlig kun de hulde Qvinder, der vedbleve at vise en kjendelig Interessé og Deeltagelse for de slanke preussiske Gardeofficerer, og de lode alle deres Elskværdigheds Batterier spille mod dem. Man saae sjelden en preussisk Officeer paa Gaden, uden at der ved hver af hans Arme hang en af disse politiserende Undigheder, som følte sig uhyre stolte ved en saa tapper Ledersagelse. De unge Herrer vare heller ikke ganske følesløse for saa megen Venlighed, og der blev virkelig indgaaet adskillige Forbindelser under Navn af Forlovelser; men, saavidt jeg har kunnet erfare, ere disse alle — paa een eneste nær, der endte med Giftermaal — senere gaaede overstyr, fordi Sympathien kun holdt sig paa den ene Side. Med al Agtelse for det smukke Kjøn i Almindelighed, og skjøndt jeg maa frygte for at blive anseet for alfor grusom, kan jeg dog ikke tilbageholde det Ønske, at hine politiserende qvindelige Uvæsener aldrig maae blive gifte med andre end slesvigholsteenske Mænd. Dem vare de vel undte.

Men det var ikke Slesvigerne alene, der begyndte at føle sig trykkede af det preussiske Nag; ogsaa de elskværdige Galninger, der gik under Navnet af Friiskarer, vare meget misfornøiede med den ringe Vigtighed, Preusserne vare tilbøielige til at indrømme dem, skjøndt de selv vare over-

beviste om, at ikke blot Slesvig-Holsteens, men hele Tydsklands Bee og Vel beroede paa deres tappre Sværd og lange Skjæg. Mange af dem havde for ikke ret længe siden paa Berlins Barikader kæmpet mod de samme Tropper, ved hvis Side de nu skulde fægte, og det var derfor naturligt, at de alt hjemmefra medbragte en Antipathie mod Preusserne, hvilken disses Opførsel imod dem ingenlunde var skiftet til at formindske, Selv v. d. Thann, der efter Affairen ved Hoptrup var Slesvigernes Afguds, kunde ikke forskaffe sit Corps nogen Anseelse hos Wrangel, og det er bekjendt, at denne omtrent tre Maanedere efter Felttogets Afslutning lod alle Fristarecorps opløse og afskedige, hvorover disse vare rasende.

Da af og til forskjellige af disse Fristaremand blev indkvarterede hos Provst Boysen, hvor jeg endnu stedse havde Qvarter, fik jeg Leilighed til nærmere Bestuelse af nogle Pragteemplarer af disse forunderlige Skabninger, der saae ud som om de vare slupne ud af et Menageri. Jeg erindrer saaledes En, der havde faaet et Par rene Flipper paa, da han kom tilbords, og nu troede sig Karl for at give den fine, urbane og vittige Mand. Vi fik sød Suppe til Middag, og da en af Frosenerne spurgte, om Ingen behagede mere Sukker i sin Suppe, udbød Freischärleren: „Oh! die Suppe ist so süß, so süß! wahrscheinlich ist das gnädige Fräulein selbst damit beschäftigt gewesen.“ Uden at fordreie en Mine udstødte jeg et langsomt og spottende: Ha! ha! ha! Tyren saae forundret paa mig, og Damerne loe. Kort efter kom Talen paa en Concert, der om Aftenen skulde gives af det preussiske Garderegiments Musikcorps, og Fristaremanden blev spurgt, om han ikke vilde besøge Concerten. „Nein!“ — udbød

han med affecteret Begeistring — „mir ist die liebste Musik, wenn ich die Kugeln pfeiffen höre!“ — Nu kunde jeg ikke bare mig for atter at udstøde mit unisone: Ha! ha! ha! — Manden betragtede mig med stigende Forbauselse, og Damerne vare nærved at gaaes af Latter. Han mærkede nu, at der blev leet paa hans Bekostning, men efter Bortet havde han, hvad jeg senere erfarede, spurgt, om jeg ikke var lidt forstyrret i Hovedet, og Frosenen, der syntes, at denne Mystification kunde være ret morsom, lod ham blive i Troen. Et andet Exemplar af samme Race, der var Adjutant ved det Rangkause Fricorps, udmærkede sig ved en vis høitidelig Tone og vilde gjerne lade Folk vide, at han havde studeret og kunde lidt Latin. Han førte derfor bestandigt saadanne Floskler i Munden, som: „Dulce et decorum est pro patria mori“, „Impavidum serient ruinæ“, &c. Provsten var lidt flau over disse Friskareres besøg, deels fordi han ikke gjerne vilde have at de skulde gjøre sig latterlige i min Nærværelse, deels ogsaa fordi Udskillige af dem læste Elesvig-Holstenerne alvorligt Tækten, fordi deres unge Mandskab sad roligt hjemme i Raffelovns Kroen, medens Friskarerne vare strømmede sammen fra alle Tydsklands Egne for at kæmpe for deres „hellige Sag“. Dette var jo sandt, og Provsten maatte putte denne Sandhed i Lommen.

Forresten kan det ikke nægtes, at der ogsaa blandt Friskaremandene fandtes enkelte vakkre og flinke unge Mennesker, der bildte sig ind at de vovede Liv og Blod for en retfærdig Sag; men den største Deel af dem vare kun urolige Hoveder og Spektakelmagere ex professo, der ansaae Revolutioner og Optøier som et Slags Levebrød, efter som de intet andet havde. Det var derfor en slem Spas

for dem, at de bleve hjemsendte paa en Tid, da Spektaklernes Periode i Tydskland næsten var forbi, saa de maatte vente, i deres Hjemstavn at komme under en speciellere Opsigt, end de kunde ønske. Som bekjendt fik mange af disse brødløse Slagsbrødre senere Ansættelse i den „todesmuthige Armee“, hvori de dannede den 9de og 10de Bataillon. Jeg var tilfældigviis Vidne til deres Tilbagetog, efterat de af Wrangel vare affledigede, og jeg maa tilstaae, at dette var saa sørgeligt, at der for dem nok kunde være Grund til Misfornøielse. De fleste af dem havde ingen Skoe eller Støvler, men betjente sig paa de antike Høstes Viis af Sandaler, der med Seilgarn vare bundne fast om Benene; de forrevne og mangefarvede Beenklæder vare ikke allevegne istand til at dække Nogenheden, og Blouserne vare saa tyndt slidte, at de hist og her aabenbarede en betydelig Mangel paa propert Linned. Tænker man sig nu hertil en Hovedbedækning af store bredskyggede graae Filtelatte, der vare smykkede med alleslags Fuglesjer og uhyre tydske Cocarder, saa har man et nøiagtigt Billede af de tydske Friskarer paa deres ufrivillige Tilbagetog i Aaret 1848. Man vil af denne Beskrivelse see, at de havde megen Lighed med Røvere, saaledes som disse almindeligen fremstilles paa Scenen.

Imidlertid havde Friskarerne dog erhvervet Slesvig-Holstenerne en Erobring, nemlig en Kanon, der blev tagen ved den omtalte Hoptrupaffaire og var den eneste danske Kanon, der under alle tre Mars Felttog faldt i Tjendens Hænder. Den stod længe opfjort ved Gottorp Slot og betragtedes som en hellig Reliquie, til hvilken de Røttroende gjorde hyppige Valfarter. Daglig var den stakkels Kanon omgivet af en Mængde Mennesker, der betragtede den med den største

Nysgjerrighed, befølte og flappede den, ja vovede endog at stifte Haanden ind i Mundingen. Hvilket Mod! — En anden tagen Gjenstand, der af Spidsborgerne betragtedes med en Glæde og en Stolthed, hvorover vi tidt hjerteligt maatte lee, var en lille Baad, der fra en af Kanonbaadene var dreven iland ved Fredericia og der opsnappet af Preussenerne. Den var dernæst bleven sat paa en Vogn og kjørt til Slesvig, hvor den først i nogen Tid var udstillet for det beundrende Folks Blikke, hvorefter den skulde befordres videre til Berlin, for, som der sagdes, at opbevares i Løihuset. Maaskee har denne lille Baad senere dannet Grundlaget for den tydske Flaade.

Det var en stor Trøst for Slesvigerne, i kort Tid at være i Besiddelse af en, om ogsaa kun meget ringe, Deel af den danske Flaade; thi for den havde man i 1848 endnu stor Respect. En stadig Rilde til Skræk var nemlig et forventet Angreb paa Eckernförde, hvor Skibene kunde sætte Landgangstropper iland, der da paa faa Timer vilde være istand til at naae Slesvig; og Slesvigerne havde ingen god Samvittighed. Hvergang der derfor viste sig et Par større Skibe eller en Damper i Nærheden af Eckernförde, allarmeredes hele Omegnen lige til Slesvig ved antændte Bauner. Medens jeg var i Byen skete der saaledes to eller tre Gange betydelige natlige Allarmeringer, der gik saa vidt, at de Syge og Saarede i Lazaretherne holdtes parate til at evacueres til Rendsborg, medens mange private Folk i største Hast pakkede deres Kostbarheder i Kasser og Kister, for strax at kunne redde disse tilligemed sig selv fra de danske Roverses Kløer. I det Hele taget vare Tydskerne overordentlig forsigtige og godt belavede paa at komme bort i Hast; thi ikke alene ved Slesvig, men ved enhver

af de af Gjenden besatte Byer nordpaa, holdt stadigt en Vognpark af circa 1000 Vogne paa hvert Sted, hvilke stedse maatte forblive til Disposition for 8 Dage ad Gangen.

Man vil erindre, at ialt 10 danske Læger bleve fangne efter Slaget ved Slesvig. Strax fra Begyndelsen af blev det os lovet, at vi kun skulde blive tilbageholdte saalænge som vor Tjeneste var nødvendig til vore saarede Landsmænds Behandling, og at vi derefter successtive skulde blive frigivne. Dette Løfte blev ogsaa i Begyndelsen holdt; men pludseligt hed det sig, at der nu efter General Wrangels Ordre skulde standses med vor Frigivelse, da han havde faaet Efterretning om, at flere preussiske Læger, der havde været beskæftigede ved Lazaretherne i Haderslev og Christiansfeld, paa en brutal Maade vare bortslæbte som Fanger af de Danske. Det hjalp ikke, at vi efter vor fuldeste Overbeviisning forsikrede, at denne Beretning maatte grunde sig paa en slesvig-holsteensk Opfindelse og at den umuligt kunde indeholde mindste Spor af Sandhed; da til vor Hjælp to Husarofficerer indbragtes som Fanger den 8de Juni. Disse afgave under deres Vresord den skriftlige Erklæring, at de endnu Dagen iforveien havde seet de formentlig bortslæbte Læger ganske frie, at de uafbrudt havde været og endnu vare beskæftigede ved deres Lazarether, og at der aldrig havde været Spørgsmaal om at betragte dem som Fanger. Denne Erklæring blev overgivet Dr. Lauer og assendt til Wrangel. Da kort efter de preussiske Læger selv kom tilbage, meget fornøiede med den Behandling, de havde nydt, kunde man naturligviis ikke længere standse med vor Frigivelse af den Grund. Vel forsøgte de velvillige Slesvigere at sætte andre Historier i Omløb, for at skade os, f. Ex. om en slesvig-holsteensk Læge, der først

havde faaet Stofkeprygl af en dansk Underofficeer og derpaa siddet paa Band og Brød i 3 Dage; men denne Fortælling var for plump, til at finde Tiltro.

Efterhaanden vare 5 af de danske Læger blevne frigivne, og da den største Deel af de i Jægerhospitalet behandlede Saarede vare helbredede og affendte til Rendsborg, bleve de faa tilbageværende Uhelbredede flyttede til det store Lazareth paa Gottorp Slot. Herhen blev jeg nu ogsaa selv forflyttet, da jeg maatte overtage en Service, der tidligere var bestyret af en af mine frigivne Collegaer.

To Maaneder havde jeg tilbragt i Provst Boysens Huus, og det gjorde mig oprigtigt ondt at forlade denne Familie, med hvem jeg, fraregnet de politiske Differenspunkter, godt harmonerede, og som stedse havde viist mig al mulig Forekommenhed og Velvillie. Den Eneste, der aldeles forandrede sin Opførsel mod mig, var den ovenfor omtalte gamle Candidat, Hr. Hadenfeldt, der efter Slaget ved Slesvig ombyttede sit tidligere frybende og smigrende Væsen med en brøsig og uforskammet Opførsel. Provstens Familie spottede ofte over ham i denne Anledning, og jeg lod mig nøie med at lee over Pjaltten. Senere har han, formodentlig ved Provst Boysens Indflydelse hos den provisoriske Regjering, erholdt et lidet Præstekald i Holsteen. De politiske Middagsdisputer holdt sig til den sidste Dag, og til min ikke ringe Uergrelse blandede de ældste Sønner, der vare Disciple i den lærde Skole, sig hyppigt i Samtalen paa en temmelig uforskammet Maade. Da det aldrig faldt Provsten ind at holde dem i Avesittelse engang, at det Land, hvori enhver Gadedreng snakkede Politisk, maatte være ilde faren, og at Drengene vistnok gjorde bedre i at høre og lære, førend de gave sig af

med at tale med og at ville belære. Denne Yttring toge de unge Herrer mig saa ilde op, at de strax gif fra Bordet; men denne truende Demonstration gjorde ingen videre Virkning paa mig, end at jeg med en uskyldig Mine sagde, at jeg dog ikke kunde antage, at de folte sig trusne ved min Bemærkning. Senere have to af disse Sønner tjent som Menige i Insurgentthæren. Men tiltrods for saadanne smaa Controverser stod jeg dog i det Hele taget paa en god Fod med den hele Familie, selv med Provsten, der kun beklagede min politiske Kortsynethed, og jeg skildtes fra den i Venskab, forsaavidt som dette kan bestaae med saa forskjellige Anskuelser i visse Ting, ligesom jeg ogsaa senere oftere besøgte dem, og de mig, efter at jeg var flyttet op paa Gottorp Slot.

Skjøndt jeg nu ingenlunde havde nogen egentlig Grund til at være misfornøiet med mit tidligere Qvarkeer, var jeg dog godt fornøiet med denne Omflytning, da det eensformige og affondrede Liv i Altstadt begyndte at blive mig lidt trættende. Det var en heel Reise, naar jeg vilde besøge mine Collegaer paa Gottorp og Dragonhospitalet, og, da jeg i den sidste Maaned atter havde været ganske alene paa Jægerhospitalet, kunde jeg heller ikke for længere Tid være saa langt borte derfra.

Paa Slottet blev der mig anvist et venligt Bærelse i Mezanin-Etagen med en henrivende Udsigt over „Anettenshöhe“ og en Deel af „Thiergarten“, hvor for saa Maaned der siden Kampen havde raset frygteligst og blodigst. Mit og det tilstødende Bærelse, hvori en Collega havde Qvarkeer, havde tidligere i Prindsen af Noer's Statholderdage været beboet af hans Børn.

Nu begyndte et Familieliv af et andet Slags end det, jeg hidtil havde ført, et Familieliv af Pebersvende, der holdt

Huusholdning sammen, eller rettere, lod Byen Slesvig holde Huusholdningen for sig; og hvad enten dette nu skete med det Gode eller med det Onde, saa maa man tilstaae, at Byen skilte sig ved dette Hverv paa en meget nobel Maade. Hver Dag blev der i en af de store Sale i den tidligere af Statholderen beboede Etage serveret for alle de preussiske og danske Læger, der fungerede ved Lazarethet paa Gottorp. Om Formiddagen var der dækket et meget net Frokostbord, som man søgte til efter Tid og Leilighed. Om Middagen spiste vi Alle samlede paa en bestemt Tid, og disse Maaltider vare i Reglen baade meget gode og ret gemytlige. At der i et Selskab af lutter Pebersvende — de meest forvante og meest fordringsfulde Skabninger, der eksistere —, ikke af og til skulde findes En eller Anden, der var utilfreds med Beværtningen, vilde være for meget at vente; imidlertid tør jeg nok paastaae, at Majoriteten for det meste var af den Mening, at Byen Slesvig havde Gre af den Røgefane, den havde engageret til vor Forpleining, for hvilken, saavidt jeg veed, daglig betaltes en preussisk Daler for Hver af os. Man maatte være meget fordringsfuld, naar man ikke kunde lade sig nøie med 3 à 4 Retter Mad og en halv Flaske Viin hver Middag. Om Søndagen mødte Lazarethets Apotheker stadigen med to Flasker Champagner under Armen; det vil da sige: selvlavet Apothekerchampagner, der var brygget sammen af lidt Moselviin, Sukker, Bruuspulver og Vand, men som smagte ligesaa godt, som den Viin, man i Almindelighed i dyre Domme kjøber under Navn af Champagner, og den havde det forud for denne, at den ikke fordærvede vore Maver.

Men end mere opbrusende end Apothekerens Champagner vare de Herrer preussiske Læger, der alle hørte til

„das junge Deutschland“ og snaffede demokratist over en lav Skoe. Disse havde derfor langt større Interesse for Slesvig-Holstenerne, end de preussiske Officerer og Soldater, da de, ligesom det hele øvrige unge Tyskland, vare hildede i en complet Uvidenheds Tilstand om det „meerumschlungene“ Oprørs Natur og Væsen; de troede fuldt og fast, at de forsvarede Frihed og Liberalitet mod Despotisme og Undertrykkelse, og det var ikke muligt at gjøre dem det Factum begribeligt, at netop det Modsatte var Tilfældet. Det følger af sig selv, at de daglige Samtaler ved Middagsbordet her, ligesom hos Provsten, bestandigt dreiede sig om Politiken og Krigsbegivenhederne, og det kunde ikke altid undgaaes, at Discussionen blev stœiende og heftig. Eftersom disse Herrer havde hentet deres hele Kundskab til Forholdene af de tyske Blade, om hvis Perfidi og Løgnagtighed jeg ikke behøver at tilføie eet Ord, og da de ganske manglede det allersimpleste Begreb om Danmarks og Hertugdømmernes Historie og gjensidige Forbindelse, saa var det et endnu mere frugtesløst og utafnemmeligt Arbeide at disputere med dem, end med Provsten i sin Tid. Da jeg derfor engang, efter at have været i en heftig Disput med en ung Berliner i over en Time, pludseligt bemærkede, at han levede i den Tro, at Slesvig hørte og altid havde hørt til det tyske Forbund, saa greb jeg med en vis Triumf denne Leilighed til at erklære, at de Herrer maatte have mig undskyldt, naar jeg for Fremtiden ikke kunde indlade mig i en Disput om disse Ting med Folk, der vare saa aldeles blottede for al Skygge af Kundskab om de Forhold, hvorom de anmassede sig en bestemt Mening. De øvrige Preussere bleve lidt flaaede ved denne Leilighed og skyndte sig at desavouere deres Collega; dog troer jeg ikke at

gjøre dem stor Uret ved at antage, at de fleste af dem vare ligesaa uvidende om Stridspunkterne og deres Berettigelse, som han. Forresten vare de preussiske Læger ret dannede og vakkre unge Mænd, med hvem man med Fornøielse kunde omgaaes, naar den al Selskabelighed og Gemytlighed ødelæggende Politik holdtes ude af Spillet; vi levede ogsaa stedse paa den bedste Fod med dem. Heldigviis var der slet ingen af Insurgenternes Læger ansatte ved Gottorp Lazareth, da der, hvis dette havde været Tilfældet, naturligviis ikke kunde have været Spørgsmaal om nogen selskabelig Omgang mellem os og dem.

Min gode Dypasser var ikke saa fornøiet med vor Forslytning til Gottorp, som jeg; thi efterhaanden havde han ved sin Tjenstvillighed og Godmodighed insinueret sig betydeligt baade hos Provstens Piger og hos Fruen, saa at han havde overmaade gode Dage som Krigsfange. Det er paafaldende, hvor let og hurtigt vore danske Karle lærte at gjøre sig forstaaelige for de tydske Piger, og, skjøndt disse ogsaa i Reglen vare enragerede Politikere og gesinnungstüchtige i høi Grad, skjøndt de gjerne gjorde Forsøg paa at opstramme sig og vise tvære Ansigter mod Jenserne, naar disse producerede sig som Courmagere, saa kunde de dog sjældent længe modstaae den elskværdige Godmodighed og en vis ridderlig Opførsel mod Qvindeskønnet, der virkelig udmærker vore Soldater i høi Grad, især sammenligningsviis med den almindelige tydske Brodsighed og Arrogance, der ikke kan falde i Pigernes Smag. Det var derfor ikke sjældent, at der sluttedes temmelig intime Forbindelser mellem de danske Jenser og de slesvig-holsteenske Doris'er. (I det sydlige Slesvig hedder hver anden Pige Doris.) Især vare vore Underofficerer meget heldige i

deres Bestræbelser for at behage Doris'erne, der med deres smukke slanke Figurer og pikante, lidt næsvise Ansigter, der flatteres meget af den for de slesvigske Piger eiendommelige Hovedbedækning, stundom ogsaa formaaede at gjøre Indtryk paa Officererne. Det er imidlertid en Kjendsgjerning, at disse sidste, skjøndt mere øvede i det finere Courmagerie, ingenlunde kunde smigre sig med at gjøre den samme Lykke hos Doris'erne, som Underofficererne eller selv de menige Jenser; thi Doris er en fornuftig Pige, der seer ud i Fremtiden og vel veed, at Officererne ikke have reelle Hensigter, medens saadanne dog idetmindste kunne supponeres hos de Andre.

Denne lille Digression har jeg tilladt mig, for at gjøre det tydeligt, hvorfor min Oppasser ikke var tilfreds med Forslyttelsen til Gottorp; heller ikke han var bleven fri for somme Ansægtelser, og nu laae hele det lange „Rollsuf“ mellem ham og Gjenstanden for hans Kjærlighed. Det var unægtelig en Sorg, og det almindelige Middel mod saadanne Sorger, forøget Arbeide, kunde han heller ikke anvende, da han paa Gottorp Intet andet havde at bestille, end at varte mig op, og det var omtrent det Samme som slet Intet; her var Ingen, for hvem han kunde bære Band og Brænde, og hans eneste Trøst var den, at han kunde meddele sig til de paa Lazarethet liggende saarede Kammerader.

Maaskee kan det interessere Læseren at erfare, hvorledes Gottorp Slot saae ud i 1848, og jeg skal derfor meddele en kort Beskrivelse deraf.

Den første Gjenstand, der strax med blændende Glans faldt i Dinene paa Enhver, der traadte ind af Slotsporten, var en monstros og pragtfuld sort-rød-gulden Fane, der

fra Trappegelænderet svævede frit ud i Portalen og sagdes at være forfærdiget af fornemme Hænder. Det var ikke let at begribe, hvad dette hellige tydske Banner skulde forestille paa dette Sted, førend man opdagede de gravitetiske civilklædte Mænd, der med Gevær paa Skulderen skrede majestætiske omkring i Bevidstheden af deres Vigtighed. Det var det agtværdige slesvigiske Borgerkab, der holdt Vagt i Slottet, og den omtalte Fane var Vagten's Palladium. Den, hvis Ydre antydede det mindste Spor af at han var Dansk, kunde ikke passere denne Vagt uden gennem en Krydsild af lynende og frygtelige Blikke, der kunde være farlige nok for meget nervøse Folk. Kunde Bli dræbe, da havde jeg været hundrede Gange død; men heldigvis maae mine Nerver have været stærke, da Blikkene aldrig gjorde anden Virkning paa mig, end at jeg kom til at lee, skjøndt jeg derved maatte befrygte at fremkalde en forøget Intensitet af Lynene. Engang blev jeg dog, ved at passere gennem Slotsporten, meget overrasket ved, fra en af de vagthavende Borgere at høre en venstabelig Stemme, der paa dansk sagde: „God Dag, gode Hr. Doctor! hvorledes har De det herovre mellem det Paf?“ Det var en stakkels dansk Skrædder, som for flere Aar siden havde etableret sig i Slesvig, og hidtil havde glædet sig ved en god Søgning. Nu var han i en meget mislig Stilling, da hans Laugsbrødre havde udstedt den Erklæring, at Enhver, der lod sye et eneste Stykke hos ham, skulde være at betragte som en Skurk og Forræder. Alligevel maatte den ulykkelige Skrædder, skjøndt han paa denne Maade blev berøvet sin borgerlige Næring, gjøre Vagttjeneste som Borger.

Men vi ville nu antage, at vi uskadt ere passerede gennem den histre Borgervagt og ere komne ind i Slottets

underste Etage. Her var Afdelingen for de ondskabsfulde Syge; her græsserede nemlig den provisoriske Regjering med sit hele Apparat. Det hændte sig næsten dagligt, at jeg i Porten mødte forskjellige gode Bekjendte fra Kjøbenhavn, en Deel af de unge Herrer, der tidligere havde været ansatte i det tydske Cancellie, og med hvem jeg i flere Aar havde spilst sammen om Middagen i samme Stue, ja ved samme Bord. At disse Fyre kjendte mig igjen, var let at see af de skulende Miner, hvormed de luskede forbi mig; det var aabenbart, at de i Grunden skammede sig. Det er i det Hele taget en Bemærkning, som ikke alene jeg, men mange Andre have gjort, at de, der havde sluttet sig til Oprørernes Sag, stedse blev grumme flau og flade, naar de traf paa tidligere Bekjendte, der vare blevne deres Konge troe, et Beviis paa, at alle de Sophismer, hvormed de stræbte at besmykke deres Sag, dog ikke have formaaet at tilbagetrænge Samvittighedens Stemme. Med opreist Pande stod den fangne og for Diebliffet besejrede Danske ligeoverfor Forræderen, hvis Frækhed dog ikke kunde hjælpe ham til at udholde det freidige og aabne Blik, der bebreidede ham hans Troløshed og meenederske Ewig. Desværre havde Lagerne Intet at bestille med denne Afdeling af Syge; det vilde ellers have været mig en ganske speciel Fornøielse at curere lidt paa disse Patienter.

I Slottets Belle-Etage, i de saakaldte Kongeværelser, var Lazarethet for de Saarede, og her vare tre store Sale overladte til de danske Saarede alene. (De øvrige af vore Saarede vare anbragte i Dragonhospitalet og tidligere i Jægerhospitalet, der begge udelukkende bestyredes af danske Lager). De høie, luftige og rummelige Sale, der alle vendte ud til en bred med Binduer forsynet Corridor, ere

saardeles skikkede til Sygevaerser, og der blev Intet sparet, hvad der paa nogen Maade kunde bidrage til de Syges Pleie og Beqvemmelighed, saa at disse Stuer opfyldte alle de Fordringer, man kan stille til et vel indrettet Hospital.

I den tidligere af Statholderen beboede, meget smagfuldt decorerede og meublerede Etage var der ingen Sygestuer; men her havde Pladscommandantskabet med Tilbehør og den dirigerende Læge, Dr. Lauer, deres Localer. To store Sale bleve afbenyttede til Spisevaerser, den ene for Commandanten og den øverste Læge, der var for fornem til at spise med os, den anden for os Andre Dii minorum gentium. Ogsaa i denne Etage løber der bag alle Vaerserne en Corridor, der er indrettet til et Billedgalleri.

I Mezanin-Etagen endelig havde den største Deel af Lægerne deres Boliger, og her var desuden et Par Vaerser indrettede for saarede Officerer.

Alle de øvrige Syge (ikke Saarede) vare anbragte i det gamle Slot, der ved en bred Slotsgaard er adskilt fra det nye, med hvilket det dog ved Sidesløie staar i Forbindelse; i den ene af disse var Locale for Apotheket og Deconomien.

De Syges Forpleining var overmaade god, og der blev i denne Henseende snarere gjort for Meget, end for Lidt for dem, idet der, især til de Saarede, daglig sendtes mangfoldige gode Sager fra Byen. Der havde dannet sig en Comitee af Damer, der stod for Uddelingen af disse Sager og desuden daglig pudslende om de Syge, for at skaffe dem al mulig Pleie og Comfort. Skjøndt jeg ikke ligesrem vil bestride Nytten af slige Damesforeninger, naar de holde sig indenfor en vis Grændse, saa kan jeg dog ikke nægte, at jeg af forskjellige Grunde var meget imod dem,

saaledes som de i 1848 gestaltede sig i Slesvig. Saa-
 længe jeg derfor var paa Jægerhospitalet, hvor jeg alene
 kunde commandere, frabad jeg mig paa det bestemteste alle
 Damebesøg hos de Syge, og modtog kun de tilsendte Spise-
 og Drikkevarer paa den Betingelse, at jeg selv maatte raade
 for Uddelingen. Da jeg overtog min Service paa Got-
 torp, var dette Uvæsen der i fuld Gang, og det var ikke
 godt muligt at standse det, da Damerne allerede havde faaet
 et Slags Hævd paa at overskylde de Syge med alleslags
 Slifferier, som disse mere nedslugte af Høflighed, end fordi
 det smagte dem. Det vilde have seet underligt ud, om jeg
 havde prøvet paa at fjerne Damerne fra mine Stuer, me-
 dens de ellers havde uhindret Udgang overalt, og jeg prø-
 vede derfor slet ikke derpaa. — Naar jeg har benævnet disse
 Damebesøg som Uvæsen, og naar jeg overhovedet har ud-
 talt mig som en afgjort Modstander af dem, da vil jeg
 nødig, at mine Ytringer i denne Henseende skulde mis-
 forståes. Gud bevare mig fra, et eneste Dieblis at udtale
 mindste Tvivl om, at kun den inderligste Medfølelse og Deel-
 tagelse for de ulykkelige Saarede var Motivet for Damer-
 nes Lazarethbesøg; men Sagen var, at disse senere udartede
 og antog en anden Charakter, end de fra Begyndelsen
 af havde.

Efter Slaget ved Slesvig var Gottorp Slot i en Hast
 blevet indrettet til Lazareth, og i Begyndelsen var naturligviis
 Deconomien, som alt Andet, mangelfuld. Det fortjente derfor
 dengang megen Paaskjønnelse, at der fra Byen bragtes be-
 tydelige Qvantiteter af Frugtsupper og qvægende Drikke til
 Lazarethet, og at Damecomiteen paatog sig at sørge for
 den ligelige Fordeling heraf. Senere, da Deconomien var
 fuldstændig indrettet, og der derfra i tilstrækkelig Qvantitet

leveredes hver Patient de Næringsmidler, som Lægerne ansaae for gavnlige for ham, blev denne Extraforpleining fra Byen ikke alene overflødig, men tildeels skadelig, forsaavidt som det ikke kunde undgaaes, at Patienterne overfyldtes. Men det var nu engang blevet en Modesag at besøge Lazaretherne, og der indfandt sig daglig der mange unge Damer, som ikke hørte hjemme og ikke kunde gavne paa saadanne Steder, men kun generede Lægerne i deres Virksomhed. Vel er det sandt, at den qvindelige Pleie i Reglen er langt omhyggeligere og bedre, end den, Manden formaaer at yde den Syge; havde derfor de omtalte Damer offret sig til den egentlige Sygepleie under Lægernes Veiledning, da kunde de have gjort megen Nytte. Men herpaa indlode de slesvigiske Damer sig ikke; de gik kun omkring og uddeelte de medbragte Slifferier, rettede af og til lidt paa en Hovedpude, forærede Bouqetter til de interessanteste Saarede, klynkede med dem og beklagede dem, istedetfor at opmuntre og trøste dem; kort sagt, forvænte dem i alle mulige Henseender. Man vil derfor ikke kunne fortænke mig i, naar jeg fra Lægens Standpunkt har tilladt mig at ansee denne Damevirksomhed paa Lazarethet for et Uvæsen.

Slesvigerne have gjort sig meget til af den gode Behandling, de Syge og Saarede nøde i deres Bye, og det skal ikke nægtes, at der i denne Henseende blev gjort alt muligt, og at Lægernes Requisitioner stedse bleve efterkomne med den største Beredvillighed. Saalænge vore Folk vare syge, havde de vistnok Intet at beklage sig over; men saasnart de vare komne saa vidt, at de kunde røre sig lidt udenfor Lazarethets Sygestuer, saa gik Naturen over Dp-tugtelsen, og de samme Slesvigere vare ikke langt fra at

misunde de stakkels Reconvalescenter den Smule fri Luft, de et Par Timer om Dagen kunde indaande. Saaledes tillod en af de vagthavende Borgere sig engang i Paahør af en af mine Collegaer at yttre sin Misbilligelse over, at der tilstodes de danske Hunde saa megen Frihed, medens de, efter hans Mening, strax skulde sendes til Rendsborg, saasnart de kunde forlade Sygestuen. Min omtalte Collega irettesatte ham alvorligt for denne inhumane Yttring, og truede med at melde ham til Commandanten. Men inden denne Trudsels blev udført, var Borgeren kommen ham i Forkjøbet, og havde til Commandanten beklaget sig over, at en af de danske Læger havde budt ham Grovheder. Da Sagen blev opklaret, gav naturligviis Commandanten, der dengang endnu var en preussisk Officeer, den danske Læge Ret, men yttrede i denne Anledning: „Jeg vil raade Dem til at gjøre ligesom jeg; for disse Karle gaaer jeg afveien som for gale Hunde; andet ere de ikke.“

Under mit Ophold paa Gottorp indfandt Hertugen af Augustenborg sig en Dag paa Lazarethet, for at see til de Saarede. Han havde dog den Discretion, forinden han besøgte de danske Stuer, at lade forespørge, om det vilde være de derliggende Saarede behageligt at see ham. Da jeg netop befandt mig paa Stuerne, lod jeg svare, at det efter min Mening vilde være dem meget ubehageligt og neppe gavnligt for deres Tilstand, hvis Hs. Durchlauchtighed skulde finde det passende at vise sig for dem.

Efter denne Besked udeblev Besøget.

Senere erfarede jeg, at Hertugen ogsaa havde ladet sig anmelde hos de saarede danske Officerer, men at kun een af disse havde havt Mod til at modtage ham, eller maaskee rettere, havde manglet Mod til at afvise ham.

Imidlertid vare efterhaanden sex af de fangne danske Læger blevne frigivne og hjemsendte, saa at kun fire af os vare tilbage. Da de Saaredes Antal nu ogsaa var aftaget betydeligt, efterat en stor Deel af dem vare helbredede og affendte til Rendsborg, og de fleste af de endnu paa Lazarethet henliggende Saarede vare saadanne, hvis Tilstand lod forudsætte en meget langvarig Kuur, inden de kunde ventes at blive fuldkomment helbredede, saa syntes vi stakfæls fire Tilbageblevne, at det snart kunde være paa Tiden at Forløsningens Time ogsaa slog for os. Gjentagne Gange gjorde vi Forestillinger i denne Anledning til den dirigerende preussiske Overlæge, Dr. Pauer; men han havde stedse Undskyldninger paa rede Haand og trak Sagen i Langdrag. Vi puffede naturligviis paa, at de fangne tyske Læger strax vare frigivne af de danske Autoriteter, medens man her ikke blot holdt os tilbage mod vor Villie, men endogsaa paalagde os saa mange Indskrænkninger, som muligt. Pauer selv havde maaſkee gjerne ladet os gaae, naar det var kommen an paa ham alene; men han var atter afhængig af den preussiske Generalstabslæge, Dr. Wassersfuhr, en Mand, der i det Hele taget ikke var human, men i Særdeleshed viste et uhyre tyrannisk Sindelag mod alle fyldte Viinflasker, hvorfor han daglig knækkede Halsen paa et stort Antal af disse. Naar han engang imellem kom til Slesvig for at inspicere, slog han Gjækken løs, og det var derfor ikke let at komme til Raison med ham i den Tilstand hvori han gemeenlig befandt sig, især efter Middagsbordet.

Under disse Omstændigheder besluttede vi at henvende os directe til General Wrangel, for at begjære Opfyldelsen af det Løfte, der i Begyndelsen var givet os: at vi nemlig ikke skulde blive tilbageholdte længere end det var

nødvendigt for vore egne Saaredes Pleie. Et Brev blev da affendt, og som Svar paa dette indløb nogle Dage efter en Skrivelse til Lauer fra Wassersfuhr, hvoraf Meningen omtrent var, at vi gjorde ham for meget Brøvl, at vi nok skulde komme bort, naar Tiden var, men at vor Nærværelse endnu var nødvendig for de danske Saarede. Denne sidste Paaastand var nu aldeles usandsfærdig, da de preussiske Læger paa Gottorp havde saa lidt at bestille, at de, hvad de ogsaa selv erklærede, meget godt tillige kunde overtage Soignereringen af de saa tilbageværende danske Saarede.

Det er en Selvfølge, at vi ingenlunde kunde føle os tilfredse med Wassersfuhr's Svar, og da Lauer tillige tillod sig den Yttring, at vi vare Fanger og at han kunde befale over os, saa fandt vi, at det var en altfor grov og tillige dobbelt Confect, om vi baade skulde være Fanger og bindes paa forskjellig Maade ved vort Quesord, og vi tilskreve ham derfor et langt Brev, hvoraf jeg skal tillade mig at meddele det Væsentligste ordret, da Læseren deraf vil faae et ret tydeligt Billede af den Maade, hvorpaa vi bleve behandlede i Slesvig, som en Modsatning til den Fremgangsmaade, man hos os viste mod de fangne tyske Læger. Den preussiske Perfidiie viste sig her i det Mindre i det samme glimrende Lys, hvori den i de tre Krigsaar saa ofte har viist sig i det Større.

Det blev mig overdraget at concipere det omtalte Brev, og jeg er endnu i Besiddelse af en Copie deraf.

Efter først at have udtalt vor Utilfredshed med Wassersfuhr's Skrivelse, hvilken vi maatte betragte som et Svar paa vort Brev til General Wrangel, og vor Beflagelse over, at vore gjentagne Forestillinger ikke syntes at ville

føre til et for os gunstigt Resultat, vedbliver Brevet saaledes:

„Nur dieses werden wir uns daher zu bemerken erlauben, daß folgende Thatsachen feststehen:

- 1) Daß sämtliche gefangene deutsche Aerzte von den dänischen Behörden entlassen sind.
- 2) Daß vier dänische Aerzte noch immer als Gefangene in Schleswig zurückgehalten werden.
- 3) Daß weder preussische Aerzte, noch solche, die zur Bundesarmee gehören, als Gefangene je betrachtet sind, und daß die schleswig-holsteinischen Aerzte natürlich deswegen als Gefangene gehalten sind, weil sie von der dänischen Regierung als Insurgenten, die gegen ihren rechtmäßigen Landesherrn gedient haben, betrachtet sind. Daß die dänische Regierung jetzt auch diese entlassen hat, ist ein Beweis der Humanität, der uns nur sehr erfreulich seyn und dazu dienen kann, die schimpflichen Gerüchte, die hier über die Behandlung der Gefangenen circuliren, zu widerlegen.“

Efter dernæst at have erklæret, at vi naturligviis med Glæde vilde gjøre Alt for vore saarede Landsmand, men at vi under Udførelsen af vort Kald forlangte aandelig og legemlig Frihed, hvilken man paa alle Maader søgte at gjøre os stridig, fortsætter Brevet saaledes:

„Gm. Wohlgeb. (Dr. Lauer) haben mehrmals auf unserm Nachfragen geantwortet, daß wir Gefangene wären und daß Sie uns befehlen konnten, wenn Sie wollten. Das Schreiben des Generalstabsarztes giebt uns die Veranlassung zu glauben, daß Sie in dieser Hinsicht mit der Meinung des commandirenden Generals nicht völlig

einverstanden sind. Es heißt nemlich in dem gedachten Schreiben: „Daß die dänischen Aerzte überhaupt nur ihrer eigenen dänischen Verwundeten wegen in Schleswig zurückgehalten worden sind.“ Hier wird von keiner Gefangenschaft gesprochen, und wenn auch früher die Rede hätte davon seyn können, so müssen wir annehmen, daß die preussischen Behörden jetzt, wo sämtliche gefangene deutschen Aerzte entlassen sind, auch gegen uns ein anderes Princip wollen gelten lassen. Wir müssen es daher als eine Pflicht gegen Ew. Wohlgeb., wie gegen uns selbst halten, wenn wir hiedurch erklären, daß wir uns fernerhin als Gefangene nicht betrachten können, und daß wir daher die verschiedenen Ehrenworten, die man uns abgefordert hat, förmlich zurücknehmen, indem wir uns freiwillig keine Beschränkungen unterwerfen können, die unsere völlige Freiheit bedrohen.“

Med en sød Rosin i Bølgeenden blev dette Brev nu affendt til Lauer.

Dagen efter kom Wassersuhr tilfældigviis til Slesvig, og naturligviis blev de frække Danskes Brev ham strax foreviist. Det følger af sig selv, at han blev „entrüstet“ over denne colossale Uforsømmethed af Danske, at de gjorde Fordring paa at behandles efter samme Grundsætninger som kongelige preussiske Undersaatter, og vi fire Syndere bleve citerede for Generalstabslagens frygtelige Tribunal, der ovenikjøbet afholdtes efter Bortet. Vi vare dog ikke saa meget forfnytte endda, da vi fremstillede os for den af ædel Harm og Biin glødende Dommer. Først troede han at være kommen paa Spor efter et Complot mellem hans egne Undergivne, af hvem han ikke var meget yndet, og paastod, at en af de preussiske Læger havde været os be-

hjælpelig med Brevets Uffattelse. Mod denne Paastand satte jeg den bestemte Erklæring, at jeg havde conciperet Brevet, og at Ingen af de preussiske Læger havde nogen Anelse om dets Tilværelse, hvorefter Hr. Wassersfuhr bemærkede, at han i dette Tilfælde maatte gøre mig sin Compliment, fordi jeg skrev saa godt Tydsk*). Hertil svarede jeg temmelig brosig, at enhver dannet Dansk kunde gøre det Kunststykke, og at han ligesaa godt kunde have faaet det paa Fransk.

Men efter Complimenten kom Grovhederne, hvori Hr. W., der var vino gravatus, efterhaanden arbejdede sig længere og længere ind, uden at det gjorde mindste Indtryk paa mig, der hvert Dieblisk ventede, at Manden skulde faae et apoplektiskt Anfald. Endelig sluttede han med den Tirade, at Wrangel vel var en peen Mand, men at han vilde blive forkræffelig vred, naar han fik det slemme Brev at see og rimeligviis strax vilde sende os alle Fire til Stade. Hertil bemærkede jeg ganske koldblodigt, at det isaafald ikke vilde være os muligt at pleie vore saarede Landsmænd, for hvis Skyld Generalen jo kun holdt os tilbage. Dette slog Wassersfuhr, og da han i en Hast ikke kunde finde paa noget passende Svar, stampede han i Gulvet, udstødte et uartikuleret Hyl, vendte os Ryggen og forlod Stuen. Lauer, der var tilstede under hele denne Forhandling, saae noget flau ud.

Den næste Morgen kom Lauer til os, og talte i en ganske anden Tone; han anmodede os paa det indstændigste om at tage vort Brev tilbage, da den Omstændighed, at vi

*) Læseren kan selv domme, da jeg intet Ord har forandret af min Concept. Maaskee er Wassersfuhr en Berliner, der ikke tager det saa noie med Sproget.

ikke længere vilde ansee os for bundne ved vort Wresord, nødvendigviis maatte medføre yderligere Indskrænkninger i vor personlige Frihed; Sagen var — tilføiede han — ogsaa ham meget ubehagelig, og da vi dog i Løbet af 14 Dage Alle vilde blive frigivne, syntes han ikke, at det var Umagen værd, nu at gjøre saa mange Ophævelser. Sagen var den, at hverken Lauer eller Wasserfuhr kunde være tjente med, at vor Skrivelse kom til Wrangels Kundskab, da vor Behandling ingenlunde havde været saaledes, som Generalen paa en Maade havde tilsiøkket os den; og Brevet vilde ikke ret vel kunne skjules for ham, hvis vi ikke frivilligen toge det tilbage. Med den sædvanlige danske Godmodighed gif vi da ind paa Lauer's Anmodning, og det saa meget hellere, som vi jo nu havde et bestemt Løfte om snarlig Frigivelse, medens det dog ikke var umuligt, at vort Brev maaskee kunde bewirke en Udsættelse af denne i saa lang Tid med Længsel imødesæete Begivenhed.

Saa Dage efter blev ogsaa den syvende Collega frigiven, og den 15de Juli slog omsider ogsaa min Forløsningsstund, efter at jeg havde tilbragt omtrent 3 Maaneder i den venlige Bye Slesvig, hvis Minde ikke saa let vil uddøe hos mig. Min Oppasser, der fik Tilladelse til at følge mig, var fiste glad over at skulle komme tilbage til sit elskede Jylland. For at undgaae alle Ubehageligheder og Standsninger underveis, havde jeg forsynet ham med civil Trøie og Kaffet, saa at han havde Udseende af en pæn civiliseret Tjener.

Forsynet med et Bogn- og Qvarteerpass fra Commandantskabet i Slesvig afreiste jeg da om Morgenens over Flensborg til Apenrade, hvor jeg maatte overnatte. Den næste Morgen gif Reisen videre til Haderslev, hvor General

Wrangel dengang havde sit Hovedquarteer. Her meldte jeg mig først hos Wassersfuhr, der, da det var tidligt paa Dagen, endnu var en pæn og artig Mand, og ledsaget af ham begav jeg mig dernæst til den commanderende General. Wrangel modtog mig med Høflighed og spurgte, om jeg havde Noget at klage over. Da jeg var meget angstelig for enhver Forsinkelse, svarede jeg med et bestemt Nei! skjøndt jeg et Dieblis sporede en stærk Fristelse til at efterlade de velsignede slesvigske Borgere en lille Grindring om mig. Efter at have yttret nogle Ord om, at Fjendtlighederne sandsynligviis snart vilde standse ved Afslutningen af en Vaabenstilstand, inviterede Wrangel mig til Middag; men, skjøndt det unægtelig kunde have været ret interessant, at have deeltaget i den fjendtlige Generals Middagsmaaltid, saa længtes jeg dog saa meget efter at komme tilbage til vore Egne, at enhver Opsættelse vilde været mig yderst ubehagelig, og jeg udbad mig derfor høfligst Tilladelse til, af denne Grund at maatte renoncere paa den tiltænkte Gæst.

Fra Haderslev medsendtes en preussisk Husarofficer, og i Christiansfeld forøgedes Følget med en Trompeter paa en hvid Hest.

I dette pragtfulde Optog ankom jeg omtrent Kl. 2 om Middagen udenfor Kolding. Herregaardskysterne, der havde besat Høiderne Syd for Byen, havde allerede langt borte bemærket den besynderlige Cavalcade og stimlede nysgjerrige sammen, for at erfare, hvilke vigtige Nyheder, Parlementairen kunde overbringe. I en passende Afstand holdt min Vogn stille, medens Husarofficeren red lidt længere frem og svingede et hvidt Tørflade og Trompeteren blæste af alle Kræfter. Nu kom Forpostcommandeurens Adjutant sprendende frem i fuld Gallop, for at modtage den fjendt-

lige Parlementairs Budskab; da han havde erfaret, hvori dette bestod og bemærkede mig, hvem han godt kjendte, paa Bognen, kan man let tænke sig, at vi begge udbrøde i en hjertelig Latter; jeg havde alerede længe siddet og moret mig kosteligt over alle de Omstændigheder, der gjordes for min ubetydelige Persons Skyld.

Først efter at Forpostadjutanten havde meddeelt en formelig skriftlig Qvittering for mig, blev jeg ligesom en anden Vareartikel afleveret, og jeg holdt nu mit Indtog i Kolding under idelig Tilraaben og Hilsen fra Høire og Venstre, da jeg overalt traf bekjendte og venskabelige Ansigter.

Det var netop Officerernes Spisetid, da jeg steg af i Gjestgivergaarden, og ved table d'hôte kom jeg nu ind i en lystig Kreds af gode Venner, der bestormede mig med Spørgsmaal om Nyt fra Fjendens Leir. Meget kunde jeg ikke fortælle dem, da min preussiske Husarofficeer, hvem jeg undervejs gjorde flere Forsøg paa at pumpe, bestandigt var paa sin Post, naar min Bidebegjerlighed forekom ham mistænkelig; desuden havde jeg ikke Tid til lange Fortællinger, da jeg snarest muligt maatte afsted til Viuff, hvor det danske Hovedquarteer dengang var, for at melde mig hos den commanderende General og Corpsstabslagen.

Jeg fortalte General Hedemann hvad Wrangel om Morgenens havde yttret om den nærforestaaende Baabenstilstand; men han, der formodentlig var bedre underrettet, lod ikke til at have nogen synderlig Tro til Wrangels Paalidelighed i dette Stykke, men lod sig noie med smilende at ryste paa Hovedet, idet han ved sig selv mumlede Noget om Rævestreger.

Da jeg naturligviis efter tre Maaneders Fangenskab, hvori alle Meddelelser kun havde været yderst ufuldstændige,

brændte af den inderligste Længsel efter at gjensee mine Kjære i Hjemmet, udbad jeg mig af Generalen 8 Dages Permission, der strax blev mig tilstaaet. Corpsstabslægen gjorde jo rigtignok Indvendinger, da jeg meddeelte ham dette, fordi jeg ikke først havde indhentet hans Tilladelse; men da jeg undskyldte mig med, at jeg under mit lange Fangenskab var bleven uvant med de militaire Former, lod han mig løbe for den Gang, og den næste Morgen Kl. 6 rullede jeg afsted med Diligencen.

Kun i faa Timer havde jeg været i Rolding og ved Armeen, og jeg maatte i den Tid spile mine Dine høit op; thi der var i Sandhed meget Nyt at see for mig: ganske nye Batailloner og ganske nye Officerer, blandt hvilke jeg erindrede tidligere at have seet mange i ganske andre Klæder og under ganske andre Forhold. I Slesvig havde vi Intet hørt om Reservebatailloner og Reserveofficerer. Jeg saae ogsaa Mennesker gaae omkring i en for mig ubekjendt Uniform; de havde glimrende Stjerner paa Skuldrene og vare prydede med yndelige Patrontaster, fra hvis polerede Remme svære gyldne Kjeder hang ned over Brystet. Det forekom mig, at jeg skulde kjende nogle af disse bestjernede Herrer, og ved nærmere Eftersyn bemærkede jeg, at det var Collegaer. Der maa være indtraadt betydelige Forbedringer i Vægernes Raar, tænkte jeg fornøiet, siden de ere blevene saa nydelige; men desværre erfarede jeg snart paa Forspørgsel, at Forbedringerne kun strakte sig til det Ydre. Opfinderen af Skulderstjernerne har havt megen Satisfaction af sin Opfindelse, da de have vundet et saa almindeligt Bifald, at baade Auditeurer, Regnskabsførere, Dyrlæger, Overfrigscommisfaires og Gud veed hvor mange andre Commisfaires senere have anlagt dem. Nu er det en let Sag for

Soldaten at kjende Lægen, naar hans Hjælp behøves! Mindre heldige vare Patrontasterne; de holdt sig kun i kort Tid; og dersom en velvillig Læser skulde have Brug for en saadan, saa vil jeg med Fornøielse for en urimelig billig Priis overlade ham et udmærket Exemplar, for hvilket jeg selv har givet 16 Rbd.

Efter denne lille Digression om Forbedringer i Lægernes Aaar, vender jeg tilbage til min Text.

Da jeg efter mine otte Dages Permission kom tilbage til Armeen, havde denne skiftet Overcommando, idet General Hedemann var bleven afløst af General Krogh, og Hovedkvarteret var forlagt til Beile. Jeg blev ansat som Corpsstabslægens Medhjælper og Læge ved Hovedkvarteret, ved hvilket jeg fra nu af forblev i dette Mars Felttog. Forresten kunde vi i Beile ikke tale stort om Felten og Feltlivet, skjøndt Krigen rigtignok endnu paa en Maade vedvarede, tiltrods for Wrangels Forsikring om den nærførestaaende Baabenstilstand.

Til Krigsbegivenheder hørte man ogsaa kun Lidet, naar undtages General Bülow's bekjendte Expedition, hvorved nogle og tredive preussiske Kyssasser af Wrangels eget Regiment bleve fangne. Disse bleve foreløbig indkvarterede i Kirken, hvor jeg besøgte dem og talte med Adskillige af dem. De fleste af dem vare meget fornøiede over at de vare tagne og glædede sig især til at faae Kjøbenhavn at see. Nogle faa vare forknyttede, fordi de frygtede for at finde en mindre venstabelig Modtagelse hjemme, naar de engang vilde blive udveglede.

I min nye Stilling skulde jeg være bereden, og fik ogsaa ganske rigtigt en Hest leveret, men for Saddel og Ridetøj skulde jeg selv sørge. I denne Anledning tillod jeg

mig underdanigst at ansøge Krigsministeriet om, at der
 maatte bevilges mig det samme Tillæg, der tilstaaes Adju-
 tanter, da jeg aabenbart hørte til samme Kathedorie som
 disse. Ansøgningen blev anbefalet og indgif. Svaret lod
 heller ikke lange vente paa sig; det lod kort og tydeligt:
 „at det Ansøgte ikke kunde bevilges.“ Jeg havde saa inderlig
 gjerne seet en ganske lille bitte Grund for dette lakoniske
 Afslag; thi naar man siger Noget saa bestemt, maa man dog
 absolut have en Grund dertil; men der var, som Tydskerne
 sige, ikke „Spur von Idee“ til Grund, og selv de bedste
 Hoveder i Beile kunde ikke indsee, hvorfor man afflog mig
 Noget, der saa aabenbart syntes at tilkomme mig, og som
 i og for sig var en Bagatel, der ingen væsentlig Indflydelse
 kunde have paa Budgettet. Dengang var jeg endnu saa
 ubekjendt med visse Forhold, at jeg forundrede mig og
 ærgrede mig over denne Begivenhed; senere har jeg hørt
 og erfaret saa Meget af den Art, — hvorom jeg oftere
 vil faae Leilighed til at yttre mig, hvis disse „Skumlerier“
 skulle opleve en Fortsættelse, — at jeg forlængesiden har
 hørt op med at forundres over Noget, der kommer fra
 den Kant.

Med en Beskrivelse af den bekjendte store Revue paa
 Leerbek Mark skal jeg ikke trætte mine Læsere; det blæste
 haardt den Dag, og det regnede ned med Hæderstegn.
 Den store Frokost, der fulgte efter Revuen, var bleven for-
 trydelig over, at den maatte vente til Kl. 7 om Aftenen
 inden den blev indtagen, og var derfor baade muggen og
 tør. Ogsaa mange af Deeltagerne i den vare mugne,
 fordi de vare forblevne tørre under den foregaaende Regn.

Kort efter blev Hovedkvarteret forlagt til Horsens, efter
 at vi havde tilbragt et Par behagelige Maaneder i det

venlige Beile med sine deilige Omgivelser. Man maatte undre sig over, at denne lille Bye havde formaaet at levere gode Qvarterer til saa mange Officerer; thi foruden Hovedqvarterets talrige Personale (Intendanturen iberegnet) laae her hele Garden tilfods, Ingenieurdetaschementet, Artilleri-Overcommandoen, Brotrainet og Espingolbatteriet. Men Indvaanerne vare velvillige og forekommende; de forstode derfor ikke alene at skaffe Plads, men viste ogsaa deres Indqvartering al mulig Opmærksomhed, saa at Erindringen om Opholdet i Beile i 1848 vistnok horer til de behageligste fra Krigens Tid.

I Horsens bleve vi modtagne med den samme Velwillie, som i Beile, og her forblev Hovedqvarteret, indtil den active Armee i Slutningen af October Maaned opløstes.

Nu vilde jeg ønske, at jeg kunde tilføie, at derefter Enhver begav sig til Sit; men det var desværre ikke Tilfældet; rigtignok bleve vi adspredte rundt om i Landet, men til deres eget Hjem kom kun Faa. I April begyndte vi Felttoget i den Tro, at vort Arbeide vilde være tilendebragt i 14 Dage à 3 Uger; i October droge vi i Vinterquarteer med temmelig sikker Udsigt til at maatte begynde igjen til næste Foraar.

Og Hvad havde vi vundet ved dette Aars Felttog? Dette Spørgsmaal maa jeg overlade Diplomaterne at besvare, desformedelt at jeg selv ikke veed det.

Stumlerier og Begivenheder fra Krigens Tid.

Af

J. L.

2det Afsnit

1849.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1851.

Stumtær og Begreber

En Afsnit

Son Wille

1840

Afsnit

Besigt af Litteratursamlingen af St. Peters

Kopi af den tidligere Udgave

1841

Forord.

Den gunstige Optagelse, det første Afsnit af disse Optegnelser i Almindelighed har fundet, og den indstændige Opfordring, jeg fra mange Sider har modtaget, til, ikke at holde Fortsættelsen tilbage, maa være min Undskyldning for, at disse Blade see Lyset.

Det følger af sig selv, at jeg ikke har kunnet tilfredsstille Alle; og navnlig kom det mig ikke uventet, at man har fundet Anledning til at dable min lille Bogs Titel. Man har ikke villet forstaae Ordet „Skumlerier“ paa den Maade, jeg — maaskee med Urette — har ønsket det forstaaet, og saaledes have vel Udskillige taget Bogen i Haanden med en heel anden Forventning om dens Indhold, end de ved Gjennemlæsningen have fundet tilfredsfillet. Ondskabsfulde Skumlerier har jeg ikke i fjerneste Maade havt „Billien“ til at levere, og det er derfor ganske ligegyldigt, om jeg har tabt, eller overhovedet nogeninde har havt „Evne til at dyrke denne ædle Genre“ *). Det har derimod været mig meget magtpaaliggende, at faae Sandheden frem, og da det ikke altid gaaer an, at fremstille denne i sin hele Røgenhed, eller at udtale sig med apodiktisk Bestemthed, naar man ikke er en uforkastelig Autoritet,

*) See Anmeldelsen af Bogens første Afsnit i Fædrelandets Nr. 192 for Onsdagen den 20de August d. A.

faa har jeg undertiden udtalt mig lidt ubestemt og forblummet, saaledes at det paa sine Steder overlades Læseren, selv at foie Et og Andet til imellem Linierne. Dette har jeg gjerne villet antyde ved Titelen, og herfra skriver sig Valget af Ordet „Skumlerier.“ Forøvrigt skulde jeg med den største Fornøielse have fejlet den ærede Anmelder i „Fædrelandet“ af min lille Bogs første Afsnit i, at lade Fortsættelsen udkomme under en anden Titel, hvis jeg troede, at dette nu gif an. Men da det første Afsnit nu engang er udgaaet med den paaankede Titel, saa synes det dog lidt besynderligt, om jeg vilde give Fortsættelsen et andet Navn, end Begyndelsen. Først naar hele Bogen er sluttet, kan man vel egentlig ogsaa faae nogen bestemt Mening om, hvorvidt dens Titel er passende eller ikke.

Jeg har Grund til at være overmaade glad over, at den Daddel, der offentligt har været udtalt over det første Afsnit, mere var rettet mod Titelen, end mod Indholdet. En Bogs Titel forekommer mig, ligesom en Mands Navn, at være en temmelig ligegyldig Ting. Værre havde det været, om man havde fundet Titelen god, men Indholdet slet. Det vilde være mig inderlig hjært, om ingen værre Anke maatte træffe dette andet Afsnit. Dette rører af og til ved kildne Sager; men det skulde gjøre mig ondt, om nogen Personlighed følte sig ubehageligt berørt; thi dette har vissefælgelig ikke været min Hensigt.

Cleesvig i September 1851.

J. L.

1849.

Efter Afsluttelsen af den første berygtede Baabenstilstand i 1848 blev Armeen fordeelt rundt om i Landet, og Corpsstabslægten fik Ordre til at tage Ophold i Odense, som det Sted, der omtrent laae midtvejs mellem de forskjellige Troppesdelingers Garnisoner og Cantonnementer. Ergo fulgte jeg med til Odense, og var midt i min Utilfredshed alligevel ret tilfreds med at komme til en By, der dog, naar man absolut skulde udelukkes fra sit Hjem, maatte betragtes som et af de behageligste interimistiske Opholdssteder. Kort efter vor Ankomst blev Corpsstabslægten beordret til Kjøbenhavn, for at indtræde i en Commission til Ordningen af Armeens Sundhedsvæsen. Da jeg vidste, at det hertillands er en ufravigelig Regel, at alle Commissioner ere uendelig vidtløftige og langvarige, saa kunde jeg omtrent slutte mig til, at jeg for lang Tid maatte blive i Odense som høitbetroet Mand, der underskriver „efter Ordre“, Noget, der i og for sig kunde være behageligt nok, men som forhindrede mig i at faae en meget eftertragtet Permission. Jeg tog heller

ikke feil. Først henimod Marts Maaned 1849 blev Commissionen færdig med sine Forhandlinger, det vil da sige, ikke saa ganske færdig, eftersom den ved Vaabenstilstandens Indtrædelse 1849 maatte nedsættes igjen. Det er mærkeligt nok, at den endnu ikke er bleven nedsat i 1851; i 1850 var der ingen Tid og Leilighed dertil.

J Begyndelsen var der ingen Udsigt til, at mit Ophold i Odense skulde blive synderlig behageligt. Jeg blev nemlig indkvarteret hos en Kjøbmand, der var ligesaa misfornøiet over at have faaet mig i Qvarter, som jeg over at være kommen til ham. Denne gjensidige Misfornøielse støttede sig imidlertid ikke paa nogensomhelst personlig Grund fra nogen af Siderne, men ene paa den Omstændighed, at Manden ikke var indrettet paa at have Officerer i Qvarter; jeg maatte om Dagen opholde mig i Familiens Spise-stue, og dette generede naturligviis i høj Grad baade Familien og mig. Men alt dette gav sig snart. Da min Vært mærkede, at han ikke kunde blive mig qvit, og gjerne vilde gjøre Alt for mig saa godt som muligt, lod han i en Hast et Par hidtil ubeboede Værelser smukt indrette til mig, og ved nærmere gjensidigt Bekjendtskab opstod der snart et saa venskabeligt og behageligt Forhold mellem mig og den hele Familie, at jeg kunde betragte mig næsten som Søn af Huset. Senere har jeg modtaget mange kjære Beviser paa, at jeg endnu lever i denne elskværdige Families kjærlige og venskabelige Grindring. Det er en af Feltlivets saa behagelige Sider, at man paa mange Steder i Landet har gjort kjære Bekjendtskaber og sluttet Forbindelser, som ville have Interesse for hele Livet, om ikke paa anden Maade, saa i Grindringen.

J det Hele taget var Opholdet i Odense vistnok meget

behageligt for de fleste Officerer, baade fordi Byen selv er ret anseelig, skjøndt just ingen Hovedstad, hvad Indvaanerne gjerne ville have den anseet for, og fordi Borgerne kappedes i at vise os Opmærksomhed og Belvillie. Dengang var man endnu ikke saa kjed af Indquartering og af Militaire, som man senere vel kan have havt Grund til at blive. Dog kunde Odense være en endnu langt behageligere By, end den er, navnlig i Henseende til den almindelige Selftabelighed og Omgangstone, hvis ikke Indvaanerne havde sondret sig i to Glasser: den saakaldte adelige, hvortil en stor Deel af Embedsmændene hører, og den borgerlige, der begge staae temmelig skarpt mod hinanden og ikke pleie nogen gjensidig Omgang. Skylden herfor ligger dog ligesaa meget hos Borgerklassen som hos Embedsmændene, idet hiin ved enhver Berørelse ligesom trækker sig tilbage i en vis Spidsborgerligheds Sneglehuus, hvoraaf den vanskeligt kan loffes ud.

Naturligviis politiserede vi i Odense, som allevegne, paa det ivrigste, og det, hvorom alle vore Tanker dreiede sig, var Spørgsmaalet om Krig eller Fred med Tydskland. Da vi helst vilde have Fred, saa troede vi paa denne, saameget mere som alle Efterretninger fra Kjøbenhavn lode saare fredelige. Saaledes nærmede sig den 26de Marts, den Dag, paa hvilken den forsmædelige Vaabenstilstand var udløben, og de danske Troppers Indrykning i Slesvig skulde finde Sted.

Corpsstabslægen var allerede kommen tilbage fra Kjøbenhavn i Begyndelsen af Marts, og midt i Maaneden ankom en heel Ladning af Væger (sic), af hvilke de fleste vare ganske unge Studenter, der neppe havde figet i en chirurgisk eller medicinsk Bog, hvad ogsaa adskillige af dem

ganske ærligt og aabenhjertet tilstode. Men i Kraft af den Magtfuldkommenhed, der er tillagt Armeens Stabslæge, og i Henhold til den bekjendte Sætning, at „hvem Gud giver Embede, den giver han ogsaa Forstand“, vare disse unge Herrer nu, idetmindste for Krigens Tid, lovlige Underlæger i Armeen, gagerede paa samme Maade*), med samme personlige Rettigheder, og overhovedet i enhver Henseende satte paa samme Trin, som de fast ansatte Underlæger, der for 10 à 15 Aar siden havde absolveret deres Embedsexamen, havde tjent i Armeen i mange Aar og maaskee i deres Hjemstavn havde maattet efterlade en talrig Familie og det til dennes Ernærelse nødvendige private Erhverv, der ikke altid saa let lader sig finde igjen. Dette kunde jo maaskee forekomme Nogen lidt ubilligt; men, som bekjendt, er det en afgjort Sag, at der for de militaire Læger ikke skal eksistere nogen Billighed; idetmindste har den ikke eksisteret hidtil; men det er jo ikke umuligt, at den kan komme endnu. Ved Armeen var man lidt i Forlegenhed med, hvorledes man skulde anvende disse unge Mennesker som Læger. Til Troppeafdelingerne kunde de ikke sættes, da der dog ikke ret vel kunde betroes dem nogen selvstændig Virksomhed; ved Ambulanterne kunde de heller ingen synderlig Nytte gjøre paa Grund af deres fuldkomne Uerfarenhed; de Fleste af dem bleve derfor foreløbigen placerede i den saakaldte Medicinalstab, hvorfra de senere efterhaanden afgaves til Lazaretherne, hvor de bedst kunde være til Nytte ved Forbindinger og Eligt.

*) Jeg skylder dog Sandheden at tilføie, at den Underlæge, der havde tjent i Armeen i 4 Aar og derover, fik et maanedligt Tillæg af 15, siger og skriver femten Rigsbankmark. Det var til Familien.

Den 24de Marts tog jeg Afsted med Odense og begav mig til Fredericia, hvor Hovedkvarteret dengang var. I Odense havde jeg ved Depotet faaet leveret en Hest, der bar tydelige Spor af at være kommen lige fra Ploven og naturligvis var aldeles raa og utilreden; paa Grund af dens foltrede opretstaaende Manke gav jeg den Navn af Brutus. For En, der aldrig har givet sig af med at være Hestebetvinger, og som den hele Vinter igjennem ikke havde været paa en Hesteryg, var det nu en temmelig mislig Sag, at skulle ride i Felten paa et saadant vildt Bestie, og jeg var derfor ingenlunde vel tilmode, da jeg afreiste med min Brutus, Medicinalstabens to Kjøreheste, Rudst, Saccochefører og min nye Oppasser af Trainkudsteklassen; thi den Sorg havde jeg ogsaa havt, at jeg, da alle Combattanter bleve tagne til activ Tjeneste ved Bataillonerne, maatte miste min brave Gyde, der hidtil havde fulgt mig overalt, kjendte alle mine smaa Egenheder, og vidste, hvorledes jeg vilde have det. For den, der drager i Felten, er det ingen Spas, at faae en ny Oppasser, især naar denne er en Trainkudst, der ikke engang har noget tydeligt Begreb om Skeers, Knives, Gaffelers og slige Lurusartiflers rette Brug. Trainkudskene deles i 3 Classer; af den første tages Ambulancesoldater, af den anden Rudst og Hestevartere, af den tredje og fletteste Officeersoppassere. Hestene blive altsaa bedre betjente end Officerene, formodentlig fordi hine ikke selv kunne dressere deres Oppassere; men man vil heraf kunne slutte sig til, hvor taalmodig og hvor langvarig en Dressur der skal til, inden en Trainkudst af 3die Classe bliver, jeg vil ikke sige nyttig, men blot uskadelig for sin Herre; thi det grændser til det Utrolige, hvor meget en saadan Gyr i kort Tid kan ødelægge og slaae i Stykker. Dog maa man tilstaae, at

Billien er god hos de Fleste, og at de, naar de blive godt behandlede, vise al mulig Glid for at gjøre deres Herrer det tilpas, en Opgave, der ofte kan være vanskelig nok, selv for bedre Hoveder, end Trainkudskenes.

I et forfærdeligt Uveir kom jeg med mit store Følge til Fredericia. Men langt ubehageligere end Reisen derhen vare mit Opholds sex første Timer, som jeg maatte tilbringe paa Gaderne, da Byen var saa overfyldt af Indquartering, at det syntes at ville blive en reen Umulighed at faae opdrevet Qvarter til mig og mit Menagerie. Først fik jeg en Qvarterbillet til Apotheket, hvor Corpsstabslægen ogsaa boede; men da jeg kom derhen, vilde eller kunde man ikke tage imod mig; jeg tridsede da af igjen; men Borgemesteren paastod, at Apotheket skulde tage mig, ellers skulde Poffertage det, og han assendte først en Reutendiener og dernæst sin Guldmægtig, for at tale Apothekeren til med Raison. Begge kom imidlertid tilbage med uforrettet Sag. Tilsidst gik Borgemesteren selv; men han havde ingen bedre Lykke. Medens disse Underhandlinger stode paa mellem Apothekeren og Indquarteringscommissionen, havde jeg underhaanden selv opsnuset et Qvarter hos en Brygger, til hvem vi nu begave os hen. Men en Anden med en ligesaa fin Næse havde imidlertid ogsaa opdaget dette Qvarter og taget det i Beslag for sig selv, saa at jeg atter maatte drive af med uforrettet Sag. Forkommen, som jeg var, af Kulde og Sult, tabte jeg omsider Taalmodigheden, og udbrød med Hefstighed, at jeg nu ikke længere var opsat til at drive omkring paa Gaderne, og at jeg derfor, hvis Borgemesteren ikke var istand til at skaffe mig Qvarter, nødsagedes til at requirere militair Assistance fra Hovedquarteret, til hvis Personale jeg hørte, og at

jeg da nok selv skulde finde et Qvarteer. Medens jeg saaledes expectorerede mig havde Borgemeesteren figet i min Indqvarteringsbillet og udbryder paa eengang: „Men! er det ikke L.?" — „Jo! til Tjeneste", svarede jeg. — „Da skal De saamæn ikke komme til at ligge paa Gaden; kom De blot med mig." — Det viste sig nu, at Manden var noie bekendt med min Familie, og for dens Skyld jog han sin Fuldmægtig ud af dennes egen Stue, der nu blev indrommet mig. Jeg var altfor ødelagt af Træthed og Kulde til at gjøre Complimenter, og snart indslumrede jeg blideligt i den fordrevne Fuldmægtigs bløde Seng.

I Fredericia erfarede vi, at Vaabenstilstanden var forlænget til den 30de April. Naturligviis bestyrkede denne Omstændighed vort Haab om Fredens snarlige Afsluttelse; thi det syntes ikke rimeligt, at Kongen uden meget vægtige Grunde vilde undlade at opfylde det Nordflesvigerne givne Ord: at han den 27de Marts vilde staae ved Kongeaalen i Spidsen for sin Armee. Denne Opsættelse gjorde vel i det Hele taget et ubehageligt Indtryk; alligevel maatte man indromme, at det dog var bedre at finde sig i den, naar man derved kunde undgaae Krigen og den megen Jammer og Glendighed, som den, selv i det heldigste Tilfælde, dog vilde medføre. Men det viste sig snart, at Gjenden kun tænkte paa at vinde Tid for at faae sine Hærmasser samlede; vi bleve narrede; thi, som sædvanligt, vare vi ogsaa i dette Tilfælde vel eensfoldige som Duer, men ikke snilde som Slanger.

Den 28de Marts blev Hovedqvarteret forflyttet til Alsens. General Krogh var atter Armeens commanderende General, Læssøe Stabschef og Major Bülow Souschef. Her var det ligesaa vanskeligt som i Fredericia at faae

Qvarteer, og jeg maatte atter vandre flere Timer omkring i et ret gemhytligt Sneeveir, inden det lykkedes mig at komme under Tag. Omfider fik jeg ogsaa her ved Hjælp af privat Bekjendtskab til Bysfogeden et fortræffeligt Qvarteer hos en Collega, hvor allerede iforveien Corpsintendanten var indquarteret. Ved slige Leiligheder hvor det ikke er muligt, strengt at overholde de bestemte Regler for Indquarteringen, kommer stedse de tilfört, der ere meest gjæstfrie og velvillige.

Det var første Gang at jeg var i Afsens; naturligviis ilede jeg derfor med at gjøre Bekjendtskab med Byens berømteste Personlighed, Hr. Strandtoldinspecteur Albertus, der tillige er Postholder, Billeteur og Gjæstgiver. Skjøndt Gjæstgiveriet i Afsens nok er istand til at føde sin Mand, saa sætter Albertus dog mindst Priis paa denne Branche af sine Bestillinger, og han er aldrig gladere, end naar Diligencen flet ingen Passagerer bringer. Man kan altsaa let tænke sig, at han ikke var i sit allerbedste Humeur, da hele Byen vrimlede af Gjæster, som havde den største Lyst til at kneipe omkring fra Morgen til Aften; for ikke at tale om, at hans Forretninger som Billeteur nok kunde gjøre ham Hovedet kruset under de stedfindende Omstændigheder, da der hver Time paa Dagen indtraf en Mængde Menneſker, der alle skrege paa Qvarteer. Forresten er Albertus en Mand, der har sine Ting i en fortræffelig Orden; men han kan ikke for sin Død lide, at Andre, end han selv, gjøre Brovl. Naar man kjender de Former, der skulde iagttages, og holder sig disse strengt efterrettelig, da kan man blive udmærket betjent hos Albertus; men vee den, der troer, at han her kan gebærde sig som paa ethvert andet Værtshuus, hvor man har Lov til at gjøre Fordringer, naar man blot be-

taler; en sliq Ulykkelig kan gjerne risquere at døe af Cuilt i Alsens. Til disse Former hører først og fremmest, at man titulerer Albertus „Sr. Inspecteur*)“ og benævner Rikke „Jomfru.“ Er Nogen saa ubesindig, at han siger „Sr. Bært!“ til den Første og „lille Pige“, eller vel endog „lille Madam“ til Rikke, saa er han ganske færdig der paa Stedet. Men, hvo er da denne Rikke? — hører jeg en eller anden Væser spørge, der aldrig er kommen udenfor sine egne fire Vægge, ellers vilde han ikke rebe en saa kolossal Uvidenhed. Rikke er Oberkellner, Unter-ditto, Biinkhyper, Kammerjomfru, etc., etc., med eet Ord: Factotum paa Gjæstgiveriet i Alsens, og i denne Egenskab har hun fungeret med Være i over 40 Aar, saa at hun selvfølgelig ikke er noget Barn længere; alligevel er hun endnu saa vever og rørig, som en attenaars Pige, og man hører hende aldrig beklage sig over Forretningernes Besværlighed. „Jomfru Rikke“ har erhvervet sig et Navn baade i Ind- og Udlandet, et Navn, som hun forhaabentlig endnu i mange Aar vil vide at hævde og bevare tiltrods for de nyere Frihedsideer, af hvilke hverken hun eller Albertus er nogen synderlig Ven. Inspecteuren kan ikke godt lide de Fornemme, eller rettere sagt dem, der give sig en fornem Mine og ville spille store Herrer, naar de komme til et Hotel. En almindelig Bært vilde sætte Fornemheden paa Regningen; men det gjør Albertus ikke; paa Pengene sætter han ikke saa megen Priis, som paa at blive behandlet med den Hosflighed og Respect, der formeentligen tilkommer ham som Rangsperson. Han kan heller ikke lide, at man vil drikke Champagner. Forlanger man en

*) Senere er Albertus bleven Overkrigscommisfær, hvilket herved tjener til Underretning for Reisende.

enkelt Gang denne yndede Drif, faaer man bestemt til Svar: „Saadant Skidt faaer De sgu ikke i mit Huus.“ Vil man fortære mere end Albertus synes, at man har Raad til, faaer man et lidet, mere velmeent end passende, moralskt Foredrag om, at unge Mennesker skulde have bedre Brug for deres Penge, end at slaae dem i Halsen. Egennyttig er Manden altsaa ikke.

Om Aftenen den 29de Marts kom en Guldmægtig fra Intendanturen ganske aandeløs stjørtende ind til Albertus, for at meddele ham den vigtige Efterretning, at Krigsministeren og General Fabvier vilde ankomme inden en Time og maatte have Qvarteer. Ganste ærgerlig udbrød nu Inspecteuren: „Hvad Fanden vil han nu ogsaa her? — Vi har sgu Folk nok foruden ham, og vil han have Qvarteer saa lad ham selv skaffe sig det.“ Han mener det imidlertid ikke saa slemt, som han siger det, og naar man blot giver ham Tid til at udøse sin Galde, finder han nok paa Raad. Dette skete da ogsaa ved denne Leilighed; de to høie Herrer fik Qvarteer, jeg troer endogsaa i de saakaldte „Kongeværelser“, der kun ved meget høitidelige Leiligheder komme i Brug.

Som bekjendt havde den franske Regjering, som det hed sig aldeles uopfordret, sendt General Fabvier hertil ved Felttogets Aabning i 1849. For Uindviende er det vanskeligt at sige, om denne Sendelse kun var at betragte som en Høflighed og Udtryk af Sympathi for vor Sag, om man vil, en Art af Demonstration, eller om der var meent Andet og Mere med den. I sidste Tilfælde var det, som det synes, en slet Compliment til de danske Generaler, at man ikke antog dem for dygtige nok til at føre Krigen uden Hjælp af Fremmede. Ved Armeen var det en almin-

delig Mening, og flere Omstændigheder syntes ogsaa at tale derfor, at Krigsministeren var tilbøielig til at ville indromme den franske General nogen Indflydelse paa Krigsføringen, medens man ligesaa almindeligt troede, at General Krogh paa ingen Maade vilde finde sig i Indførelsen af raadgivende Provindsialstænder ved Armeen, hvor de vel ogsaa neppe vilde være paa deres rette Plads. Skal den commanderende General bære Ansvar, saa maa han ogsaa i Virkeligheden commandere, uden at staae i mindste Afhængighedsforhold til Nogensomhelst. Det maatte desuden være en Samvittighedsag for General Krogh, ikke at indlade sig med Fabvier, — hvad enten han nu var kommen af egen Drift, eller var forskreven hertil, — saalænge denne ikke havde nogen officiel Stilling ved Armeen; thi det maa vel erindres, at Fabvier var en Udlænding, der ikke skyldte Kongen og Landet mindste Forpligtelse. Men at indvie en Mand, der ikke engang har svoret Kongen Trostabsæed, i vore vigtigste og hemmeligste Forhold, det kunde dog aldrig forsvares af en commanderende General, der skal bære Ansvar for hvad der skeer. Alle vare derfor aldeles enige i, at det var fuldkomment rigtigt af General Krogh, naar han under disse Omstændigheder ikke vilde indlade sig paa at hente Raad hos Fabvier, hvor dygtig en General denne end kunde være.

Hovedquarteren var kun faa Dage i Afsens, da det, saavidt jeg erindrer, den 31te Marts gik til Sønderborg med Dampskibet Hefla. Dette havde sex Skonnerter, fyldte med Tropper, paa Slæbetoug; det var et stolt Syn! og fra alle sex Skibe lød uafsladeligt munter Sang og Hurra-raab; man skulde troet, at Seilladsen gjaldt et Lystparti. Krigsministeren og General Fabvier vare ogsaa ombord.

Hvilken paafaldende Forskjellighed imellem disse tvende Personligheder! — Den Første en mager og spinkel Mand med et meget fredssommeligt Udseende, iført en almindelig gammel Officeresfrakke; den Anden en stærk og robust Mand med et martialistisk Ansigt, klædt i en kort mørkeblaa Pelstrøje og røde Udsigelige; men det forstaaer sig, det er jo ikke altid Længden eller Tykkelsen der gjør det. Fabvier lod til at være en munter og gemytlig Mand; han passerede med hvem han kunde faae fat paa, og jeg følte mig uendelig flatteret, da han bød mig en Cigar af sit eget Føderal, skjøndt jeg var grumme angstelig for, at denne Høflighed skulde være Forløber for en Conversation, som jeg af visse Grunde helst vilde undgaae. Medens jeg nød denne Cigar, der havde ligget i en saa tapper og berømt Lomme, var det som om der udviklede sig uhyre strategiske Kundskaber i mit Hoved; i Nogen troede jeg at see de kunstigste Evolutioner af mangfoldige Batailloner og Escadroner; jeg hørte Skytsets Torden og saae Stormcolonnerne gaae paa med Bajonetten. Men da Cigaren var røget ud, var min Felt-herredygtighed forsvunden med den; det Hele gik op i Røg, som saa meget Andet her i Verden.

Da Dampskibet kom ind i Alsund, saae vi langs den slesvigiske Kyst forskellige Patrouiller af Insurgenternes Dragoner, der ligesom udfordrende svingede Sablerne imod os. Det var ærgerligt nok, at man ikke turde sende dem en Ladning Kardatscher; men Baabenstilstanden vedvarede jo endnu, og vi vidste ikke engang, om vi saa Dage efter skulde have Krig eller Fred.

Senad Aften kom vi til Sønderborg, og her begyndte nu det samme Kvarteerværelse, som vi havde haft i Fredericia og Alsens. Her var det naturligvis endnu langt

værre, da der i Sønderborg og dens Omegn laae en Armee paa circa 25,000 Mand. Officererne maatte ligge 2, 3 å 4 sammen i eet Værelse, og kunde endda være glade, naar de fik Noget at ligge paa*). Jeg fik Logis i et lille Bagværelse paa eet Tag, som jeg maatte dele med en Collega. Da han var kommen først, havde han naturligviis lagt Beslag paa Sengen, og jeg etablerede mig da paa en gammel trebenet Sofa. Dengang forekom et slegt Qvarter os særdeles ubehageligt; senere kom vi ofte under Omstændigheder, hvor vi vilde have givet Meget til, for blot at kunne komme under Tag. Alle Fornødenheder og det med deres Tilfredsstillelse følgende Velbefindende ere jo relative. Den største Ulempe ved mit Qvarter var, at Røkelovnen idelig røg. Ved at tale med forskjellige Officerer, hørte jeg, at det Samme var Tilfældet i deres Qvarterer. Det forekom os mistænkeligt, og senere kom vi ogsaa ganske rigtigt efter, at Røgen blev fremkaldt ved kunstige Midler, f. Ex. ved at putte Klude i Røret, etc., da Allsingerne, der ere ganske fortræffelige Deconomer, helst vilde spare deres Brænde. Naturligviis paatog vi os, efter at have gjort denne Erfaring, selv den Uleilighed at agere Fyrbødere og Røkelovnsmand.

Med Undtagelse af nogle faa Skildvagter paa Dyppelbjerg, saae vi Intet til Fjenden. Med Hensyn til Rigs-troppernes Ankomst og Fremrykning circulerede de forskjellige Rygter; vi, det vil sige vi, der ikke vare indviede, levede endnu den anden April i en complet Uvidenhedstilstand om, hvad der skulde skee den næste Dag, da der ved

*) Der fortælles saaledes, at der i een Seng laae 3 Majorer, af hvilke Würgen var den ene.

Hovedkvarteret iagttoges en prisværdig Hemmelighedsfuldhed. Det var Skade, at denne senere ikke altid blev ligesaa strengt overholdt.

Først seent om Aftenen den 2den April erfarede vi, at de fredelige Udsigter vare forsvundne, og at vi den næste Morgen skulde rykke ind i Slesvig. Man sagde, at General Fabvier meget havde fraraadet denne Indrykning, fordi vi selv i det heldigste Tilfælde, slet ingen Fordeel kunde have deraf. Lykkedes det os ogsaa, med vore 35,000 Mand at ødelægge den 80,000 Mand stærke tyske Armee, hvortil der dog ingen rimelig Udsigt var, saa vilde vi derved dog ikke have opnaaet Andet, end at Tyskland sendte 100,000 Mand friske Tropper, og saa fremdeles. Dette Raisonnement synes jo ret plausibelt; men, for ikke engang at tale om, at Intet demoraliserer en Armee saameget som Uvirkksomhed, maa man ikke forglemme, at politiske Grunde tvang os til at gjøre Noget, og at Kongen havde givet Nordslesvigerne det bestemte Løfte, at gjøre sit til at befrie dem fra Boldsmandenes Herredømme. Et Forsøg maatte altsaa gøres, og det saa meget hellere, som man dog ikke endnu bestemt vidste, om Rigstropperne virkelig vilde tage virksom Deel i Kampen, eller om deres Tilstedeværelse i Slesvig, der nu rigtignok var konstateret, blot var at ansee som en truende Demonstration.

Den 3die April om Morgenens Kl. 5 overstredede vi da vor Rubicon, Alsund. Jeg skylder Sandheden at tilstaae, at jeg, da jeg var kommen over paa slesvigsk Grund, følte en vis Stolthed, men tillige en vis Angsteligthed. Denne sidste Følelse var dog ikke saa meget begrundet i Frygt for de fjendtlige Rugler, der eventualiter kunde træffe mit fredelige Skind, som i Bæymring for min Brutus, der skulde

gjøre sit Prøvestykke og for første Gang staae for Skud. Jeg erkjendte beskedent, at jeg var i min Stridshingsts Magt, og at jeg upaatvivlelig vilde blive Græsrytter, saasnart denne blev sig sin Overmagt bevidst og skulde falde paa at ville sætte sig paa Bagbenene. Heldigviis for mig var Brutus den hele Dag igjennem i Selskab med saa mange andre artige Heste, der vare vante til Rumlen, at han skammede sig over at være mindre velopdragen end hine, og lod mig sidde. Forresten var jeg tilsidst nær ved at ønske, at jeg maatte blive kastet af; thi denne uafsladelige Sidden paa Hesten begyndte at falde mig noget besværlig. Jeg maatte toure frygteligt omkring, da jeg i min Egenkab af Læge ved Hovedkvarteret, stedse maatte følge den commanderende General. Jeg var allevegne; men man forlange ikke af mig, at jeg skal sige, hvor jeg var, eller hvad jeg saae; thi Terraintundskab mangler mig i ligesaa høi Grad som Begreb om de militaire Evolutioner. Hvad jeg derfor leilighedsviis kommer til at fortælle om slige Ting, har jeg ikke af mig selv, men af „en gammel Militair“.

Som det hed sig, skulde Schleppegrell's Brigade gjøre en omgaaende Bevægelse, og først naar denne var udført, skulde Meza angribe. Men, hvad enten nu den Første har været for langsom, eller den Sidste for hidsig, saa blev Planen ikke fuldstændigt udført, og Resultatet af denne Dags Kamp var ubetydeligt. Man forklarede almindeligt Sammenhængen saaledes, at Schleppegrell var lidt mistroisk og havde faaet den Idee, at hans Brigade, som man siger, svævede i Luften, eller med andre Ord, at han var bestemt til at være Urias; hvorfor han maaskee gif frem med større Forsigtighed og Langsomhed, end ønskeligt var. General Meza gav ved denne Leilighed, som saa ofte, Prøver paa sit koldblodige

Mod. En Kanonkugle gik igjennem hans Kappe og dræbte hans bagved ham holdende Stabschef, Capitain Wörrishöffer's Hest. Men Fortuna har ogsaa viist, at hun holder en Klat af General Meza; flere Gange har han faaet Heste skudte under sig, men er aldrig selv bleven berørt af nogen Kugle. En anden Kanonkugle faldt i Nærheden af ham og sprøitede en Deel Snavs omkring sig. Nogle Stænk kom paa Meza's pene hvide Handsker. Da han bemærkede denne Udelæggelsens Bederstygghed, udbrød han, uden i mindste Maade at bryde sig om den Virkning, Kuglen forresten kunde have havt, i et høist indigneret: „Fy!“ trak forsigtigen Finger for Finger Handskerne af, kastede dem bort med Ufælselighed og tog et Par rene Handsker op af Lommen. Da han senere havde overmaade travlt med at faae sit lange Haar arrangeret og beklagede sig for den høistcommanderende Artilleriofficer, Oberstlieutenant Deichman, over, at han ikke havde havt Tid til at soignere sit Ydre, vilde denne berolige ham med den Forsikkring, at Enhver vidste, hvor meget Generalen havde havt at bestille i disse Dage, og at vistnok Ingen vilde opholde sig over hans Udseende. Med en halvt medlidende, halvt foragtelig Mine saae Meza paa ham, og sagde kun det ene Ord: „Dyrk!“ Jeg har fortalt disse to smaa Scener, fordi de, i Forbindelse med Meza's bekjendte Koldblodighed og Tapperhed, forekomme mig yderst karakteristiske.

En Afdeling af Schleppegrells Brigade foresandt paa en af Hertugens Gaarde, der, hvis jeg ikke husker feil, hedder Rjeding, et opdækket Bord med mange herlige Retter. Naturligviis blev Maden given til Priis for Jenserne; men disse toge dog kun fat med en vis Forsigtighed, idet de bestandigen skede til Vinduerne. Helgesen, der var tilstede,

anede Udraad. Det viste sig ogsaa, at han ikke tog feil; thi neppe havde vore Tropper forladt Gaarden, før den blev besat af en stærk Afdeling af Fjendtlige. Det Hele var formodentlig en Fælde, der var opstillet, for at faae Leilighed til at gjøre nogle Fanger.

Om Eftermiddagen ankom jeg, efterat Fægtningen var endt, Gud veed hvorledes, med Corpsstabslægen til Gravensteen Slot, hvor vi besluttede at udhvile os en halv Timestid efter Dagens Besværligheder. Vi requirerede Thee og lode os bevæge til at drikke en Glaske Viin, indtil Theen var færdig. En Officeer indfandt sig, for at bestille Qvarter til 30 Officerer og en Bataillon. Kort efter ankom Oberst Ræder med sin Bataillon, der formerede Quar-rée i Slotsgaarden og istemmede et nidobbelt Hurra for Kongen. Bataillonens Glæde over det forventede gode Qvarter var imidlertid kun kortvarig; thi om Aftenen fik den Ordre til at trække sig længere tilbage, formodentlig fordi man befrygtede et natligt Overfald. Armeen bivoua-kerede om Natten i Sundved; Hovedqvarteret gik tilbage til Sønderborg. Vi mistede den Dag 4 Døde og havde 21 Saarede. Vi gjorde 5 Fanger, hvoraf de to vare saarede; og desforuden indbragtes den provisoriske Præst Petersen fra Sattrup, der i sin Tid blev indsat ved Hjælp af Dragoner, som Fange til Sønderborg.

Omsider kom jeg da tilbage i min hyggelige Vagstue med en Fornemmelse af ligesom at være radbrækket i alle Lemmer; thi, efter ikke at have redet i langsommelig Tid, havde jeg nu siddet paa Hesten fra Kl. 4½ om Morgenens til Kl. 7 om Aftenen. Det havde blæst koldt den hele Dag, og jeg trængte haardt til lidt Varmt; men min venlige Bært var ikke istand til at skaffe mig det Allermindste; han saae

helst, om jeg og alle Danske kunde sulte og fryse ihjel; thi han horte til de sønderborgske Slesvig-Holstenere, der, mærkværdigt nok! bleve taalte og fik Lov til at blive hvor de vare.

Den 4de, 5te og 6te April foresaldt mere eller mindre betydelige Fægtninger i Sundeved. Den 3die havde vi haft med Insurgenttropperne alene at gjøre, men de andre Dage med forffjellige Rigstropper, af hvilke der dengang stode 40,000 i Nordslesvig, foruden de 20,000 Insurgerter. Disse fire Dage vare yderst besværlige for Armeen, der maatte bivouakere i det kolde og fugtige Fjoraarsveir. Alligevel vare Soldaterne stedse ved godt Mod under alle Farer og Besværligheder. Bedøvende virkede vel for et Dieblif den første Efterretning om den skræffelige Skjebne, der havde rammet Linieskibet „Christian den 8de“ og Fregatten „Gefion“; men den kunde ikke nedslaae Modet. Enhver følte, at netop nu Anstrengelsen af alle Kræfter og af alle Evner var nødvendig, for at hævede det danske Navns Ære og Roes. I Sønderborg kunde man den 5te om Aftenen baade høre og see Explosionen, da Linieskibet sprang i Luften; men man vidste ikke, hvad det var. Den 6te, medens vore Tropper kæmpede med saa megen Bravour ved Ulderup, begyndte allerede om Formiddagen ildevarslende Rygter at udbrede sig; men først om Eftermiddagen fik vi den sørgelige Bished om den gruelige Catastrophe, der havde fundet Sted. Der var Landesorg i Danmark, da dette rædsomme Budskab bragtes rundt om i Landet; og i Sandhed! der var Grund til Sorg; thi de mange brave og tappre Mand havde hengivet Liv og Blod til ingen Nytte, til ingen Hensigt engang. Men Landet bar sin Sorg paa en værdig og smuk Maade; det fordømte Ingen; det skreg ikke høit om

Hevn over dem, der formeentlig havde været Skyld i Ulykken; det fortvivlede ikke; men Enhver hengav redebøn sin Skjerv, for at erstatte det, der kunde erstattes. Hvilken skærende Modsatning hertil dannede ikke vore Fjenders, paa det blodtørstigste Had og den vildeste Fanatisme begrundede Jubel over denne saakaldte Seier! Det er begribeligt, at man midt inde i Tydskland, hvor man ikke har Begreb om Søe og Skibe, uden af Tegningerne i „Illustrirte Zeitung“, kunde føle en vis Stolthed og Glæde over at have vundet en Seier tilføes fra Land af, og at den lille tydske Prinds, der commanderede ved Eckernförde, (Gud veed, hvad han egentlig commanderede over!) pludselig blev gjort til en Søhelt, skjøndt han rimeligviis var bleven søsyg, naar han havde rovet sig ud paa Søen*). Men uforklarligt er det, at Eckernförderne, der ere Landets Børn, og havde været Dienvidner til den skræffelige Kamp og dens rædsomme Slutning, endnu samme Aften kunde feire denne Begivenhed ved Illumination; uforklarlig er, idetmindste for Enhver, der ikke er Slesvig-Holstener, den vilde Jubel og ondskabssfulde Glæde, hvormed Esterretningen om de Danskes Ulykke modtoges i hele Sydslesvig; thi ligesom vi Intet vandt med de Braves Opoffrelse, saaledes havde Insurgen-ternes Sag ikke mindste virkelige Fordeel af vort Nederlag; det var derfor kun en skadefro Glæde, de kunde føle derover. Vist er det, at Danske, hvis Forholdene havde været aldeles omvendte, ikke vilde have glædet sig paa slesvig-holsteenskt Maneer. Men hvad havde upaatvivleligen Insur-

*) I Eckernförde fortæller man, at samme Prinds under Affairen trak sig tilbage til et sikkert Sted, en heel Miil inde i Landet, og at kun ganske faa Artillerister betjente Skytset i Batterierne.

genterne gjort, hvis de havde været ombord i Skibene? — de havde bombarderet og afbrændt den hele Oprørsrede, for om muligt derved at tiltvinge sig uhindret Tilbagegang, eller ialfald for at hævne sig. Eckernförde havde derfor god Grund til at illuminere til Hæren for de Danskes Humanitet. Af Linieskibets Brag blev der senere forfærdiget en Mængde Ripsfager og Sligt. Det følger af sig selv, at enhver Gesinnungstüchtig maatte have sig et saadant Stykke, for at han stadigt kunde have Minderne om den store Søseier for Die.

Skjøndt Eckernförde-Affairen senere er bleven undersøgt og paadømt af en Generalkrigsret, saa hviler der dog endnu et mystiskt Slør over den. Det seer ud, som om Krigsretten havde taget sig denne Sag temmelig let. Den høistcommanderende Søofficier, Commandeur Garde, og Linieskibets Chef, Commandeur Paludan bleve begge idømte omtrent den samme, med Hensyn til Sagens Vigtighed vistnok meget ubetydelige Straf. Men det er ikke let at forstaae, hvorledes begge disse Mænd kunde være straffskyldige i lige høi Grad. Garde havde Intet med Udførelsen af Expeditionen at gjøre; hans Brøde maa altsaa have bestaaet i, enten ikke at have medgivet tilbørlige Instruxer, eller at have forsømt Afsendelsen af Contraordre til Expeditionen, da denne ikke længere havde nogen Hensigt. Kunde han have forhindret Udførelsen af dette mislige Foretagende, og ikke har gjort det, da synes han at maatte være straffskyldig i en langt høiere Grad, end Commandeur Paludan. Denne handlede, hvis man vil bedømme ham meget strengt, dumdriftigt; men man gjør ham maaskee mindre Uret naar man siger, at han var forvoven, men uheldig. Hans Stilling var uagtelig vanskelig og kritisk i høi Grad. Han

levede i den Tro, at Expeditionen til Ekernförde sandt Sted, for at understøtte Armeens Bevægelser, idet den skulde aflede Fjendens Opmærksomhed fra det Punkt, man egentlig vilde angribe; han maatte altsaa troe, at det var af den yderste Vigtighed for Armeen, at Planen blev udført. Men Paludan var ikke blind for det Mislige og Farlige ved Foretagendet; han sammenkaldte derfor et Skibsraad, og dettes Mening var, at man burde prøve paa at udføre Opgaven. Han kunde derfor ikke ret vel handle anderledes, end han gjorde. Udfaldet var uheldigt. Men lader os sætte det Tilfælde, at den paatænkte Fremrykning af Armeen virkelig havde fundet Sted, at Expeditionen trods det ulukkelige Udfald, havde opfyldt sin Bestemmelse, at bortlede og dele Fjendens Opmærksomhed, og at Armeen derved havde vundet en stor og vigtig Seier; da vilde Affairen ved Ekernförde komme til at staae som en glimrende Daad i Historiens Bøger, og Paludans Navn maaskee blive nævnet ved Siden af Hvitseldts. Lader os beklage Opførelsen af dette sørgelige Drama, men lader os ikke fordomme dem, der vare tvungne til at være Medspillere i det. En af disse, Lieutenant Ulrik, hvem Rygtet havde skudt tværs over med en Kanonkugle, ankom pludseligt til Alles Forbaiselse til Sønderborg. Han var en af de sidste, der havde forladt Vinieskibet, og i det Dieblig han var kommen iland, skete Explosionen, hvorved tillige alle Kanoner gik af. Dette frembragte en saa frygtelig Virkning, at Alle iland styrtede bedøvede om. Af denne Hurlumhei benyttede Ulrik sig til at smutte bort; han afkastede sin Uniform, rev Guldtræssjen af sin Kasket, og beholdt kun en almindelig Pijakfært paa. Saaledes costumeret blandede han sig mellem Mængden, raabte Hurra med den, besaae Illuminationen,

og, da han til Guldkommenhed forstod at tale Plattydsk, lykkedes det ham at forblive ukjendt. Med nogle preussiske Officerer fjørte han til Slesvig, kom derfra til Egensund, hvor han i flere Dage fungerede som Opvarter paa et Værtshuus, og slap endelig i en Baad over til Als.

Den 6te April foresaldt den hæderlige Fægtning ved Ulderup, hvori det 3de Reserve-Jägercorps især fik Leilighed til at udmærke sig og at afvaske den Plet, der hvilede paa Corpset efter den bekjendte Hoptrup-Affaire i 1848. Denne Dag indbragtes en Würtembergsk Officeer som Fange. Fyren var meget misfornøiet hermed og gjorde Fordring paa, strax at blive frigiven igjen, da han var tagen „af en Feiltagelse“; han havde nemlig forvevlet vore Jægere med sine egne. I Sønderborg lœ man naturligviis over hans naive Andragende; men i Kjøbenhavn var man høfligere; der gif man ikke alene ind paa Feiltagelsen, men forærede endogsaa Fyren en ny Sabel og bortsendte ham, efter at han havde givet sit Orsord paa, ikke at ville tjene mere i denne Krig. Gud veed, hvorfor man paalagde ham den Indskrænkning; en Officeer, der bliver tagen til Fange af en Feiltagelse, er ikke farlig for Fjenden.

De fire Dages Fægtning i Sundeved havde kostet os omtrent 180 Saarede, hvoriblandt 10 Officerer, og 42 Døde, blandt hvilke Lieutenanterne Fibiger-Jahn og Kohl. Den Førstnævnte havde i længere Tid været Pladscommandant i Odense, men satte alt i Bevægelse for at komme til Tjeneste ved den active Armee; i den første Fægtning, hvori han personligt deeltog, uden dog at have nogen Commando, traf ham en Kugle midt i Brystet.

Kongen var imidlertid kommen til Sønderborg, og i Overværelse af Hans Majestæt blev der nu afholdt et

Krigsraad, hvori det vel nærmest skulde afgjøres, om Armeen skulde beholde Stillingen paa Dyppelbjerg, eller ikke. Skjøndt Krigsraadets overveiende Majoritet udtalte sig for den første Mening, befalede dog Krigsministeren Tilbagegangen, som det hed sig meget imod den commanderende Generals Villie og Dnske; og man fortæller, at denne, skjøndt Befalingen blev given af Krigsministeren i Kongens Nærværelse, alligevel bestemt insisterede paa, at en saa vigtig Ordre blev ham meddeelt skriftligt, hvad der da ogsaa skete. Samtidigt hermed fik General Rye's Corps, der var rykket ned i Slesvig nordfra, ogsaa Ordre til at trække sig tilbage. Man opgav saaledes for det Første Slesvig og indskrænkede sig til at holde Als og at forsvare Jylland. Man har maaskee ved denne Føielighed troet at bevirke, at Tjenden ikke skulde forsøge paa at gaae op i Jylland; men Erfaringen lærte, at han ingenlunde generede sig i denne Henseende. General Fabvier havde, som tidligere bemærket, fra Begyndelsen af været imod, at vi gik angrebsviis tilværks, og Stillingen paa Dyppelbjerg behagede ham ikke. Efter hans Mening skulde Armeen have indtaget en sydligere Stilling i Egnen af Eckernforde, mellem Vindebyenoer og Elien; men efter Kyndiges Dom var Armeen langt fra ikke stærk nok, til at kunne besætte denne Stilling tilstrækkeligt. Da General Fabvier saae, at hans Raad ikke bleve fulgte, trak han sig klogeligen tilbage, og det havde vist ingen Skade gjort, om han aldrig var kommen hertil.

Skjøndt vistnok Meget talte for at forlade Dyppelstillingen, — navnlig det, at den vilde give Anledning til daglige Fægtninger og Skjærmhydler, der uden at føre til noget Resultat, vilde koste mange Mennesker, — vakte dog Befalingen til Tilbagetoget almindelig Misfornøielse i

Armeen, der tørstede efter en alvorlig Bedrift. En Armee, der ligger i Felten, holder ikke af fremmed Indblanding; den seer helst, at dens General commanderer den alene og er fri for Hovmestere. Dog herskede der en altfor ypperlig Aand i Armeen, til at denne Misfornøielse skulde yttre ringeste Indflydelse paa den Iver og Lyst, hvormed Tjenesten besørgedes.

I det omtalte Krigsraad blev nok ogsaa Oberstlieutenant Lunding udnævnt til Commandant i Fredericia. Der var nemlig forskjellige Meninger om, hvorvidt denne Fæstning kunde holde sig i længere eller kortere Tid. Naturligviis forsvarede Lunding Fæstningen, der for en stor Deel var hans eget Bærk, og Kongen skal da have udbrudt, at det saa var rigtigst, at Lunding selv overtog Commandantskabet. Fæstningen fik ikke Leilighed til at vise sin Holdbarhed; thi, som bekjendt, blev Fredericia senere rigtignok bombarderet i lang Tid, men ingenlunde regelmæssigt beleiret eller bestormet.

Efterat Armeen havde truffet sig tilbage fra Dyppestillingen, ophørte de hensynslose Forpostfægtninger. De tre Brigader bleve senere trukne over til Jyen, for efter Omstændighederne at kunne operere i Jylland; paa Als blev Flansecorpsen, der dengang bestod af 3 Brigader, tilbage under General Bülow's Commando. Den 10de April afgik Hovedkvarteret med Dampskibet „Daphelia“ til Middelfart. Ordren kom saa pludseligt, at jeg først 10 Minutter isorveien fik at vide, at jeg skulde afsted, saa at det kneb for mig, i rette Tid at naae ned til Skibsbroen.

Skjøndt Middelfart ikke er nogen særdeles komfortabel Bye, saa havde vi det dog langt bedre her, end i det oversyldte Sønderborg, da kun Hovedkvarterets og Intendanturens

Personaler vare indkvarterede i Byen. Generalen boede paa Hindsgavl. Her vare vi nu temmelig langt fjernede fra det Sted, der for Diebliffet var Krigsskuepladsen, og vi maatte leve af Rapporter. Med stor Glæde modtoges Efterretningen om den glimrende Affaire i Sundved den 13de April. Dyppelbjerg ville Tydskerne vist ikke glemme i mange Aar, thi det har kostet dem mange blodige Offere. I 1848 var det Preusserne og Hanoveranerne, der brændte sig paa det; i 1849 fik Baiererne og Sachserne en lille Forsmag paa, hvad der ventede dem, hvis de skulde ville gjøre Forsøg paa at tage Als. De faste Batterier gjorde lyst imellem dem, og der fandtes Dyrger af Lig, paa de Steder, hvor de fjendtlige Feltbatterier havde været placerede. To sachsiske Malmkanoner bleve tagne af 10de Bataillon efter en moderist Kamp. Ved denne Leilighed udmærkede sig især Capitain Kauffmann af Generalstaben og Lieutenant Rosen af Artilleriet. Den Første havde 9 Rugler i sin Kasse, men slap heldigviis uskadt derfra. *) Naturligviis kom vi heller ikke saa ganske let fra denne Affaire; vi havde omtrent 60 Saarede, hvoriblandt 3 Officerer.

Man fortalte, at 10de Bataillon ved Felttogets Begyndelse havde erklæret, at den ikke vilde slaaes, fordi den for en Deel bestod af Slesvigere. Da Bataillonen nu kom tilbage efter den omtalte hede og hæderlige Kamp, reed

*) Tydskerne have steds villet fragaae Tabet af disse to Kanoner. Jeg har hørt, at Capitain Kauffmann senere under Vaabentilstanden traf sammen med nogle preussiske Officerer i Flensborg, og at disse da yttrede nogen Tvivl om denne Begivenhed, hvorfor de henvendte det Spørgsmaal til R., om han ikke var istand til at give dem nogen Oplysning i denne Henseende. De kunde aldrig have henvendt sig til nogen bedre Kilde, og de bleve fuldkomment tilfredsstillede.

General Bülow den imøde paa Broen og hilste den med de Ord: „Det var godt 10de Bataillon! Tak skal I have brave Folk!“ — „Ja!“, udbød en af Soldaterne, — „Generalen troede nok ikke, at vi vilde slaaes?!“ — „Jo! det troede jeg rigtignok“ — svarede Generalen —, „og havde jeg troet, at I ikke vilde slaaes, saa kunne I være forvisse om, at jeg nok skulde have lært Jer det. Jeg er ogsaa en Slesviger, og jeg slaaes til det Yderste“. Et kraftigt „Lange leve den tappre General!“ og et entusiastiskt Hurra fulgte ovenpaa dette korte men kraftige Foredrag.

Det er nok denne Fægtning, som Tydskerne have til-
lagt den høitravende Benævnelse af „die Erstürmung der Düppeler Schanzen“, en Begivenhed, der endnu hvert Aar høitideligholdes i Dresden med militaire Fektiviteter. Det er bekjendt nok, at der slet ingen Skandser vare; thi vel havde man begyndt paa at opkaste nogle Jordvolde, medens vi endnu holdt Stillingen paa Dyppelbjerg; men da disse ikke vare besatte af vore Tropper, og der selvfølgelig ingen Modstand gjordes, saa var det endda ikke saa meget vanskeligt at „erstürme“ dem. Forresten kan man ogsaa sige, at det var dobbelt vanskeligt, at storme disse Skandser, fordi de laae i Luften. Maaskee var det „eine moralische Erstürmung“, et Sidespyl til Slesvig-Holstenernes moralske Seier ved Fredericia. Ialfald synes det, som om Sachserne af Alle havde mindst Grund til at fejre denne Dag, paa hvilken de bleve saa jammerligt afpryggede. Efter denne Bekomst forholdt Røgstropperne sig i lang Tid ganske rolige. Det er en Erfaring, man snart kommer til, naar man har levet i nogen Tid mellem Tydskerne, at Prygl, jo flere, jo bedre, er det eneste Middel, til at holde dem i Awe. Havde man blot kunnet beqvemme sig til at anvende denne virksomme

Guur mod Insurgenterne, istedetfor at gjøre asfægtige Forsøg paa at vinde dem ved Mildhed og Overbærenhed, saa havde „der passive Widerstand“ for længe siden været knækket. Dog hertil ville vi senere komme tilbage.

Under vort Ophold i Middelfart indtraf pludseligt en Begivenhed, der slog ned imellem os, som en Lynstraale paa en klar Dag. General Krogh fik Ordre til at fratræde Overcommandoen, der blev overdragen til General Bülow. Denne medbragte som Stabschef Oberst Glensborg og som Souschef Capitain Kauffmann. General Meza fik Commandoen over Infantericorpsen paa Als med Major Bülow som Stabschef. Læssøe skulde gaae som Stabschef til Generalcommandoen i Fyen, istedetfor Steinmann, der blev Stabschef ved Rye's Corps. Denne Begivenhed vakte megen Misstemning ved Hovedkvarteret, og jeg tør maaskee sige, i den hele Armee. General Krogh var almindelig afholdt baade af Officerer og Menige; han havde en vis Holdning og Anstand, som man godt kan lide hos en commanderende General. Læssøe var de fleste yngre Officerers Ideal; man beundrede almindeligt hans Virkekraft, Dygtighed og eminente Talenter. Det følger af sig selv, at han netop paa Grund af sine fremragende Egenskaber ogsaa havde Fjender og Misundere; men den almindelige Stemme hævede sig høit for ham, og denne bør aldrig foragtes, især under Omstændigheder, hvor det er af den yderste Bigtighed at vedligeholde Enighed og Samdrægtighed. Man udtømte sig naturligviis i Gissninger, for at udfinde Grunden til dette pludselige Commandofifte. Nogle meente, at det Hele var at ansee som en Compliment mod Marinen, da man derved ligesom vilde vise, at Armeens Overcommando bar Skylden for den sørgelige Begivenhed ved

Ekternførde. Man kunde ligesaa godt have afskediget Corps-Intendanten eller enhver Anden af denne Grund. Andre troede at see en Forbindelse mellem denne Afsked og General Fabvier's pludselige Afreise. Atter Andre formodede, at Krigsministeren var misfornøiet med den Modstand, han af General Krogh havde mødt i Krigsraadet, da der var Spørgsmaal om at forlade Dyppelstillingen. Det er umuligt at sige, hvilken af disse Grunde var den sande, eller om der ikke maaskee var en ganske anden. Krigsministeren havde gjort vel i, aabent at udtale den sande Grund; det skyldte han Armeen og dens General, under hvis Commando hidtil kun ærefulde Fægtninger vare afholdte; det skyldte han formeentlig ogsaa sig selv, for at det ikke skulde falde Nogen ind, at tilskrive denne Afsked saadanne Motiver, som naturligviis aldrig kunne forudsættes hos en Mand i en saa høitbetroet og vigtig Stilling.

Strax efter at denne Efterretning var bleven bekjendt, afslagde Hovedkvarterets Personale et Besøg hos General Krogh, for at give ham et Tegn paa Hengivenhed, og kort efter afreiste Generalen til Kjøbenhavn.

At man paa en Tid, da Armeen i høi Grad trængte til alle de gode Kræfter, der kunde opbydes, satte en Mand som Ræssøe ud af al Virksomhed ved den active Armee, tydede paa stor Unaade og vakte almindelig Forbauselse. Men Ræssøe blev da heldigviis kun i faa Dage i sin fyenske Stabschefespost, da han, som der sagdes, efter General Rye's udtrykkelige Ønske overtog Commandoen over 12te Bataillon, der hørte til det Rye'ske Corps.

Dagen efter den nye Overgenerals Ankomst stod en Officer paa Skibsbroen i Middelfart og saae i en Riffert. „Hvad staaer De der og speider efter?“ — spurgte en Anden ham.

— „Aa! jeg saae blot efter, om der ikke skulde være en ny Overgeneral under Opseiling“. — „Ja!“, svarede den Anden, — „der burde rigtignok sendes een endnu til Kjøbenhavn, for at completere et L'hombreparti.“

Armeens nye Overgeneral var bekjendt som en modig og tapper Mand, der ved mange Leiligheder havde viist, at han ikke skaanede sit Skind; han var jevn og ligefrem i sit Væsen, besad et klart praktisk Blik, og var i det Hele taget ret, hvad man kalder „en rigtig Feltsoldat“. Man har beskyldt ham for at være en altfor stor Liebhaber af Kamp og Slag; om med Rette eller Urette, skal jeg lade være usagt. Det var at vente, at det ikke vilde vare længe, inden vi fik noget Alvorligt at bestille, og vore Forventninger bleve heller ikke skuffede.

Den 20de April om Morgenens indtraf der til Hovedkvarteret en Melding, der lod paa, at „Kolding i dette Dieblis var tagen af Fjenden“. Da denne Melding var dateret den 18de, var det aabenbart, at der maatte være indløbet en Feil med den, hvorfor en af Adjutanterne, Lieutenant Baupell, blev affendt, for at forvisse sig om, hvorledes Sagerne stode. Ved hans Ankomst til Kolding var 1ste Jægercorps især med at trække sig ud af Byen og blev optaget af 4de Reservebataillon. Det var egentlig kun eet Compagnie af 1ste Jægercorps, der under Capitain Caroc's Commando, i Forening med nogle Espingoler, gjorde Modstand mod den fremstormende Fjende, da det forud var bestemt, at her ikke skulde gøres nogen alvorlig Modstand. De to følgende Dage forholdt Fjenden sig ganske rolig og gjorde ikke Mine til at ville trænge længere frem.

Men det var naturligviis ikke Meningen, at give

Jylland til Priis for Fjenden uden Sværdslag, om det end ikke havde været muligt, at forhindre Indrykningen i Rolding. (Den 22de April blev Hovedkvarteret forlagt til Snoghøi. Man kan tænke sig, hvilken Hurlumhei her herskede paa Grund af Troppers, Kanoners og Hestes Udslibning og Fremmarsch. Hovedkvarterets talrige Personale blev heelt og holdent indkvarteret i den eneste Bygning, der kunde afbenyttes, Færgegaarden. Generalen og Stabschefen fik hver et lidet Bærelse. Alle vi Andre vare Communister og beboede i Fælledsskab to smaa Kamre og en Stue, der tillige var Overcommandoens Bureau, almindelig Spisestue, og om Natten Sovesal. Om Aftenen blev Dispositionen til Slaget dicteret, og vi vidste altsaa nu med Sikkerhed, at det den næste Morgen skulde gaae løs, og at der forestod os en varm Dag. Det var derfor rimeligt, at vi Alle søgte Hvile saa snart som muligt. Men denne var ikke saa let at finde. I de to smaa Kamre, der vare forsynede med Senge, havde et Par ældre Cavallerer, der fulgte Hovedkvarteret som Amateurer, etableret sig. Alle vi Andre, 10 i Tallet, maatte da indrette os saa godt vi kunde i Contoiret, hvor vi, indsvøbte i vore Kapper, henstrakte os paa nogle Knipper Halm, vi havde faaet slæbt ind, med et Stolesæde under Hovedet. Men saa inderligt og saa ofte jeg end anraabte Sønnens Gud om at aflægge mig et styrkende Besøg, saa blev jeg dog ikke bønhort den Nat; thi saa ofte Guden nærmede sig, blev han bortstræmet, enten af en eller anden hensynsløs Ordonnans, der bragte en Melding, eller af den, Kanontorden lignende Snorken, der udgik fra en Officeer, paa hvem Munden aldrig stod stille om Dagen, og som lod til, ikke engang at kunne tie, medens han sov.) Jeg vandt derfor intet Andet

ved mit Natteleie, end at jeg om Morgenens var dygtig stiv i Lemmerne. Kl. 4 om Morgenens vare vi allerede tilhest. Morgenlusten og Bevægelsen opfriskede snart de sjunkne Livsaander. Naar det gaaer til Slag, glemmer man let, at Natten har været uden Hvile; Forventningen og Spændingen forjager ethvert Spor af Træthed og Udmattelse.

Under Fremrykningen hørte jeg forskjellige af Officererne mumle om, at der om Natten vare indtrufne mindre behagelige Efterretninger, idet man nemlig havde faaet Bished for, at Fjendens Styrke var betydeligere, end der var gjort Regning paa; hans Infanteri var omtrent ligesaa stærkt, som vort; og i Artilleri var han os overlegen, baade i Henseende til Stykkernes Mængde og Caliber. Det følger af sig selv, at denne Efterretning ikke kom længere end til Hovedkvarteret, og at den forresten heller ikke foranledigede mindste Forandring i den engang lagte Plan for Angrebet. Da vi ankom til Høiderne Øst for Kolding, var Fægtningen allerede i fuld Gang. Schleppegrell commanderede den venstre Fløi, Moltke Centrum, og Rye den høire Fløi. Dverggeneralen opholdt sig under hele Affairen paa Høiderne Øst for Kolding ved Schleppegrell's Brigade. Af hvilken Grund han just havde valgt sig dette Standpunkt, kan jeg ikke sige; rimeligst syntes det at have været, om han havde opholdt sig ved Centrum, hvor hele Fægtningen kunde oversees, og hvorfra han lettest kunde sætte sig i Forbindelse med begge Fløiene. Da de første Spidsflugter fuses forbi os, udbrod Schleppegrell, idet hans Ansigt antog et Udtryk af usigelig Velbehagelighed og Tilfredshed: „D! der have vi den gamle Musik.“ Schleppegrell var, ligesom Dverggeneralen, Soldat med Liv og Sjæl, og jeg er overbevist om, at disse Tvende aldrig sølte sig mere oprømte og veltilmode, end naar de

ret kunde tumle sig om i Elagets vildeste Torden og Larm. Jeg for min Part var slet ikke videre fornøiet med, at Overgeneralen exponerede sig saa meget; thi, da jeg skulde holde mig i Nærheden af ham, var jeg selvsølgelig ogsaa „i Exponencen“, som vi kaldte det, uden at jeg derved gjorde mindste Nytte. Jeg har aldrig kunnet finde noget Fortjenstligt ved den hensynsløse Forvovenhed, der i et Hazardspil indsætter Livet mod — Ingenting. Allermindst er denne utidige Tapperhed paa sit Sted hos Læger og andre Noncombattanter; thi den er saa langt fra at gavne Sagen, at den aabenbart skader den. Naar Lægen er saaret, hvo skal da forbinde og pleie de andre Saaarede? Kunne Tropperne være tjente med, at Lægerne interessere sig mere for at see paa Jægtningens Gang end for at tilsee dem, hvem Gjendens Rugler ramme? — Kan Statsraad Wachs være tjent med, at Bataillonens Kasse gaaer tabt, medens Regnskabsføreren er ude i Tirailleurkjeden med sin Bøsse? — Jeg troer, at det Hele er bedst tjent med, at Enhver holder sig til Sit og er at finde paa det Sted, hvor han hører hjemme.

Man forlange ikke af mig, at jeg skal beskrive alle Enfelthederne af den blodige Kamp ved og i Kolding; man seer Meget paa en saadan Dag; men Indtryffene komme saa hurtigt ovenpaa hinanden, at de ikke faae Tid til at fæste sig i Hukommelsen. Den bekjendte Husarchoc, hvis Udførelse vakte selv Gjendens Beundring, foregik lige for mine Dine. Det var et frygteligt-skjønt Syn! — Med den meest spændte Interesse fulgte man den lille brave Skare, der, med sin ungdommelige kjække Fører i Spidsen, stormede frem paa Chausseen med Lynets Fart; med inderlig Beklagelse og bitter Smerte saae man den ene efter den anden

af disse Tappre segne ned af Hesten, gjennemborede af de frække Oprøreres Kugler. Det var atter en hensynsløs Opoffrelse af Menneskeliv, hvorved Intet kunde vindes. For den almindelige Menneskeforstand synes det at grændse nær til Galsskab, naar man forlanger, at en ubetydelig Cavalleri-afdeling skal storme Skandser, hvortil Veien ovenikjøbet fører gennem en dobbelt Række af fjendtlige Jægere.

Der fortaltes, at Schleppegrell med den meest levende Interesse fulgte denne Husarchoc, og at han i sin Enthusiasme udbød: „Det er udmærket, superbt, det kan ikke være bedre! ikke een Mand kommer tilbage!“ Jeg vil imidlertid ikke fordriste mig til at indestaae for Sandheden af denne Historie, der sandsynligviis er lavet, eller idetmindste betydeligt forbedret. Men at han efter denne Affaire var meget exalteret, det var jeg selv Vidne til. Som et rasende Menneske red han omkring og raabte paa sine Ordonnantser. „Hvor ere Ordonnantserne?“ — skreg han — „Jeg har ikke seet de Karle hele Dagen; jeg lader dem hænge Allesammen, naar jeg faaer fat i dem.“ Lidt efter kaldte han paa sin Oppasser og forlangte noget at drikke. Han greb Glasen, rystede den med Voldsomhed, figede ned i den, rystede den igjen og gjorde et langt Drag. General Bülow, der holdt tæt ved, saa paa ham og loe, saa det fluffede i ham.

Man antog almindeligt, at Husarasdelingens fjæffe Anfører, Lieutenant Castenskjold, var falden eller tagen til Fange. Det vakte derfor megen Glæde, da han indfandt sig og meldte sig hos Generalen. Til Lykke for ham var hans Hest bleven skudt og styrtede. Han selv blev nu liggende og antoges formodentlig af Fjenden for død; han lod sig da glide ned i Grøften og kravlede paa alle Fire saa langt frem, at han kom uden for Skudvidde. Senere har jeg hørt, at en

fjendtlig Officeer har roest sig af, at han ikke vilde tage Lieutenant Castenskjold til Fange, fordi han havde viist sig saa overordentlig modig og tapper. At dette er saa stærk tydsk Binde, at man kan tage og føle paa det, behøver jeg neppe at tilføie. Da vi senere rykkede frem ad Chausseen, var den besaaet med døde Mennesker og Heste; paa mange Steder maatte man formeligt vade gennem Blod. Henimod Middag tog 5te Linie-Bataillon og 6te Reserve-Bataillon Byen; en Deel af Insurgenttropperne flygtede ind og gjemte sig i Husene, hvorfra de aabnede en morderisk Ild paa vore Tropper, der i Gaderne ingen Dækning kunde finde. For en saadan lumsk Kugle faldt 5te Bataillons brave Commandeur, Major Schindel, hvorefter Helgesen overtog Commandoen over Bataillon. Det fuldstændigste Billede af alle Krigens Rædsler var nu oprullet for Diet. Tirailleurfægtning saa langt Diet kunde naae, en voldsom og vedvarende Kanontorden fra begge Sider, morderisk Kamp i Gaderne, Byen i Brand paa flere Steder, Qvinder og Børn styrte omringede med flagrende Haar og vilde Blikke, Heste og Køer, der havde revet sig løs fra Staldene, løbende forvildede om imellem hverandre; kort sagt, det var et Udelæggelsens og Forstyrrelsens Billede, som vistnok aldrig vil glemmes af dem, der vare Vidner til Kampen. Vore Tropper bleve af de ulykkelige Indvaanere hilset som Frelsens Engle; men desværre maatte de snart forlade Byen igjen, hvis denne ikke ganske skulde sammenskydes og ødelægges af det fjendtlige Skjts, der i lange Rækker var ført op paa de sydlige Høider, hvorfra det beherskede Byen aldeles. Vel havde det maaskee ikke været umuligt, at storme disse Høider og at forjage Batterierne; men for det Første maa man erindre, at vi rigtignok ved Rolding kun havde at gjøre med

Insurgenterne alene, men at disse havde Rigestropperne i
 Baghaanden, der, naar det kneb, kunde rykke frem til Und-
 sætning; dernæst maatte der, som antydet, tages Hensyn til
 Byen, og endelig indtraf der ogsaa en anden, paa en Mis-
 forstaaelse begrundet, vigtig Omstændighed, der rimeligviis
 var den egentlige Grund til at Tilbagetoget blev besejret.
 Ifølge Dispositionen til Angrebet havde nemlig General
 Rye tidlig om Morgenens begyndt Fægtningen paa høire
 Fløi. Hans Brigade skulde gaae over Kongeaaen og udføre
 en omgaaende Bevægelse vesterpaa. Der var ikke medgivet
 ham det fornødne Brotrain, og han maatte med megen Be-
 sværlighed om Natten lade hidbringe Bjælker og andet Bro-
 materiale fra Veile. Den 12te lette Bataillon og 4de Re-
 servebataillon vadede over Aaen og trængte Fjenden temmelig
 raskt tilbage. Men senere gjorde Insurgenterne haardnakket
 Modstand i en Skov, hvor de havde sat sig fast, saa at
 General Rye, der havde en altfor ringe Styrke til sin Dis-
 position, nødsagedes til at opløse alle sine Batailloner i Ti-
 railleurfjeder. Den herom til Overgeneralen assendte Rap-
 port udtrykte sig saaledes: „alle mine Batailloner ere op-
 løste.“ Naturligviis blev dette forstaaet saaledes, at Batail-
 lonerne vare ødelagte og slagne, hvorfor den commanderende
 General maatte ansee det for hensigtsmæssigst, at give Ordre
 til Tilbagetoget. Det er mig ikke klart, hvorfor man ikke
 sendte General Rye Forstærkning. Ved venstre Fløi stode
 de fleste Batailloner i Reserve den hele Dag, og af de to
 Brigader deeltog neppe flere end tre Batailloner i Kampen.
 Derimod var Artilleriet meget svagt paa venstre Fløi. Mar-
 cusen's Batteri havde en haard Dyst at udstaae; i flere
 Timer var det placeret paa Slotsbakkens, udsat for en vold-
 som Kanonild af Fjendens svære Batterier, medens det selv

ingen synderlig Virkning kunde gjøre, da dets Rugler, paa Grund af Piecernes mindre Kaliber, neppe naaede Tjenden. Medens vi holdt som tause Tilskuere af denne ulige Kamp, afbrødes Stilheden paa engang af en fornøiet Stemme, der meldte sig med disse Ord: „Maa jeg spørge, om her skulde være Brug for et Par Kanoner? for saa er jeg her og har medbragt en lille Prøve; Resten kommer bagefter.“ — Det var Jessen, hvis Batteri først den 23de var ført over fra Tjen, og som naturligviis var ilet afsted saa hurtigt, som muligt, for at komme til at deeltage i Kampen. At han blev hilset med Glæde, behøver jeg ikke at forsiſſre.

I en kort Tid havde ogsaa et Par Kanonbaade taget Deel i Fægtningen, men da de ingen stor Nytte kunde gjøre og kunde naaes af Tjendens Rugler, trak de sig snart tilbage. Da jeg saa, hvorledes Ruglerne vandede tæt foran Kanonbaadene, udbrød jeg uvilkaarligen til en ved Siden af mig holdende Officeer: „Fy for Pokker! naar Ruglerne kunne naae der, saa ere vi jo ogsaa her i en betydelig Granat-Exponence!“ — Officieren fik neppe Tid til at svare: „Ja! det er vi rigtignok,“ førend en Granat faldt lige tæt ved os i en lille Sandgrav. „Der har De strax Bevist,“ tilføiede han leende.

Tilbageetoget gik for sig med den største Orden og Al-lighed; Tjenden indlod sig ikke paa at forfølge, og vore Forposter bleve udstillede omtrent 1½ Mil fra Rolding ved Krybily. Hovedkvarteret gik tilbage til Snoghøi

At jeg, efter at have tilbragt en søvnløs Nat, efter at have siddet 14 Timer tilhest og efter at have været Vidne til saa megen Jammer og Glendighed, trængte haardt til Hvile, er begribeligt, og jeg var derfor ingenlunde glad over, at vi skulde tilbage til det uhyggelige Qvarter i Snoghøis

Færgegaard. Jeg besluttede derfor, hvad det end skulde koste, at erobre en af Sengene i de smaa Kamre for denne Nat. Den ene af de Herrer, der i den foregaaende Nat havde været i Besiddelse af Seng, var bleven saaret i Slaget og bragt til Middelfart. Da jeg havde forbundet ham, syntes jeg, at det var billigt, om jeg indtog hans Plads. Men det var at forudsee, at Flere vilde have samme Dessein, som jeg; det gjaldt derfor om, at være paa sin Post i rette Tid. Efterat vort tarvelige Maaltid var indtaget, og Enhver i Hast havde skrevet et Par beroligende Ord til Hjemmet, skulde Dagsbefalingen dicteres. Heraf benyttede jeg mig til, ubemærket at slippe bort, hvorefter jeg med Grobrerens Ret satte mig i Besiddelse af den ene Seng. Vel blev der senere gjort adskillige Forsøg paa at gjøre mig min Grobring stridig; men man maatte med Magt have slæbt mig ud af Sengen, hvis man vilde have berøvet mig den.

Tidligt om Morgen den 24de April kom der Mel-
ding fra General Schleppegrell om, at Fjenden rykkede frem i stærke Colonner. Vi maatte da atter, saa udmattede vi end vare efter den foregaaende Dags Anstrengelser, tilhæst og afsted. Imidlertid blev det denne gang ikke til Noget, da Fjenden atter trak sig tilbage. Hovedkvarteret blev nu forlagt til Fredericia.

Slaget ved Rolding var uheldigt for os og kostede os Meget; vort hele Tab af Døde, Saarede og Savnede kan vel anslaaes til imellem 900 og 1000 Mand. Blandt de faldne Officerer vare Capitain Bonnichsen og Lieutenant Høier af Ingenieurcorpsen, der begge havde haft Brødre, der for et Aar siden paa samme Dag vare faldne ved Slesvig. Men hvis nu Slaget havde faaet et ganske andet Udfald? — hvis vi havde vundet en fuldstændig Seir, og

det var lykkedes os at fordrive Insurgenterne fra jydsk Grund, hvad saa?! — Ja! saa vare sandsynligviis Forbundstrop-
perne rykkede imod os; vi havde leveret et andet blodigt
Slag og vare dog tilsidst blevne nødsagede til at vige for
Overmagten. Maaskee havde man, da Dispositionen til
Slaget blev lagt, haabet paa at kunne oprive og tilintetgjøre
Insurgentarmeen fuldstændigt; det var heller ikke umuligt, at
dette Resultat kunde have været opnaaet, hvis vor høire Fløis
omgaaende Bevægelse var lykkedes; men da dette ikke skete,
saa synes det, som om der kunde have været god Grund
til, idetmindste foreløbigen at opgive det Hele og slet ikke
at begynde Fægtningen i Centrum og paa venstre Fløi.
Dog er det kun Lægmands Mening, jeg her yttre, og den
eller de, der havde befaleet Slagets Afholdelse, maae jo have
havt deres vægtige Grunde dertil.

Vi vare da igjen i den berømte Fæstning Fredericia,
der i gamle Dage var meest berømt som Tilflugtssted for
Fallenter, men senere slog sig op til at blive en af de mær-
keligste Byer i den Danske Krigshistorie. Jeg tog atter min
Tilflugt til Borgemeesterens, hvor jeg blev venligt modtaget
og havde det godt. Fra Forposterne indløb Melding om,
at Fjenden trak sig tilbage, og vi begyndte allerede at smigre
os med det Haab, at der maaskee var indløbet høiere Ordre
til, ganske at forlade Jydsk Grund. Midt under Krigen bleve
nemlig de diplomatiske Underhandlinger fortsatte, og enhver
ubetydelig Forandring i Fjendens Stilling og Bevægelser
gav naturligviis strax Stof til Formodninger og Forhaab-
ninger, der desværre stedsse bleve til Bind. Baade de poli-
tiske og alle andre Forhold i Tydskland vare i et saadant
Virvar og i en saa svævende Tilstand, at der maatte Heye-
mesterforstand til at kunne udfinde nogen rimelig Slutning

af Alt dette. Vi haabede stedse det Bedste, fordi vi ikke havde, og ikke kunde have nogen Forestilling om, at der midt i det civiliserede Europa, midt i det overciviliserede Tydskland, i Philosophernes og Professorernes Land, kunde herske et saadant Chaos. Men det er en Erfaring, som Mange have maattet betale dyrt nok, at Professorer ikke due til Statsmænd.

Midt under vore Forhaabninger begravede vi de mange Døde, som Affairen ved Kolding havde kostet os. Det var et langt og et alvorsfuldt Liigtog, der bevægede sig gjennem de tause Gader, hvor iffun Trommens dumpe Hvirvel og Sørgemarschens høitidelige Toner lode. Det var et sørgeligt Syn, da de mange sorte Kister sænkedes ned i Jordens Skjød, medens sortklædte Piger bestrøede dem med Blomster, som sidste Hilsen fra den frembrydende Vaar. Bistnok gjorde Mange med mig det stille Dnske ved denne store Grav, at disse, der nu hvilede trygt i dens moderlige Skjød, maatte være de sidste Offere, at intet Blod maatte flyde mere i denne sørgelige Kamp. Vi anede ikke dengang, at den store Høstmand først stod ved Begyndelsen af sit blodige Værk.

Den 30te April havde jeg været ovre i Middelfart, for at hente Pengene hos Intendanturen. Det hørte nemlig med til mine Forretninger som Corpsstabslægens Medhjælper, at requirere og udbetale Gager og Lønninger til Medicinalstabens hele over- og underordnede Personale, inclusive Oppassere, Rudske og Høstevartere. Det var vanskeligt nok, at komme tilrette med alle disse $\frac{1}{5}$ og $\frac{3}{5}$ Skillingen, der hver 5te Dag skulde beregnes, og jeg maatte mere end een Gang sande Bessels Ord: „Den Helt, der regner slet, er meget at beklage.“ Imidlertid kunde jeg trøste mig med, at hvis Noget led Tab ved mine Beregninger, saa var

det mig selv; thi man kan være aldeles overbevist om, at Intendanturen ikke udbetaler Mere, end man skal have, og at enhver Trainkudst til Punkt og Prikke veed, hvad der tilkommer ham. Neppe var jeg sildigt om Aftenen kommen tilbage fra denne Expedition, belæsset med en stor Pose fuld af Specier, før der kom Bud fra Stabslægen om, at jeg strax skulde indfinde mig hos ham. Da jeg frygtede for, at der forestod mig en Deel natligt Skriveri, blev jeg temmelig ilde tilmode over denne Tilsigelse, men maatte afsted. Da jeg traadte ind af Døren, udbrod Stabslægen: „De reiser imorgen til Als!“ — „Til Als?“ spurgte jeg ganske forbauset. — „Ja! som Overlæge ved 13de Bataillon; er De maaskee ikke fornøiet dermed?“ — Jo! det var jeg rigtig nok. Jeg takkede forbindtligst og skyndte mig hjem, for at gjøre Alt istand til Afreisen. Den næste Morgen afleverede jeg mit Regnskab og min contante Beholdning til min Estermand, fik endnu en lille varm Frokost hos Borgemeesteren, da Fruen ikke vilde tillade mig at afreise fastende; og nu gif Reisen over Strib, Middelfart og Alsens til Sønderborg. Det var meget behageligt for mig, at den Læge, hvem jeg skulde afløse ved 13de Bataillon, var bestemt til at overtage et Lazareth i Fredericia, hvor han skulde møde saa snart som muligt. Da jeg medbragte Ordren til ham, maatte jeg altsaa ogsaa reise saa hurtigt som muligt, og fik derfor Bognpas, der lod paa Extrabefordring, hvorved jeg undgif den i Almindelighed saa stødende Bondebefordring, en Institution, der synes beregnet paa at forskaffe vedkommende Reisende saa mange Diæter og saa megen Motion, som muligt. Fra Alsens gif det lille Dampskib „Maagen“ til Als; men da det af rimeligt Hensyn til de fjendtlige Rugler ikke kunde indlade sig paa at passere den

smalleste Deel af Alsund, lagde det an i Augustenborg-fjorden ved Ulkebøll. Man maa nu ikke troe, at her var sørget for Bogne eller andre Midler til at befordre Passagererne videre; man blev landsat med sin Bagage, og saa kunde man selv sørge for Resten. Jeg skulde, som sagt, afsted saa hurtigt som muligt og befandt mig derfor i en vis Forlegenhed, da Ingen kunde give mig Oplysning om, hvor der var en Bogn at opdrive. Allerede havde jeg besluttet mig til at afbenytte Apostlenes Befordring til Sønderborg, og at overlade min Oppasser med Bagagen til sin Skjebne, da jeg vinede en tom Trainvogn, hvis Kudske var saa god at indromme mig en Plads paa sit Algebræt og at bringe mig til Sønderborg. Efter at jeg her havde meldt mig hos den Høistcommanderende og den overordnede Læge, fjørte jeg med den hurtigste Befordring, som Byen kunde opdrive, til min Bataillons Stabsquarteer, Meelsgaard. Det var vanskeligt nok for mig at slippe fra Sønderborg, thi jeg var i dette Dieblif herovre en meget interessant Person, der havde bivaanet Elaget ved Rolding, hvorom Alle gjerne vilde høre Detailler, og som desuden kunde fortælle, at der en af Dagene atter skulde finde en Fægtning Sted. Jeg havde nemlig før min Afreise fra Fredericia hørt Noget om, at det var besluttet, at Fjenden paany skulde angribes. Dette skete ogsaa, som bekjendt, den 3die Mai ved Tavlov og den 7de ved Gudsoe. Rigtignok skulde dette i Fredericia være en stor Hemmelighed; men, som man seer, var den ikke bedre bevaret, end at jeg havde Kundskab derom, da jeg den 1ste Mai forlod Fæstningen.

Den 13de Bataillon havde i dette Mars Felttog ikke taget ihynderlig Deel i Krigsbegivenhederne og indtog nu et

temmelig udstrakt Cantonnement i Nørre Herred, i Byerne Meels, Dybøll, Brandsbøll, Stevninge og Holm, hvor den forblev lige indtil den active Armees Opøsning ved Baabenstilstandens Afsluttelse. Det var Bataillonens Opgave at forsvare den nordlige Deel af Den mod et eventuelt fjendtligt Angreb fra denne Kant, og da der hertil udfordredes et noie Bekjendtskab saavel til Terrainet som til de Forsvarsmidler, der stode til Disposition, var det rimeligt, at den samme Bataillon uafbrudt beholdt dette Hverv og ikke afløstes af nogen anden. Man tog derfor vistnok feil, naar man antog, at Bataillon holdtes i en vis Uvirkshedsstilstand, fordi den for en stor Deel bestod af Slesvigere, som man formeentlig ikke gjerne vilde lade deeltage i Kampen. En liden Artilleriafdeling var desuden underlagt Bataillonscommandeurens Commando, og et Par Canonbaade vare stationerede ved Hardseshøi og Stegvig.

Stabsqvarteret var paa Meelsgaard, hvis dygtige og virksomme Eier, Proprietair Madsen, vistnok lever i taknemmelig og venstabelig Grindring hos de mange Officerer, der under de tre Krigsaar have fundet en gjæstfri og velvillig Modtagelse i hans Huus. Jeg blev indqvarteret omtrent „10 Minutter derfra“, som Allsingerne sige, i en idyllisk Skovfogedbolig, der ligger i Udkanten af en nydelig lille Egskov. Bataillonscommandeuren var dengang Oberstlieutenant Trepka, en Mand af en ridderlig og høihjertet Tænkemaade, der stedse udviste den største Humanitet og Belwillie mod alle sine Undergivne, hvorfor han ogsaa var almindeligt elsket og afholdt. Jeg maatte saaledes indrømme, at jeg havde truffet et heldigt Lod. Men den menneskelige Natur er ikke saa let at tilfredsstille, og i Begyndelsen faldt det mig især meget vanskeligt, at vænne mig til denne Stil-

hed og Ro, der dannede en saa paafaldende Contrast til det bevægede Liv i Hovedkvarteret. Her levede vi næsten aldeles isolerede fra hele den øvrige Verden, og naar vi engang saa en Avis, saa var den saa gammel, at dens Indhold allerede af den Grund var uden mindste Interesse, for ikke at tale om, at vore Aviser i det Hele taget sjældent udmærke sig ved at være interessante. Naar vor Uvidenhed om hvad der foregik i den øvrige Verden blev altfor trykfende, blev En eller Anden assendt til Sønderborg, for at opdrive Nyheder; men vor Mercurius kom fordetmeste ligesaa flog tilbage, som han var afreist. I mit Qvarteer var jeg ganske indskrænket til min egen Dmgang; thi min Bært, der forresten var en skikkelig og brav Mand, var ikke kommen udenfor den Allsiste Bondestands Sphære, og denne er just ikke meget udvidet. Allsingerne ere i Reglen Materialister og Egoister i høieste Grad; deres vigtigste Formaal i Livet er at skraabe Penge sammen, og Alt, hvad der hører til at forskjønne og behageliggjøre Tilværelsen, ansees af dem for Luxusgjenstande, hvis Anskaffelse og Nydelse gode Deconomer maae nægte sig. Men derfor ere de ogsaa særdeles arbeidsomme og vindskibelige; den saakaldte Huusflid florerer især paa Als, saa at der i Almindelighed i Huset selv tilvirkes og forarbeides det Linned og de Klædningsstykker, som Familien bruger. Min Bært var et udmærket Exemplar af en ægte Allsinger; han var Skomager, Skrædder, Hjulmand, Smed, Snekker, Glarmester, Maler, Dyrslæge, Murer, Brygger og Brændeviinsbrænder, fort sagt: han forstod saa meget af alle Professioner, at han selv kunde forfærdige og reparere Alt, hvad han behøvede til sit Wirthschast og sin Huusholdning, uden fremmed Hjælp. Det var en original Skrue denne Skovfoged, og vi morede os

mange Gange over hans Egenheder, blandt hvilke den meest fremstikkende var den, at han bestandig loe, naar man talte til ham, selv om de alleralvorligste Gjenstande. Sagde man til ham: „Det er rart Veir i Dag,“ svarede han: „Hi, ha, ha, ha! Ja i Dag er det rigtignok godt Veir, ha, ha!“ Var man af den Mening, at det var slet Veir, saa loe han ligesaa stærkt, idet han bekræftede denne Anskuelse. En Dag bemærkede jeg, at han ligesaa den tidlige Morgen af var iført Kisteklæderne, og jeg spurgte ham da, om han skulde til Gilde, siden han var saa pyntet. „Nei, hi hi, ha, ha,“ — svarede han — „Jeg skal til Begravelse, hi, hi, ha!“ og nu fortalte han mig under idelig Latter, at hans Nabo, der i mange Aar havde været hans bedste Ven, var død. Konen var ogsaa med ved denne Høitidelighed, for at hjælpe med Tilberedningen af de mange Høns, der ved en saadan Leilighed strømme ind til Sørgehusets Kjøkken. Enhver af de Indbudte maa nemlig medbringe et Par Høns som Bidrag til Gildet, der afholdes efter Begravelsen.

Paa Als havde Alt været roligt og fredeligt siden Affairen den 13de April. De idelige Forpostfægtninger vare næsten ganske ophørte, og Fjenden indskrænkede sig til af alle Kræfter at befæste sin Stilling paa Dyppelbjerg, hvor der uafbrudt arbeidedes paa Skanser og Blokhuse. Man var imidlertid temmelig overbevist om, at disse Forskandsninger kun vare beregnede paa Forsvar, for at forebygge Gjentagelsen af Scenerne fra den 28de Mai og 5te Juni 1848. At Fjenden for Alvor skulde tænke paa at gjøre et Forsøg paa at tage Als, troede Ingen, skjøndt der i Sønderborg dagligt udspreddes Rygter om, at der den næste Nat vilde finde et almindeligt Angreb Sted. Imid-

lertid vare heller ikke vi uirksomme; Den forskandsedes overalt, hvor der kunde tænkes paa Muligheden af en Landgang, og en Deel svært Skjts ankom fra Kjøbenhavn til de faste Batterier, der dominerede Dyppelbjerg. Sønderborgerne vare meget misfornøiede med den Vigegyldighed, General Meza viste mod Fjendens Forskandsninger, og selv blandt de Militaire vare der Mange, der undrede sig over, at man lod Fjenden arbejde saa usforstyrret. Men Meza sagde: „Lad dem kun more sig med at bygge deres Skjermbrætter; naar de komme nærmere skal jeg nok hilse paa dem.“ Borgerne frygtede stedse for, at Byen skulde blive bombarderet, og man søgte forgjæves at trøste dem med, at Fjenden neppe vilde begaae en saadan Bandalisme, hvorved han slet Intet kunde vinde. Det lod til, at Sønderborgerne bedre kjendte deres slesvig-holsteenske Brødre, og senere Begivenheder have ogsaa berettiget Enhver til at antage, at Insurgenterne ikke vilde have betænkt sig paa at ødelægge Sønderborg, hvis de havde faaet Lov dertil. Flere Gange hed det sig ogsaa, at der skulde gjøres Landgang ved Hardseshoi, i hvilken Hensigt der i Åpenrade tomredes store Flaader, hvorpaa baade Artilleri og Cavalleri kunde transporteres over Sundet; men Trommeslag og Raslen af fjørende Kanoner og Trainvogne var det Gnest, vi hørte til Fjenden i Nørreherred.

Paa Christi Himmelfartsdag, den 17de Mai, blev dog vor Ro pludseligt afbrudt paa en foruroligende Maade, da vi om Eftermiddagen paa engang hørte en voldsom Kanonade i Eggen af Sønderborg. Fra en i Nærheden af Meelsgaard liggende Hoi kunde vi tydeligen see Skudene fra begge Sider og Bomberne, der sprang i Luften. Denne Allarm var foranlediget ved, at Fjenden havde skudt paa

nogle Kanonbaade, der havde vovet sig for langt op under den flesvigſke Kyſt, hvorpaa vore faſte Batterier toge ſig alvorligt af Sagen, og ſnart ſtoppede Munden paa de fjendtlige Kanoner. Det Hele varede omtrent i 3te Qvarteer. Nogle enkelte Bomber faldt i Sønderborg, men gjorde ingen ſynderlig Skade; een enefte Mand blev ſaaret, og en Hest fik Benene knuſte. Efter Spioners Udsagn havde Fjenden haft et Tab af 3 Officerer og henved 100 Mand, hvilket navnlig ſkulde være foranlediget derved, at en Bombe faldt midt i et med Tropper opfyldt Blokhuus og ſaarede eller dræbte den ſtorſte Deel af dem. Batterierne i Sundevad havde den Dag været beſatte af flesvig-holſteensſk Artilleri. Den commanderende Officeer blev arreſteret, fordi han uden Grund havde begyndt denne Kanonade, og Eſesvig-Holſterne bleve ſtrag aſloſte af Preuſſerne. Naturligviis bleve Sønderborgerne meget allarmerede ved denne Veilighed; de troede, at den længe med Skrak imodeſeete Bombardements Time nu var kommen, og Mange ſkyndte ſig med at bringe ſig ſelv og ſine Sager i Sikkerhed paa Landet. Den enefte Kugle, der under denne Kanonade naaede ſaa høit op i Byen, traf det Huus, hvori General Meza boede, lige under hans Sovekammervindue, hvor den endnu kan ſees indmuret i Væggen. Det lod til, at Skjebnen havde ſat ſig for, at bringe Generalen i Exponence i enhver, ſelv den ubetydeligſte Fægtning, hvori han deltog, for at prøve, om det ikke ſkulde være muligt at rokke hans Koldblodighed. Men Skjebnen betjente ſig af aldeles forkeerte Midler til dette Diemed: med Kanonflugler og Bomber kan man ikke ſkræmme Meza; men ligeover for Trækvind er han den ſtorſte Kujon af Verden. Jeg kan ſaaledes erindre, at han engang, — jeg troer i Beile — i flere Timer vandrede op

og ned paa Gaden og ikke turde gaae ind i sit Qvarteer, fordi han havde bemærket, at nogle Vinduer stode aabne, og hans Oppasser ikke var tilstede for at kunne lukke dem, inden han gik op. De Sønderborgske Spidsborgere havde dog en Tidlang andre Anskuelser om Meza's Mod; de ansaae ham for forfærdet, fordi han forholdt sig saa rolig, og navnlig fordi han ikke gjorde noget Forsøg paa at forhindre Opførelsen af de i deres Dine saa fatale Skandser og Batterier paa Dyppelbjerg, der skelede truende over til dem om Dagen og forstyrrede deres søde Dromme om Natten.

Imidlertid havde Rigstropperne overskredet den jydsk Grændse, og Rigsministeren, Heinrich von Gagern, havde endogsaa formeligt underrettet de Europæiske Hoffer om, at det vilde skee. Vi hørte nu megen Tale om den forventede russiske Hjælp, og i Kjøbenhavn lod det til, at man, tiltrods for vor tilsyneladende mislige Stilling, var ved ypperligt Mod. Der ventede man Besøg af russiske Storsyrster og Hertugen af Leuchtenberg, der efter Rygtet skulde adopteres af Kongen og være Arving til den danske Krone. Vi begyndte at blive urolige midt i al vor Rolighed; thi vi kunde Intet faae ud af de mangfoldige forskjellige sig krydsende Rygter og Beretninger i Aviser og Breve. Krigen havde antaget en anden Character, end den hidtil havde havt, da Rigstropperne ikke længere lode sig nøie med at holde Slesvig besat, men rykkede frem i Jylland, og det syntes derfor nu at være paa Tiden for Stormagterne, at tage sig alvorligt af vor Sag og at vise det tyske Galfskab tilbage med andre Vaaben end diplomatisk Noter. Man kunde maaskee passende kalde denne Krig for Notekrigen; thi, medens Armeerne kæmpede med morderiske Vaaben, strede Diplomaterne ligesaa usfortødent med Pennen, og

aldrig har vistnok nogen Krig givet Anledning til en saa levende Noteveksel, som denne. Det er et Spørgsmaal, om Baabnene eller Pennene have bidraget meest til det endelige Resultat, naar vi engang opnaae et saadant. Vi være Diplomaten, hvis dette omsider bliver ønskeligt; men skeer dette ikke, da skulle Baabnene sandelig ikke bære Skylden.

Insurgent hæren havde leiret sig udenfor Fredericia og begyndte det mordbrænderske Bombardement af Byen, der slet ingen strategisk Hensigt havde, eftersom man aldrig gjorde Forsøg paa at tage Fæstningen; det var kun simpel Ondskab og Lyst til at ødelægge. Denne Begivenhed foregik paa engang Folkemængden i vort Cantonnementsdistrikt betydeligt. Den 13de Bataillon havde nemlig i mange Aar garnisoneret i Fredericia, hvor altsaa de gifte Officerer og Underofficerer havde efterladt deres Familier. Koner og Børn, der ved Bombardementet vare fordrevne fra deres Arner, søgte nu Tilflugt hos deres Mænd og Fædre paa Als, hvor der idetmindste hidtil havde været nogenlunde sikkert. Deres Beskrivelse af Tilstanden i Fredericia var hjerteskærende, og Mange af disse stakkels Mennesker havde maattet efterlade al deres Smule Eiendom som et Nov for Flammerne. Min Praxis fik en betydelig Tilvæxt ved denne Coloni af Fruentimmer og Børn, der etablerede sig i vort Cantonnement; men jeg var saa langt fra at være ærgerlig derover, at jeg snarere betragtede det som en reen Velgjerning, at jeg fik Noget at bestille; thi det idylliske Landliv begyndte med al sin Rolighed og Gensformighed at blive meget trøttende og kjedsommeligt. Ogsaa havde jeg af og til Praxis hos Omegnens Bønder, da disse nødigt vilde afbenytte Doctoren i Nordborg, fordi han var tydsk.

Om forresten denne Patriotisme var ganske reen, eller om den ikke snarere var begrundet i den tydske Doctors store Regninger, skal jeg lade staae ved sit Værd. Allsingerne ville gjerne have Alt saa billigt som muligt, helst aldeles gratis.

Før at forslaae Grillerne gjorde jeg en Dag med en Deel Officerer og Embedsmænd fra Nordborg en Tour med Skonnerten „Delphin“, der var stationeret i Nærheden, til den lille De Barsøe, der ligger udenfor Indløbet til Apenrade-Fjorden. Da en Kanonbaad fulgte Skonnerten, vakte denne lille Eskadre Fjendens Opmærksomhed, og paa den slesvigske Kyst saae vi paa mange Steder Skildvagter og Patrouiller komme frem. Den er kun 300 Tønder Land stor og har 11 Gaarde. Dens Beboere førte midt under Krigen et fredeligt og lykkeligt, men ogsaa aldeles isoleret Liv, uden Øvrighed og uden Præst, da Barsøe egentlig henhører under Apenrade Amt, men hidtil havde været for- skaanet for fjendtligt Besøg og Samkvem. Befolkningen er dansksindet med Liv og Sjæl, og der var noget virkeligt rørende ved at see den oprigtige Glæde, som vort Besøg be- virkede hos Store og Smaa, Gamle og Unge. Vi maatte vandre fra Gaard til Gaard; overalt blev der budet os Forfrist- ninger, og naar vi forlode den ene Gaard, fulgte alle dens Beboere med til den næste, saa at vi tilsidst havde Dens hele Befolkning efter os som en Hale. Alt Lystigheden endte med en Dands og mægtige Hurraraab til Afsted, da vi atter forlode denne venlige lille De, følger af sig selv.

I Begyndelsen af Juni indtraf en Omstændighed, der gav os Haab om, at der maaskee snart vilde indtræde en Forandring i vore Forhold, og at vi muligviis endnu kunde komme til at tage en mere virksom Deel i Krigsbegiven-

hederne. General Meza havde nemlig i Alfsens en Sammenkomst med den commanderende General, og vi maatte naturligtviis formode, at der ved denne blev lagt Planer til fremtidige Krigsoperationer, af hvilke vi saa meget snarere vare tilbøielige til at vente os noget Alvorligt og Gjennemgribende, som Rygtet fortalte, at to russiske Officerer overværede Generalernes Forhandlinger, og at disse derefter havde bereist den fynske Kyst til Strib i Selskab med en Søofficer og Souschefen, Capt. Kauffmann, for at udsee passende Landingssteder for Tropper. Man ventede nu ogsaa dagligen saavel en russisk som en svensk-norsk Escadre. Den 7de Juni ankom til Høruphav en russisk Drlogsdamper, hvorfra strax to høiere Officerer bleve satte iland. Disse overbragte Generalen den officielle Melding om, at en Division af den russiske Flaade, bestaaende af 9 Linieskibe, 9 Fregatter og 9 mindre Skibe, hver Dag kunde ventes til Farvandene omkring Als. Paa det Spørgsmaal, om Skibene havde Landgangstropper ombord, svarede Officererne meget diplomatiskt, at de derom Intet vidste. Derimod yttrede de, at Russerne vare gode Venner med Preusserne, og da vi vare gode Venner med Russerne, saa sluttede vi efter den bekjendte mathematiske Regel: — „at to Størrelser, der ere ligestore med een og samme tredie, ere indbyrdes ligestore“ — at Preusserne nu ogsaa havde antaget et venligere Sindelag mod os, hvad enten dette nu var skeet af egen gode Villie, eller af Fjælsighed mod den mægtige fælleds Ven.

I de samme Dage fandt der i det Sundvedske en temmelig alvorlig Jægtning Sted, hvorved vi mistede 6 Mand og fik 20 Saarede. Ved samme Leilighed blev Sønderborg atter beskudt fra de fjendtlige Batterier, men

uden synderlig Virkning, da Bomberne intetsteds tændte; men Indvaanerne geraadede i den største Bestyrtelse, og vare meget opbragte paa General Meza, fordi han ikke vilde tillade vore faste Batterier at besvare Fjendens Tiltale. Det var endogsaa nær ved, at der var udbrudt et lidet Oprør i Byen, og man vilde kaste Stene ind af Mezas Binduer, hvilket dog heldigviis blev forhindret ved nogle Officerers Mellemkomst. Meza har naturligviis havt sine gode Grunde, hvorfor han ikke vilde skyde, og ialfald var Byen vistnok bedst tjent med, at han lod det være.

Vore omtalte Forventninger om forestaaende vigtige Krigsbegivenheder forøgedes endmere, da den 21de Juni hele den 6te Brigade (Raders) pludseligt blev indskibet og forlod Als, uden at Noget kunde sige, hvorhen den skulde føres. Det Hemmelighedsfulde ved Expeditionen forøgede naturligviis Nysgjerrigheden i hoi Grad, og man var uudtømmelig i at anstille Gissninger om, hvad dog Alt dette havde at betyde. Nogle formodede, at der tilsigtedes en Demonstration mod Eckernförde, Kiel eller Neustadt; Andre meente, at Brigaden skulde forstærke det Nyesse Corps, der Skridt for Skridt maatte forsvare Jylland mod den langt overlegne Fjende. Sandheden anede dengang vist kun Gaa, skjøndt det jo ikke varede længe, inden vi fik at vide, at Brigaden foreløbigen var paa Fyen.

Den 22de Juni bleve vi allarmede ved en dum Mel-
ding af en Spion, der om Natten Kl. 2 bragte den Efterretning, at Als samme Dag skulde angribes fra alle Sider, og at der til dette Diemed i Sundved var concentreret en fjendtlig Styrke af 40,000 Mand. Det var en Røverhistorie, som de fleste andre Spionesterretninger, vi fik, og Fjenden prøvede ligesaa lidt den Gang, som før eller senere,

paa at rende Panden mod de Altske Batterier*). Heller ikke var der mindste Grund til at formode, at Fjenden vilde gaae offensivt tilværks mod Als, da han aabenbart indskrænkede sig til at indtage en sikker Forsvarsstilling i Sundved, og ikke engang foruroligede vore Forposter. Mellem disse og de fjendtlige Forposter herskede endogsaa det venstabeligste Forhold; de drak af hverandres Feltflasker og passerede gemytligt sammen. Naar vore Soldater stundom af Forsigtighed ikke vilde efterkomme Opfordringen til at komme nærmere, raabte Tydskerne til dem, at de ikke skulde være bange, da der slet ingen Slesvig-Holstenere var iblandt dem. Da denne fortrolige Omgang senere blev strengeligt forbudt, fandt Tydskerne paa andre Communicationsmidler. De lavede smaa Fartøier, hvorpaa de lagde Breve, hvori de forsikrede om deres Venkab. Da et af disse Fartøier engang fulseilede, raabte vore Jenser Hurra for den tydske Flaade, og Tydskerne raabte med af Hjertenslyst, ligesom de ogsaa naafadeligt sang „Den tappre Landsoldat“. En Nat blev en af vore Bedetter skudt af en fjendtlig Patrouille. Den næste Morgen fremviste Oldenborgerne, der vare paa Feltvagt, et Stykke Papiir, som de dernæst lode blæse over med Vinden til vore Forposter. Papiret

*) Rigtig nok siger den slesvig-holstenske Ex-General von Wessel i sin Bog, „Erlebnisse in Beziehung auf Schleswig-Holstein“: „At komme over til Als er i Sandhed ikke meget vanskeligt; flere hundrede Skibe kunde man let skaffe tilveie og anvende til Landsætning af Tropper paa passende Steder. Meget er muligt, naar man for Alvor vil det;“ — men det kunde vel være, at Exgeneralen denne Gang har taget Munden for fuld. Hans Landemand, General Falkett, var af en ganske anden Mening, da Wrangel i 1848 havde saa stor Lyst til at sætte sig i Besiddelse af Den.

indeholdt en Forsikkring om, at ingen til Rigsarmeen hørende Soldat havde været saa nederdrægtig, uden Anledning at skyde paa en Skildvagt, men at denne Streg var forøvet af en slesvig-holsteenssk Patrouille, der ikke kunde modstaae Fristelsen til at skyde en Dansk, uden Fare for sig selv. Der tilføiedes, at det nu ikke mere blev Slesvig-Holstenerne betroet, at trække paa Feltvagt, men at de kun benyttedes til Skandsearbeide og Patrouiller.

Det er bekjendt nok, at alle Forberedelserne til det berømte Udfald fra Fredericia vare trufne med stor Hemmelighedsfuldhed, og, naar man betænker, at to hele Brigader, bleve overførte til Thyen fra forskjellige Steder (Als og Helgenæs), saa maa man vistnok undre sig over, at det hele Foretagende ikke længe forud vakte større Opmærksomhed. Men, ligesom Tjenden dog tilsidst havde faaet et Nys om Sagen og kun tog feil i sin Beregning af Udførelsens Dødblik, saaledes vidste vi ogsaa paa Als, at et vigtigt Foretagende skulde finde Sted den 6te Juli, og, om vi end ikke havde vidst det, saa vilde den voldsomme Kanonade i den tidlige Morgenstund have underrettet os derom. Det var en ængstelig Dag for os, en Dag, der syntes aldrig at ville faae Ende. Vi gik taus omkring i Stabskvarteret i spændt Forventning om Udfaldet af denne for Armeen og det hele Land saa vigtige Begivenhed; vi søgte gjensidigen at trøste og at opmuntre hverandre med Haabet og gjorde det Løfte, at feire Dagen med et Gilde, der skulde have baade Næb og Kloer, hvis vore Baaben seirede. At Skydningen ophørte saa tidligt, forundrede os, skjøndt vi troede, deraf at kunne drage gunstige Slutninger; vi kunde jo ikke ane, at vore fjæffe Baabenbrødre saa hurtigt havde fuldendt deres Dagværk, og at de fjendtlige Batterier udenfor Fredericia

allerede ikke eksisterede mere Kl. 7 om Morgen. Først den 7de Juli fik vi tidligt om Morgen med Dampskibet fra Thyen Underretning om det hæderlige Udfald af den morderiske Kamp. Adjutanten satte sig strax tilhest og red omkring til de forskjellige Byer, hvori Bataillonen cantonnerede, for saa hurtigt som muligt at udbrede denne glade Tidende. Jeg behøver neppe at forfikkre, at vi i vor Glæde ikke glemte at indfrie det Løfte, vi havde gjort i vor Besiddelse. Gildet blev afholdt i min idylliske Skov, der langt ud paa Natten gjenlød af Sang, Taler og Hurraraab til Ære for de tappre Kamerater.

Besynnderligt nok lod det til, at ogsaa de, der dog endnu vare vore Fjender, Rigsstropperne, deelte vor Glæde over Insurgenternes Nederlag. Da Efterretningen herom var bleven bekjendt iblandt de i Sundved staaende Forbundstropper, modtog disse vor Afsløsning med et tredobbelst Hurra, idet de ligesom lykønskende nikkede med Hovederne ad vore besejrede Fjender. At Slesvig-Holstenerne troede sig forraadte af Rigsstropperne, og navnlig af Preussenerne, var ikke saa forunderligt, da det dengang var et temmelig almindeligt Rygte, at disse meget godt havde vidst, hvad der forestod Insurgenterne ved Fredericia, men med Flid havde ladet dem i Stikken og vel endogsaa gjerne saae, at Insurgentarmeen blev opreven og tilintetgjort. Dette Rygte havde dog upaatvivleligen ikke den allermindste solide Basis at støtte sig til og var vistnok grebet ligesaa meget ud af Luften, som den Snak, at den i Sylland staaende Afdeling af Rigsarmeen ikke for Alvor vilde det Ryeske Korps tillivs. Fra Dansk Side var der vissest ikke gjort nogen Afstale om gjensidig Skaansel, og den i Sylland commanderende preussiske General kunde ikke være

blind for den mislige Stilling, hvori hans Troppecorps befandt sig efter Slaget ved Fredericia, da det stod Fare for at blive affkaaret og angrebet fra begge Sider. Det er derfor vel troligt, at Røgstropperne, og maaskee især de fleste tydske Regjeringer, ikke have været synderligt bedrøvede over Insurgenternes Nederlag; men at de selv skulde have bidraget til at fremkalde det, synes dog ingenlunde rimeligt.

Imidlertid var den russiske Flaade ankommen til Als, og adskillige af Officererne besøgte Sønderborg. Synet af dem i Brohovedet og vor Forpoststjæde vakte almindelig Forbauselse blandt Tydskerne, der aldrig ret havde villet troe paa deres Ankomst. Vor Seier ved Fredericia og de befrygtede Russere i vor Leir gave os nu et vist Hold ligeoverfor Tydskerne, der saa smaat begyndte at blive urolige for hvad der muligen kunde komme. Forstændsningerne paa Dyppelbjerg bleve derfor med stor Iver uafbrudt fortsatte; man frygtede maaskee for, at de Danskes „hensynsløse Tapperhed“, hvorover Willisen senere beklagede sig, skulde gjøre samme korte Proces med dem, som med Skandserne ved Fredericia. Ogsaa vi vare tilbøielige til at troe, at man i Hovedquarteret var bestjefstiget med Planer til nye dristige Foretagender, især fordi General Meza, der som befjendt havde ført Avantgarden ved Fredericia, ikke kom tilbage.

Meza havde givet de tvivlende Sønderborgere et nyt, skjønt oversflødigt Beviis paa, at han dog ikke var saa meget forknøyt endda, og disse begyndte saa smaat at ønske ham tilbage, da man meget frygtede for, at Tydskerne skulde hævne Nederlaget ved Fredericia paa Sønderborg. Vilde Fjenden tænke paa at foretage Noget mod Als, saa

maatte man jo rigtignok indrømme, at det nu var det rette Tidspunkt, da Dens Besætning var reduceret saa betydeligt ved Fraværelsen af en heel Brigade. Havde Besætningen i Sundeved bestaaet af Insurgenter, saa var der vistnok ogsaa skeet Noget; men Rigsstropperne interesserede sig aldrig for at vove Liv og Lemmer til Slesvig-Holstenernes private Fornøielse, og paa det stedfindende Stadium af de diplomatiske Underhandlinger var der overhovedet slet ingen fornøftig Grund til unyttig Blodsudgydelse og Dpoffren af Menneskeliv. Man har meent, at vi af samme Grund ikke burde have foretaget Udsaldet fra Fredericia, der, saa glimrende og ærefuldt det end var for Armeen, dog kostede os mange dyrebare Menneskeliv, da Regjeringen dog umuligt kunde være uvidende om, at Baabenstilstandens Afsluttelse stod nær for Døren. Men herved ere to vigtige Ting at betænke. For det Første var der al mulig Grund til at antage, at Insurgenterne havde paatænkt og vilde have udført noget Alvorligt mod Fæstningen, hvis vi ikke vare komne dem i Forkjøbet, og det kan vel ansees for temmelig afgjort, at netop den 6te Juli, den unge Prinds af Augustenborgs Fødselsdag, skulde celebreres med et storartet Bombardement, der nu paa Grund af indtruffne uforudseelige Forhindringer ikke kunde opføres, ligesom uindbudne og ingenlunde velseete Gæster fortærede de til Banketten bestemte Rækkerier. Dernæst var det at forudsee, at den forventede Baabenstilstand, om den end ingenlunde var ganske efter vort Hoved, dog endnu mindre vilde smage Oprørets Ledere og Hovedmænd, som derved, hvad Erfaringen ogsaa senere lærte, maatte antages at ville fortsætte Modstanden paa egen Haand; og det saa meget hellere, som de vel allerede dengang vidste, at de kunde gjøre temmelig sikker

Regning paa fremdeles virksom Understøttelse af dem, der nu tilsyneladende opgave deres Sag, tvungne af Omstændighedernes og den russiske Selvherfers Magt. Det Arbejde, der blev gjort ved Fredericia den 6te Juli, skulde derfor gøres engang alligevel, og det var vistnok i enhver Henseende rigtigst, at det blev gjort saa snart som muligt. Beflage maa man kun, at denne glimrende og mærkværdige Baabendaad ikke førte til noget fuldstændigere Resultat i denne Henseende, og at Seieren ikke kunde forfølges med større Kraft. Ved Baabenstilstandens Indtrædelse maatte vi selv forstærke Oprørernes Rækker, ved at udløse dem de mange hundrede ved Udsaldet gjorde Fanger, der vendte tilbage til Insurrectionens Fane, som ligesaa mange forbittrede og hevnglødende Gjender. Slesvig-Holstenerne*) lode sig ikke tæmme ved almindelige Midler, og de maatte føle alvorligt, inden de troede. Derfor kunde de heller ikke ret faae i Hovedet, at de havde lidt et Nederlag ved Fredericia, og deres elskede Feltherre, Vater Bonin, der græd, da han begav sig paa Flugten, skammede sig ikke ved at lade sig føre i Triumftog gennem Landet, hvor man allevegne havde opreist Triumfbuer for ham, der vare prydede med Ravnene paa hans Seire: Kolding, Gudsøe og Fredericia, medens yndelige slesvig-holsteenske Piger og Matroner fra Binduerne overdængede den stakkels General med en

*) Jeg beder Læseren at lægge Mærke til, at jeg ved „Slesvig-Holstenerne“ ikke forstaaer Slesvigere og Holstenerne; disse ere hver for sig, hvad Nationalcharakteren angaaer, ikke synderligt forskellige fra de Danske; men de udgjorde ogsaa den mindste, ialfald den mindst værdifulde Deel af den daværende slesvig-holsteenske Armee, hvis Hovedelementer snarere vare Frisikere og andre Lyfferiddere fra „das große deutsche Vaterland“.

saadan Masse af Bomster og Krandsse, at han nær var bleven qvalt af dem og af Rørelse; thi Bonin græd ved enhver Leilighed, og det gjorde ham meget populair blandt de Meerumschlungene.

Med Slaget ved Fredericia ophørte de egentlige Krigsbegivenheder i 1849. Paa en Maade, der for evige Tider vil sikke ham det hæderlige Tilnavn: „Den Tappre“, sluttede den Danske Landsoldat et Felttog, der, tiltrods for de enkelte glimrende Fægtninger, i det Hele taget dog maatte kaldes uheldigt for os. Det var saa langt fra, at det var lykkedes os at befrie Slesvig fra Boldsmandenes Tryk, at vi endogsaa nødsagedes til at give en Deel af Jylland til Priis for Fjenden. Og hvorledes skulde det vel kunne være anderledes, naar 30,000 Mand, der ganske vare overladte til et lidet, for en stor Deel af Fjenden besat Lands Hjælpesildes, maatte bestaae en Kamp mod 100,000 Mand, der havde hele det store Tydskland i Ryggen?! — Der kunde derfor være Dieblikke, da man ret inderligt kunde ønske sig virksom Hjælp, om denne end skulde komme fra en Side, hvorfra vi Danske dog vare mindst tilbøielige til at attraae den, og det var saaledes ganske naturligt, at den russiske Flaades Ankomst hilseades med Glæde. Om denne, hvis Baabensstilstanden ikke kort efter var indtraadt, virkelig var bestemt til at bringe os den Understøttelse, hvortil vi da vistnok vilde komme til at trænge, er ikke bekjendt. Men ligesom det var overordentlig flogt af den russiske Selvhersker, at han ikke af Videnskaben —, paa den ene Side Sympathie for det betrængte Danmark, paa den anden Side Had mod de revolutionaire og statsoplofende Tendentser, der stræbte efter at gjøre sig gjeldende i det temporairt sindssvage Tydskland — lod sig bevæge til at fæste sit mæg-

tige Sværd i Bægtfskaalen for det var høist nødvendigt, idet han vel vidste, at en Krig med Rusland vilde være det eneste Middel til at tilveiebringe den meget omtalte tydske Enighed, der paa ingen anden Maade kunde komme istand; saaledes var det vistnok for os i enhver Henseende ønskeligst og bedst, om vi ved egne Kræfter og Midler kunde klare det betrængte Statsskib frit af de Klipper og lumste Skær, der truede det. Rigtignok kunde vi vel ikke betragte den afsluttede Vaabenstilstand som den frelsende og betryggende Havn, hvori det af Bolgerne i saa lang Tid omtumlede Skib kunde henlægges i Sikkerhed for Stormen; men den var dog altid en Nødhavn, hvori det med nogenlunde Rolighed kunde afvente Forandring i Veiret, hvori det ialfald kunde reparere og udbedre Skaden, for at blive skippet til at kunne udholde nye Storme og paany at trodse de oprørske Bolgers Magt.

For en Armee gives der neppe noget ubehageligere Tidsrum end en Vaabenstilstand; men den er et nødvendigt Onde, og man længes dog efter den, fordi den er en uundgaaelig Forløber for den endelige Fred. Under Vaabenstilstanden har man hverken Krig eller Fred; man lever under fredelige Forhold, men staaer dog saa at sige paa Bellonas Dørtærskel og maa stedse være parat til at drage afsted ved Krigstrompetens første Lyd. Vel bliver en Deel af Mandskabet permittedet; men de kunne ikke gaae til det kjære Hjem med nogen Rolighed og Tryghed: thi de kunne ikke vide, om ikke i næste Dieblif den ubehagelige Lægdsmand banker paa deres Dør med Indkaldelsespatentet i Haanden. De, der blive tilbage, føle sig flaue og affpændte, omtrent ligesom Candidater i de første Dage efterat de have overstaaet deres Embedsexamen; de bilde sig ind, at de nu ret

skulle til at have det godt, ligesom man i Ungdommen troer, at man nødvendigviis skal more sig om Søndagen, og netop derfor kjeder sig; det muntre, afvejlende, spændende og interessante Feltliv er forbi, og Alt, hvad der vindes ved Byttet, er en Seng med dens mugne Dynner i et lidet beklumret Hul, istedetfor et Knippe Halm i den friske frie Luft, og den kjedsommelige Exercits i Følge med den aand= fortærende Kamaschetjeneste, istedetfor de virkelige Feltma= noeuvrer.

Maatte det være mig tilladt, for et Dieblif at tage specielt Hensyn til de ulykkelige Militairlæger, der ellers ansees som staaende udenfor alle Hensyn, saa viser sig deres Stilling under en Baabenstilstand endnu langt ubehageligere og ufordeelagtigere end Officerernes, med hvem de dog vel nærmest maae sammenlignes. Kun en ringe Deel af dem opnaaer den Lykke, at komme tilbage til deres Hjem, hvor imidlertid en Anden har sat sig i Besiddelse af den Praxis, hvoraaf de skulde leve; thi det vil dog neppe for Alvor kunne falde Noget ind, at antage en Militairlæge istand til at leve af sin Gage. Patienterne henvende sig ikke til ham, om han end er nok saa dygtig; thi Ingen kan være tjent med en Læge, der maaskee den næste Dag atter bliver bort= commanderet for eet eller flere Aar. De Dvrige kastes rundt om i Landet til Byer og Egne, hvor de ere aldeles frem= mede, hvor de Intet kunne erhverve, hvor Fornødenhederne og Udgifterne stige, medens de tarvelige Indtægter for= mindskes, hvor de ere bundne som Slaver, uden egent= lig at have Noget at bestille, hvor de kort sagt maae føle sig yderst utilfredse og mismodige, ikke saa meget paa Grund af Diebliffets Gjenvordigheder, som vel ikke ere større, end at de kunne udholdes; men

fordi de med Skræk see Fremtiden imøde, fordi de ikke engang i det dunkle Fjerne kunne skimte det ringeste Spor til Erstatning for det, de have mistet og for det, de have udstaaet. Medens deres Samtidige i Officeersklassen ere Majorer og Bataillonscommandeurer; medens de Børn, hvem de som Candidater gave Underviisning i Skolerne, ere Capitainer*), staae de militaire Læger endnu paa samme Punkt som ved Krigens Begyndelse, og maae, naar det engang kommer saa vidt, at de faae Lov dertil, begynde forfra, hvor de dengang slap. Det er tungt, dobbelt tungt, da jeg tør sige, at de militaire Læger under Krigen have gjort deres Pligt. Dette Vidnesbyrd vil Armeen give dem; det gav dem allerede den tappre General i den Dagsbefaling, han efter Slaget ved Fredericia lod udgaae til Armeen; det vil altid være dem en venlig Trøst for Fremtiden og en kjær Grindring om Fortiden.

Hvad endnu speciellere mig selv angaaer, da blev ved den med saa megen Længsel imødesete Vaabenstilstands Afsluttelse det Gode mig til Deel, at jeg fra Overlæge blev reduceret til Underlæge, og fra Als blev forflyttet til Alsens. At jeg her tilbragte Vaabenstilstandens 9 Maanedes saa behageligt, som Omstændighederne tillode det, skylder jeg mit fortræffelige Qvarteer og de mange elskværdige Familier i Alsens, hvor jeg fandt en velvillig og venstabelig Modtagelse, som jeg ikke noksom kan paastjønne og som jeg stedse vil bevare i taknemmelig Grindring.

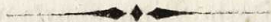
Hermed slutter jeg nu Meddelelsen af mine Begivenheder i Felttoget 1849. Dette havde dog ført os eet Skridt videre, end det forrige Aars Felttog; thi en venstabeligt

*) Herpaa kunne flere Exempler opvises.

findet Magt havde Kongens Anseelse i en Deel af det Land, hvorefter vi nu i to Aar havde kæmpet; om den anden Deel gjør man bedst i ikke at tale.

Men hvorledes vare Udsigterne for det næste Aar?
— Jo Tak! de vare udmærkede! —

Om hvad de forte til, skal jeg med Læserens Tilladelse, det vil sige, hvis han ikke skulde have tabt Lysten til at læse Mere fra mig, berette i næste Afsnit.

Skumlerier og Begivenheder fra Krigens Tid.

Af
J. L.

3die Afsnit
1850.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1852.

Stuntz & Co. Druggists

San Francisco, Cal.

1850

San Francisco
1850

San Francisco

Received of the undersigned the sum of \$100.00
for the purchase of the stock of the
San Francisco & North Pacific
Railroad Company

1850.

En Vaabenstilstand havde vi da atter faaet fort efter Slaget ved Fredericia. De svensk-norske Tropper holdt Nordslesvig, og Preusserne Sydslesvig besat. Tillisch og Gulenburg regjerede saa godt de kunde i Flensborg, Hodges var Opmand; men han var ikke istand til at opmande sig mere, end at det oprørske Statholderskab uanfægtet regjerede og huserede i Sydslesvig under den preussiske General Hahns Beskyttelse. Flensborg Amt stod sig især godt under dette dobbelte Regimente, da det var vel-signet med hele to Amtmænd. Der var dengang gemytligt i Slesvig.

Under disse Omstændigheder arbeidede vore Diplomater i Berlin paa Freden, for hvilken denne vakkre Vaabenstilstand skulde være Forløberen. Men denne udløb, og der kom ingen Fred. Alt tydede tvertimod paa Krig. I Midten af Januar Maaned fik jeg af Intendanturen Ordre til at besee og opmaale Herregaardene Wedelsborg og Brahesborg, for det Tilfælde, at det vilde blive nødvendigt,

at afbenytte dem til Lazarether. Troppemængden i Alsens forøgedes betydeligt med Ingenieurer og flere hundrede Ynglinge af Trainkudsteklassen, der skulde oplæres til Infanteri-Pionerer *); Brotrainet holdt stadige Øvelser. Kongens Tale ved Rigsdagens Åbning lod heller ikke meget fredeligt. De preussiske Anskuelse af de sydslesvigiske Forhold syntes ikke at være synderligt gunstige for os, og i Marts Maaned vare Underhandlingerne ikke rykkede videre frem, end at de preussiske Underhandlere som den rimeligste Udvei, foreslog, at man, da man dog paa ingen Maade kunde blive enige om forskjellige vigtige Punkter, skulde overlade det til den slesvigiske Legislatur selv, at afgjøre Differentielpunkterne, med hvilken Afgjørelsesmaade Danmark formeentlig maatte være vel tilfreds, da det jo paaastod at den største Deel af Slesvig nærede danske Sympathier. Det var et ganske luunt, men tillige temmelig naivt Forslag, der tilfulde viste, hvor meget det laae Preussen paa Hjertet, at faae afsluttet en nogenlunde antagelig Fred med Danmark; thi her kunde man med Sandhed anvende en vis Mands Ord: „Spørg Slesvig, og Du faaer et slesvigholsteenskt Svar“.

Det var en temmelig stærk Frost i Begyndelsen af Maret, og der circulerede hyppige Rygter om, at Insurgenterne vilde benytte sig af denne, gjøre Indfald i Slesvig og søge at sætte sig i Besiddelse af Als. Det heed sig engang endogsaa bestemt, at den 15de Marts var bestemt til Udførelsen af denne Plan. Men saa dumme vare de ikke. Noget Overordentligt lod det imidlertid til, at der

*) Af Folkene kaldtes de stedske „Pyrenæerne“.

var paaferde; thi der indtraf over Alssens Courerer fra Bestyrelsescommissionen med Depescher til Kjøbenhavn, der vare saa vigtige, at man ikke havde turdet betro dem til de slesvigske Postexpeditioners Omsorg. Ogsaa standsedes pludseligt den begyndte Permittering af Tropperne, og de Permitterede, der allerede vare paa Hjemveien, bleve stoppede underveis og sendte tilbage til deres Afdelinger.

Men midt under disse frigeriske Tilberedelser blev Fredsrygterne almindeligere. Der var Grund til at antage, at Preussen og Tydskland med det Gode, eller med det Onde vilde trække sig ud af Affairen, naar det blot kunde lykkes, at løse denne vanskelige Opgave paa en nogenlunde anstændig Maade. Men det var at forudsee, at der i ethvert Tilfælde forestod os en alvorlig Dyst med Insurgen-terne, der havde havt Tid og godhedsfuld Understøttelse til at skabe en anseelig og veludrustet Krigshær, der blev forsynet med Officerer og andre Fornødenheder, hvorpaa det skortede, fra det moderligt findede og med os i Fredsunderhandlinger staaende Preussen. Vel opførte Statholderskabet en af de sædvanlige Comoedier, ved at sende de saakaldte Tillidsmænd til Kjøbenhavn; men deres ufor- skammede Fordringer beviste meer end tilstrækkeligt, hvor ærligt man meente det, naar man talte om Forsoning.

Men ogsaa vi vare godt forberedte paa at modtage den Kamp, man maaskee vilde tilbyde os. Baabenstilstandstiden var benyttet til at forstærke Armeen. En heel nye Brigade og et nyt Batterie vare dannede. Tropperne vare vel ikke elegant pyntede med stadselige Pikkelhuer og Chacoter med Hestehaarshaler; men de vare godt og solidt upequiperede; for Forpleiningsvæsenet og hvad dertil hører var der i enhver Henseende sørget fortræffeligt, og, hvad

der er Hovedsagen: Armeen bestod af kraftige, udholdende og frigsvante Soldater under dygtige og kjække Befalingsmænd. Vi kunde derfor med Rolighed gaae Kampen imøde, og vi vare belavede paa, at denne hvert Dieblif kunde begynde; thi Alt var saaledes forberedet, at Armeen paa første Binf kunde gøres mobil. Den første offentlige Underretning om, at Armeen vilde blive sat paa Feltfod, gav dens fredelige Stabslæge ved et Avertissement i „Berlingske Tidende“, der begyndte saaledes: „Da Armeen om kort Tid vil blive sat paa Feltfod, o. s. v.“.

Den 20de Mai begyndte Troppemarscherne fra Kjøbenhavn til Jylland og Als. Afsens var paa denne Tid opfyldt af indkaldte Soldater, der allevegne fra strømmede til deres Faner; flere tusinde Mand laae rundt omkring i Lader og paa Løfter, ventende paa de udeblivende Dampskibe, for at blive satte over til Als. Der var et mageløst Birvar i Byen, som hver Time forøgedes ved nye ankomne Skarer. Syngende og jublende droge Folkene ind med en tyk Knortekjæp i Haanden, og over Skuldrene de fyldte dobbelte Poser, hvori Mutter eller Kjæresten havde stoppet deilige Bølser og Øste ved Siden af de nye Skjorter og Soffer. Man troede sig forsat til et Marked eller et lystigt Carneval.

Imod Slutningen af Mai modtog jeg fra Stabslægen Meddelelse om, at jeg af Krigsministeren var constitueret som Overlæge i Armeen og ansat til Tjeneste ved 5te Linie-Bataillon, der cantonnerede paa Als. Nogle Dage efter modtog jeg den Ordre, at jeg skulde begive mig til Bataillon, saaledes at jeg kunde melde mig hos den inden den 1ste Juni, men at jeg dog ikke maatte forlade Afsens, før det var høist nødvendigt. Det simpleste havde vel været, at beordre mig til at afreise med Dampskibet fra Afsens

den 31te Mai om Morgenene, og det gjorde jeg da ogsaa; men lidt Vidtløftighed skal der jo til. Samme Dags Formiddag meldte jeg mig hos General Schleppegrell og Divisionslagene, og om Eftermiddagen hos min Bataillons-commandeur Major Bülow i Stabsqvarteret paa Hartsprung, en Gaard, der ligger omtrent midtvejs imellem Augustenborg og Nordborg. Majoren kjendte jeg fra det forrige Aars Felttog, da han var Adjutant ved Hovedqvarteret. Ogsaa adskillige af Officererne vare gode Bekjendte fra tidligere Dage. Jeg var meget glad over at være kommen til denne Bataillon, og fik senere ofte Leilighed til at sãnde vor Brigadecommandeur, Oberst Baggesen's Ord, da han lykønskede mig til at være kommen til en saa flink Bataillon. Vi hørte, tilligemed 1ste (Krabbe's) og 5te (Ræder's) Brigade til Schleppegrell's (2^{den}) Division, der laae paa Als. Foruden 5te Bataillon henhørte 12te lette Bataillon (Læssøe), 13de Linie-Bataillon (Trepka), 2^{den} Reserverebataillon (Dødt) 3^{die} Reserve-Jægercorps (Gosch), Batteriet Just og en Afdeling af 4de Dragonregiment til 2^{den} Brigade.

Jeg blev indqvarteret i Nærheden af Stabsqvarteret paa Følbergsgaard, hvor jeg i en af Capitainerne fik en meget behagelig Contubernal. Gaarden var fordetmeste beboet af Fruentimmer; der vare tre qvindelige Generationer i Stuehuset: en gammel Enke, der eiede Stedet, en midaldrende Datter af denne, der ogsaa var Enke, og en ung Datterdatter, der endnu ikke var kommen dertil, at hun kunde være Enke. Vi havde det meget godt her, og alle Parter vare fornøiede med hverandre. I Begyndelsen beklagede rigtignok min Medlogerende sig over, at jeg foranledigede for store Udgifter i vor fælleds Huusholdning.

Sagen var nemlig den, at Capitainen havde ligget den hele lange Vinter og fylltet Valle, som man siger, paa Gaarden; han var saaledes bleven saa vant til den Alfiske Huusmandskost, at denne forekom ham fortræffelig. Anderledes var det med mig, der kom lige fra de Afsenske Kjødgryder, og derfor ikke strax kunde finde mig i de evindelige Kjernemælks supper, Vællinger og Pandekager. Men da Rygtet om vort Spisekammers forbedrede Tilstand snart ogsaa forskaffede os hyppigere Besøg og dermed følgende forøgede Underholdning og Udspreddelse, saa fandt dog Capitainen den indtraadte Forandring ret behagelig, og det varede ikke længe, inden vi begyndte at give baade Middags- og Aftenselskaber for Officererne og Omegnens Beboere.

Nogle Dage efter min Ankomst til Bataillonens fik jeg en ny Oppasser fra det store Trainstudskedepot i Sønderborg. Jeg blev ganske forstræffet, da jeg saa denne Skikkelse komme anstigende. Det var en lille blond Jyde med et smilende og forlegent Ansigt, iført en gammel rød Soldatertrøje, der var uendelig vidtløftig i alle Dimensioner; Kraven stod ham heelt op over Hovedet, paa hvilket han bar en civil Kasket. Det gik i mig, da jeg tænkte paa, at dette pudsig Stykke Karl nu maaskee for lang Tid skulde være min stadige ledsager, min Garderobemester, min Huushovmester, min Alderdoms Trøst og Støttestav. Men han havde neppe været en halv Time hos mig, før jeg mærkede, hvad der boede i ham, og vidste at skønne paa hans Værd. Han var det villigste, adretteste og opmærksomste Menneſke af Verden, saa taknemlig, at han takkede for hvert Ord, man sagde til ham, og en saa decideret Hader af Modsigelse, at han paa mit Spørgsmaal, om han drak,

svarede: „Ja! jeg gjør Hrr. Overlærer!“, skjøndt han var den ædrueligste Karl af Verden. Hans havde fungeret som privat Hjælpe lærer hos en Skolemester paa Landet og var derfor boglærd og skriftklog i en ualmindelig Grad. Jeg vil senere oftere faae Leilighed til at omtale denne Perle blandt Oppassere, der snart ved sin Tjenstagtighed og Villighed erhvervede sig almindelig Yndest hos alle Bataillonens Officerer.

Ratten mellem den 6te og 7de Juni bleve vi pludseligt allarmede, og over hele Den lod Signalthornet, der blæste de tappre Landsoldater op af deres søde Sovn. I det første Dieblif troede vi, at Insurgenterne havde begyndt at gjøre sig lystige, og at vi nu for Alvor skulde afsted til Slesvig. Den hele Arm reducerede sig imidlertid til, at den commanderende General om Aftenen var ankommet til Sønderborg, og at han den næste Formiddag Kl. 10 vilde lade samtlige paa Als cantonnerende Tropper passere Revue for sig. Skjøndt enkelte Batailloner havde henved 4 Mil at marschere, for at naae til Revuepladsen paa Kettinge Mark, saa vare dog Alle tilstede til rette Tid, et glædeligt Beviis paa, at Alt var i den ønskeligste Orden, og at Armeen, naar det forlangtes, kunde være samlet med fort Frist. Paa den samme Mark, hvor tidligere den forræderske Hertug havde afholdt sine Væddeløb, stode nu de brave Landsoldater opstillede, besjælede af det freidigste Mod og med utaalmelig Længsel afventende den Time, der skulde falde dem til blodig Kamp for Konge og Land, til deres slesvigske Brødres snarlige Befrielse fra de frække Boldsmænds Herredømme og Tryk. Det var en Revue, man kunde have Fornøielse af at see paa; men for de egentlige Deeltagere var det en varm Fornøielse. Paa Hjemmarschen

bleve Folkene sneberviis liggende i Grøfterne; et Compagnie af 13de Bataillon havde kun 27 Mand samlede, da det naaede tilbage til sit Cantonnement. En Marsch paa henved 8 Miil og en Revue, der varede i flere Timer i en brændende Solhede, var ogsaa lovlig meget paa een Gang! Senere bleve Folkene vante til slige Toure.

Men naar skulde nu denne fortræffelige Armee engang blive brugt? Dette store Spørgsmaal beskæftigede stadigt alle vore Tanter. Genimod den Tid da Ordonnantsen sædvanlig bragte Posten fra Sønderborg, ilede vi hver Eftermiddag med lange Skridt til Stabsquartieret, for at sluge Aviserne, i den faste Overbeviisning, at disse dog endelig engang maatte indeholde noget Nyt, Noget, der tydede paa, at vi kunde haabe, snart at faae Lov til at lufte os lidt ud i Slesvig! thi paa Als var der rædsomt lummert. Hver Aften gif vi tilbage med kortere Skridt, men med længere Ansigter. Vi kunde kun forberede os til den forventede Udflugt, og det gjorde vi troligt. Capitainerne exercerede med deres Compagnier, og jeg exercerede med mine 8 Ambulance- og 2 Cantinesoldater. De første bleve øvede i at sammensætte deres Baare med den størst mulige Hurtighed, i at tage paa de Saarede for den for disse mindst smertefulde Maade, og i at gaae med Baaren i et vist gyngende Trit. Cantinesoldaterne forestillede de Saarede, og der vilde ikke have været en Stump tilbage af disse stakkels Karle, hvis de i Virkeligheden havde faaet blot Fjerdeparten af de Læsioner, som de maatte fingere til Fordeel for Dvellerne. Der blev holdt Examinatorier i „Instrux for det underordnede Personale ved Sundhedstjenesten“, og da Divisionslæge Djørup's „Regler for Sundhedspleien“ udkom, holdt jeg theoretiske Foredrag over denne for alle

fire Compagnier. Naar det regnede, afholdtes Foredragene i Kirken. I Begyndelsen nærede jeg temmelig sangvinste Forventninger om den Nytte, jeg formeentlig kunde stifte, ved ret indtrængende at indskjærpe Folkene de mange nyttige Lærdomme og Forholdsregler, som det omtalte lille Skrift indeholder; men Erfaringen lærte mig snart, at jeg havde præket for døve Dren. Bondekarlen medbringer hjemmefra en Mængde indgroede Fordomme om Alt, hvad der henhører til Sundhedspleien, hvilke ikke let lade sig udrydde. Bønderne bruge som oftest kun for Formens Skyld en Læge, naar de blive syge; de synes, at det er en Skam at døe paa anden Maade, end efter alle Kunstens Regler. Soldaten søger heller ikke gjerne Lægens Hjælp, førend han ikke længere er istand til at udføre sin Tjeneste, og fra denne kan han kun fritages ved Lægens Erklæring. Denne Usik var det mig især om at gjøre at faae modarbeidet; men det Resultat, jeg opnaaede, var kun meget ringe. Ogsaa over Kogekunsten, der ikke er af liden Vigtighed i Felten, holdt jeg theoretiske Foredrag i Forbindelse med praktiske Dvælseser for Folkene. Da jeg i Aarene 1840—41 gjorde et Togt med Fregatten „Bellona“, havde jeg lært en Ret at kjende, som er meget almindelig og meget yndet tilføes, og kaldes Labstkoufe. Jeg havde engang lavet denne Ret for nogle af Officererne, og disse fandt den saa fortræffelig, at de ansaae det for ønskeligt, om Folkene gjordes bekjendte med den. Vi samlede da engang et Compagnie paa en Mark, etablerede os paa Feltfod og kogte Labstkoufe en gros. Det var meget morsomt, at iagttage den spændte Opmærksomhed, hvormed Jenserne fulgte denne Actus; da den behagelige Duft steg dem i Næsen, begyndte Tungen at blive urolig i Munden. Retten vandt almindeligt Bifald og blev senere

mange Gange lavet, naar Omstændighederne tillode Tilveiebringelsen af de fornødne Ingredientser.

Den 22de Juni afholdtes en stor Divisionsmanoeuvre paa Kettinge Mark, ved hvilken General Malmborg med en stor Deel svenske og norske Officerer og Oberst Hodges vare tilstede som Tilskuere. Der ageredes med hele Styrken mod en supponeret Fjende, og det Hele endte med en Revuemarsch. Det var en Fornøielse at see Troppernes ypperlige Holdning og den Præcision, hvormed alle Bevægelser udførtes, især naar man betænker, at Mange af dem havde marscheret 3 à 4 Miil, inden de kom til Samlingspladsen. De fremmede Herrer vare yderst tilfredse med hvad de havde seet. Efter Revuen gav General Schlegel en stor Frokost for alle Officererne og en Mængde Damer fra Sønderborg og Omegnen, hvorved udbragtes Skaal paa de forskjelligste Sprog. Oberst Hodges var saa rørt, at han udgjød Taarer; det vilde have været en sand Glæde for Lord Palmerston, om han havde seet ham i dette opløftende Moment. Hodges er en rigtig Master Beefsteaks at see til. Alt er colossalt hos ham, lige indtil hans Cigarfederal, der har Størrelse som en lille Reisekuffert; han mødte til denne militaire Fest i grøn Jagtkjole og graa Hat; hans glatte Maaneskinsphysiognomie tog sig besynderligt ud mellem de mange beskjæggede Ansigter. Malmborg er en høi smuk Mand med et aabent og fjælt Udtryk. Aldrig har jeg nogensinde været saa fuld af Støv, baade udvendig og indvendig, som da jeg om Aftenen kom hjem fra denne Manoeuvre. Det var ikke muligt at blive nogenlunde reen igjen paa anden Maade, end ved at stille sig under Posten og lade sig overpumpe i længere Tid. I varmt og tørt Veir kan man ikke tænke sig noget ubehageligere Sted end

Als; de tætte Hækker, der paa begge Sider indeslutte de smalle Veie, forhindre Støvet i at finde Udgang og Luften i at finde Indgang. Naar derfor flere tusinde Mand marschere hen ad saadanne Veie, vilde det være en Euphemisme, om man sagde, at det støvede; nei, man vandrer gennem en tæt Støvmasse, og man indaander ikke Luft, men Støv.

Der fortaltes, at Hodges ved Revuen havde yttret, at der snart ikke længere vilde være Noget til Hinder for, at Armeen rykkede ind i Slesvig. Vor Spænding tiltog derfor Dag for Dag. Vel hørte vi Nygter om, at adskillige af de politiske Partihøvdinger i Kjøbenhavn vare altfor tilbøielige til at indlade sig i Discussjoner og Underhandlinger med Oprørernes Ussendinge, at de derfor vare misfornøiede med, at Armeen i saa lang Tid holdtes samlet, og at de i Rigsdagen vilde stille det Forlangende, at der skulde foretages Permissioner efter en stor Maalestok. Men netop paa denne Tid leverede Slesvig-Holstenerne et nyt Beviis paa deres grændseløse Perfiditet og godtgjorde til Overflødighed, hvor umuligt det var, at indlade sig i Underhandlinger med slige Folk. Medens de nemlig hyklede fredelige Hensigter og sendte Tillidsmand til Kjøbenhavn, havde de i al Stillehed stiftet et Complot i Nordslesvig, der var ganske fiint beregnet, hvis det var gaaet godt. Der skulde vælges nye Medlemmer til Landsforsamlingen i Kiel, hvori man naturligviis gjerne vilde skaffe nogle Nordslesvigere Sæde. Der blev nu i denne Hensigt etableret et vidt forgrenet Complot, hvis Medlemmer forpligtede sig til, ved Penge og alle mulige Loffemidler at formaae Bønderne og Byens Pøbel til at samles i Tønder, hvor de da skulde forpligte sig til at vælge ivrige Slesvig-Holstenerne. Men heldigviis blev hele Planen opdaget itide; Hovedmændene bleve arresterede, og

en meget interessant Brevvevling mellem dem og Statholder-
skabet skal ved denne Leilighed være falden i Politiets
Hænder. Det var naturligviis Meningen, at bevirke en
Demonstration i tydsk Land i Nordflesvig, for at overtøye
„das große Vaterland“ om Slesvigernes Sympathi for det,
og for at vise Verden, at Landet ikke længere kunde udholde
Bestyrelsescommissionens Tryk. Nu fik Sagen netop det
modsatte Udfald, idet Enhver, der vilde aabne Dinene,
kunde see, med hvilken Troloshed Statholder skabet handlede,
og paa hvilken kunstig Maade de tydske Sympathier i Nord-
flesvig vare vakte og bleve vedligeholdte.

Omsider havde da Diplomaterne efter megen Møie den
2den Juli bragt Freden istand, der afsluttedes i Berlin af
Preussen paa Tydsklands Begne. Det var en „paix pure
et simple.“ Ja! simpel var den rigtignok, om ikke just
saa ganske puur. Nu, da vi havde faaet Fred, skulde vi
først ret for Alvor til at slaes; thi Statholder skabet vilde
ikke give efter, men blev tværtimod paa alle Maader under-
støttet og opmuntret til at fortsætte Krigen, netop af det
Land, der havde sluttet Freden. Det var det Pure ved
Freden. Oprørerne havde under Vaabenstilstanden faaet
dannet en Armee paa omtrent 35,000 Mand,*) som var
organiseret og blev commanderet af den berømte Theoretiker
General Willisen, der allerede fra den 7de April af var

*) Efter deres egne Angivelser var Insurgenternes Armee paa Papiret
42,500 Mand stærk, nemlig: 15 Liniebatailloner, 5 Jægercorps, 1 For-
stærkningsbataillon, 2 Compagnier Pionerer, 12 Felt- og 6 Fæstnings-
Batterier, 2 Dragonregimenter og Marinesoldaterne. I Virkeligheden
angives derimod Antallet af Combattanter, der gik over Eideren, til
33,000 Mand; og Armeen skal ingensinde under Krigen have haft nogen
større Styrke paa Benene, end denne.

traadt i Insurgenternes Tjeneste. Alle Tydsfflands kampdygtige Dänenfressere vare samlede under hans Faner, og, naar man tillige tager Hensyn til den kunstige Enthusiasme for de saakaldte hellige Rettigheder og det utæmmelige Had til Alt, hvad der var Dansk, som man havde forstaaet at vække i Holsteen, saa var det let at forudsee, at Sammenstødet vilde blive voldsomt og blodigt. Alligevel glædede ved Armeen Alle sig over, at det endelig maatte komme til en Afgjørelse; thi Intet er piinligere, end en lang Uvisheds og Uvirksomheds Tilstand.

Som bekjendt var der efter Fredens Ratification fastsat et Tidsrum af 10 Dage, inden hvilke de svensk-norske og de preussiske Tropper skulde rømme Slesvig. Med den sædvanlige Troloshed afventede imidlertid Statholderskabet ikke den bestemte Tid, men lod allerede den 13de Juli Armeen gaae over Eideren og besætte Gærnförde, uden at de preussiske Tropper gjorde Mine til at hindre dem deri. General Malmborg var derimod fast bestemt paa, med Baabenmagt at modsætte sig enhver Indtrængen i den Deel af Slesvig, han holdt besat med sine Tropper. Saasnart der til Hovedkvarteret var ankommet bestemte Efterretninger om Fjendens Indmarsch, blev der ogsaa givet Ordre til vor Armees forskjellige Afdelinger, samtidigen at rykke ind i Slesvig fra Jylland, Fyen og Als. Men forinden dette skete, udstedte Kongen en Proclamation, hvori han endnu engang formandede sine vildblede Undersaatter til at vende tilbage til deres Pligt og lovede Amnesti og Tilgivelse, naar de vilde nedlægge Vaabnene. Oprørerne vilde ikke høre, de maatte derfor føle.

Den 15de Juli om Morgenen rykkede de paa Als cantonnerende Troppeafdelinger op fra deres tidligere Stand-

quarterer og indtog et concentreret Cantonnement i og om Sønderborg. General Krogh udstedte en Proclamation til Tropperne, hvori han indskjærpede dem, strengt at overholde Disciplinen, og at afholde sig fra al Brutalitet mod Folk og Eiendom, naar Armeen rykkede ind i Slesvig, da Kongen nok selv vilde vide at straffe de Skyldige.

En Deel af den russiske Flaade var ankommen til Færvandene omkring Als. Skoven vrimlede af Russerne, der havde faaet Landlov, og man kan med Sandhed sige, at disse nøde den skønne Natur; de lode sig ikke nøie med at betragte den, men de spiste den, idet de afbrækkede unge Bøgeskud, Brændenelder og Sligt, som de da hakkede fint med en Kniv og fortærede med stor Begjærlighed. Dette mindede mig om en Historie, jeg havde hørt i 1849, da den russiske Flaade laae ved Als. En Proviantforvalter vilde nemlig afslutte Accord med en Handelsgartner i Sønderborg om en daglig Leverance af mange tusinde Pund Grønt til Flaadens Forbrug. Gartneren gik tilbage for denne Leverance og forsikrede, at hele Den ikke vilde være istand til at levere Spinat og Raa i den Qvantitet. Da det imidlertid opklaredes, at her ikke var Spørgsmaal om flige rare Sager, men kun om Grøntsager sensu latiori, eller overhovedet om grønne Sager, saa var der naturligviis Intet iveien, og Accorden blev sluttet. Det morede mig meget at iagttage det fortrolige Forhold, der strax udviklede sig mellem Russerne og vore Folk; thi Enhver af disse bar ved sin Side Noget, der udøvede en magnetisk Tiltrækningskraft paa Russerne: en mægtig stor Feltflaske, der fornøylig var fyldt med det deilige ægte Livsens Vand. Jens tracterede flot, og Gjæsterne gjorde saa lange Drag, at Tracteurerne maatte undre sig over det Veir, der var i de

Karle. Efterhaanden blev Tønen gemytligere; det fornøiede aabenbart vore Folk, at de kunde tractere de Fremmede saa godt; Madposerne kom nu ogsaa frem, og store Stykker Smørrebrød med Ost og Pølse uddeeltes til de henrykte Russere, der troede sig henslyttede til et fortryllet Land. Men snart slog Timen, der adskilte de nye Venner, der sandsynligviis aldrig oftere ville faae hinanden at see i denne Verden. Russerne skulde ombord, og Tønskerne maatte itide til Ro, da de skulde stille den næste Morgen Kl. 3.

Den 16de Juli Kl. 4 om Morgenen stode 1ste og 2den Brigade opstillede paa en Mark udenfor Sønderborg. *) Først talte General Schleppegrell til hver enkelt Afdeling af Divisionen og derefter Brigadecommandeurerne til deres Brigaders enkelte Afdelinger; men over al den Talen gik Tiden, saa at det allerede var blevet en frygtelig Hede, da vi omsider kom afsted. Under Troppernes og Allsingernes Hurraraab marscherede de to Brigader over de to Skibsbroer, der vare slagne over Alsund. Armeen stod for tredie Gang paa Slesvigs Grund, denne Gang med den faste Beslutning at blive der, enten paa den ene eller paa den anden Maade. Krabbes Brigade tog Veien over Sattrup til Flensborger Chausseén; Baggesens gik over Gravensteen til Rinkenis og Quars, hvor den overnattede. Det var en anstrængende og besværlig Marsch i den meest trykkende Sommerhede paa de støvede slesvigste Veie. Her viste det sig strax, hvor frugtesløse mine Forelæsninger over Sundhedspleien havde været. Der var Intet, jeg alvorligere havde

*) Den 5te Brigade, der ogsaa hørte til Divisionen, blev fra Alsens sat over til Høbenraa paa samme Dag.

advaret Folkene imod, end at tulle en Mængde koldt Vand i sig, naar de vare hede og echaufferede; men det var dem ikke muligt at see Vand, uden at styrte sig over det, og ikke engang Officerernes bestemte Befalinger formaaede at holde dem tilbage. Paa den første Marschdag i Slesvig var Marodeurernes Antal dog ikke stort ved vor Brigade; det hjalp godt, at vi i den værste Middagshede havde et flere Timers Hvil i Gravensteens Skov. Men desto værre gik det den næste Dag. Da fjendtlige Patrouiller Aftenen iforveien havde viist sig en halv Miil sønden for Glensborg, saa kunde vi ikke uden videre marschere ad Landeveien, men maatte iagttage de militaire Forsigtighedsregler. Det gik derfor meget langsomt; vi marscherede over Heden, hvor der ikke var Tanke af Skygge, ad sandede og ubanede Veie, hvor Pionererne hyppigt maatte gjøre Plads med deres Hækker og Spader. Hviletiden var denne Dag kun til Skade for Folkene, der laae henstrakte paa den bare Mark i en brændende Solhede og bleve formeligt gjennembagte. Da derfor Colonnen igjen satte sig i Begærelse, steg Marodeurernes Antal til en foruroligende Grad; i hundredevis bleve de liggende i Grøfterne; Lægerne og Officererne vare fortvivlede; man kunde ikke gjøre Andet, end at lade dem ligge og hist og her at efterlade en Undercorporal, der kunde samle de enkeltvis Henliggende til smaa Hobe og føre dem videre, naar de vare komne til Kræfter. Inden Aften havde ogsaa, idetmindste vor Bataillon, alle de Savnede igjen. I Skoven ved Krusaa bleve vi liggende til Kl. 8 $\frac{1}{4}$ om Aftenen. Paa Gaarden „Wassersleben“ blev den befjendte Lorenzen, der havde solgt de kongelige Hingster, arresteret af en af vore Officerer. Hans Kone, en ægte slesvig-holsteensk Amazone, troede at kunne skræmme vore

Soldater bort, ved at pege ud af Vinduet paa dem med en Bøsssepibe; men man kan tænke sig, at denne qvindelige Tapperhed kun tjente til at fremkalde en vældig homerisk Latter, især da det ved nærmere Undersøgelse viste sig, at Bøssen ikke engang var ladet. Nu gik det videre ad Glensborg til. Der var en Glæde og en Jubel, da vi marscherede igjennem Forstaden; fra alle Huse strømmede Beboerne ud med Forfriskninger til Folkene; — Velkommen! velkommen! og Hurra for den tappre Landsoldat! — lod det fra alle Munde. Gjennem Porten kunde vi allerede skimte de illuminerede Huse i Byen, og vi frydede os af Hjertens Grund til al den Herlighed, der ventede os, naar vi først kom derind. Men — „Soldaten spaaer, og Generalen raa'er,“ — Den Stads gik vor Næse forbi. Pludseligt dreiede Colonnens Tête af tilhøire uden om Byen; vi marscherede og marscherede stedse videre, indtil der endelig ved Midnatstid blev gjort Holdt i Mariekoven, en halv Miils Vej fra Glensborg. Værer saa artige, mine Herrer!, hed det sig, her kunne De gjøre dem det saa beqvemt, som De lystte; her er Deres Nattequarteer. Naa, Herre Gud! — at tilbringe en smuk Sommernat i Skoven, er just ingen stor Ulykke, og da den første Urgrelse var forbi, fandt vi, at Qvarteret ikke var saa ganske slet. De mange klare Baal der snart blussede op i den mørke Skov, afgave en Illumination, der maaskee var nok saa smuk, som den, man kunde see i Glensborgs Gader. Folkene lavede sig Senge af det visne Løv, og det varede ikke længe, inden hele Bataillon, paa Skildvagterne nær, laae henstrakt i Sovnens styrkende Arme. Jeg sov, som mange Gange senere, ganske fortræffeligt paa en Ambulancebaare. Da jeg vaagnede om Morgen, var den ene Stang knækket, og dette gav en af

Officererne Anledning til at være vittig paa min Beføstning. Da jeg nemlig blev spurgt om, hvorledes jeg havde sovet, udbød han: „Jo! Doctoren har sovet saa haardt, at han har ligget Baaren itu.“ Nu begyndte Toilettet i den store grønne Sal. Et lidet Kjør tjente til Badstuebækken og Badekar. Længere tilbage i Skoven skimtede man en Mængde hvide spøgelseagtige Skikkelser mellem Træerne; det var Officerer og Mandskab, der — reverenter talt — toge rene Skjorter paa. Marktententeren serverede med Caffé, og Oppasserne kom tilbage fra Byen med friskt Brød. Det var en Skottour, der begyndte fra den tidlige Morgenstund. Glensborgerne havde imidlertid ikke forglemte os i vor Skov. Længere op paa Formiddagen kom der adskillige Visiter til os fra Byen; de medbragte hele Vognmandslæs fulde af alleslags Forfriskninger til Folkene og vidste ikke, hvor godt de vilde gjøre os det. Men Glensborgerne havde ogsaa Grund til at være glade over, at vore Tropper vare komne tidligere, end Insurgenterne; thi disse havde vistnok ladet den forhadte Bye komme til at undgjelde for sin Loyalitet. Willisen er bleven strengt dadlet, fordi han ikke søgte at forhindre den danske Armees Concentrering, eller ialtfald mødte den ved Bau istedetfor ved Jøstødt; men han har vistnok været undskyldt. Kunde han end have naaet Glensborg før vi, saa var han dog ikke istand til at forhindre vor Armees Concentrering mellem Gravensteen og Abenraa; han maatte da med en svækket og udmattet Armee levere Slag mod de overlegne Danske; og det deilige Rendsborg laae saa langt borte, at den todesmuthige Armee vist aldrig havde holdt ud, at løbe saa langt. Rigtignok var Willisen neppe ganske fri for den blinde Selvtillid og den Ringeagt for vor Armee, der ved Hjælp af Pressen og andre Agita-

tionsmidler var bleven saa almindelig i Insurgenternes Hær; men paa den anden Side kunde han, som dygtig Theoretiker ikke være blind for den umaadelige Fordeel, en vel organiseret og strengt disciplineret Armee har for en af saa forskjellige Elementer sammensat, uordentlig Bunde, hvoraf hver enkelt Mand troede sig berettiget til, ikke blot at have, men ogsaa at udtale sin Mening om den Commanderendes Ordre og Handlinger. Willisen var derfor neppe i Hjertet saa overbevist om Seiren, som han syntes at være, og han havde vist ikke valgt sin faste Stilling ved Jdstedt med Rendsborg i Ryggen, uden Hensyn til, at Resultatet muligvis kunde blive saaledes, som det blev.

Vi sølte os paa den hede Sommerdag saa comfortable i den kjølige Skygge af vor Skov, at det ikke faldt Noget af os ind, at gjøre en Afstikker til Byen; og det var os derfor ingenlunde behageligt, da vi om Eftermiddagen Kl. 6 fik Ordre til at bryde op igjen. Ogsaa denne Gang maatte vi udenom Flensborg, og vi marscherede til Egnen omkring Lille-Wollstrup, hvor Bataillon en om Natten bivouaferede paa en Mark. Jeg fandt for denne Nat et gjæstfrit Tag under Brigadens Ambulancetelt, der var opslaaet i Nærheden af vor Leirplads. Her var fint og talrigt Selskab; thi Brigadecommandeuren med sin hele Stab havde taget Qvarteer i Teltet. Men under saadanne Omstændigheder iagttages Etiketten ikke saa nøie; hele Selskabet, Fornemme og Simple, sov snart sødeligt ind paa Ambulancebaarene, og den, der snorkede allermest, var en Underlæge. Jeg maatte op igjen om Morgenens Kl. 3, da Bataillon skulde paa Forpost ved Lille-Solt.

Den 18de Juli var hele Armeen bleven samlet i Egnen af Dversee, og Hovedkvarteret var i Flensborg. Fehmern

var uden Modstand bleven besat af nogle Depotcompagnier under Major Voigt's Anførsel. Denne Begivenhed gjorde et meget ubehageligt Indtryk i Holsteen, og Willisen blev med Rette haardt dadlet, fordi han havde ladet dette vigtige Punkt uforsvaret, ja ikke engang havde tilstaaet Fehmeranerne Baaben, til at forsvare sig selv med. Fehmern kunde let under Krigens Fremgang blive af samme militaire Betydning for vor Armee, som Als allerede var, og i ethvert Tilfælde blev en riig og frugtbar De givet til Priis uden Sværds slag. Fehmerns Besættelse, saavel som Skruedampbaaden von der Tann's Undergang, bidrog til at vække en mistroelig Stemning i Insurgenternes Hær; det var Begyndelsen til den Række af Gudsdomme, som Statholderskabet paa en fræk og gudsbespottelig Maade selv havde nedkaldt over Oprørernes Hoveder.

Bivouaken ved Lille-Bollstrup var overmaade interessant. Egnen er smuk og malerisk, og man kunde ikke forlange bedre Veir, til at ligge paa Landet i. En Hytteleir reiste sig i utrolig kort Tid; den var ordentligt inddeelt i Gader, hvis paa Hjørnerne skrevne Navne vare gode Hjælpe midler til at orientere sig i Leiren. Naar f. Ex. en Underofficer meldte at den eller den var bleven syg, saa spurgte jeg blot: „hvor boer han?“ — „I Peer-Madsens Gang, det andet Huus fra Hjørnet paa høire Haand!“ — han var da let at finde. Hytterne vare jo rigtignok af simpelt Materiale, men de opfyldte ganske deres Bestemmelse, at beskytte mod den brændende Julisols Straaler. Enkelte Hytter manglede heller ikke en vis Elegance; saaledes havde 3die Compagnies Officerer en Bolig, der udenfor den egentlige Hule frembød en med arkitektonisk Skjønhed bygget Veranda. Denne blev snart et almindeligt Samlingssted

for alle Bataillonens Officerer og de Fremmede, der besøgte os; her sadde vi om Aftenen syngende, rygende og passierende ved vor Bowle Bruleau, eller hvad vi ellers havde kunnet opdrive. I Skoven tæt ved os havde 2den Reserve-Bataillon sin Bivouak. Naar man kom derind, troede man sig henslyttet til Dyrehaven: her vare Bajadser, Kraftkunstnere, Jongleurer og Tyrolersangere, fort sagt, Loier og Lyftighed den hele Dag igjennem. Om Aftenen, naar Tappenstregen blev slaaet, fulgte alle Folkene Arm i Arm syngende og jublende bagefter Trommeslageren; der var en Briml som i den meest befolkede Stad; en halv Time efter, — og man hørte i Leiren ingen anden Lyd, end den, der frembragtes ved Skildvagternes afmaalte Skridt, og den gjennem hele den chromatiske Scala modulerende voldsomme Snorken fra Hytterne. Dengang var denne Side af Feltlivet endnu temmelig ny for os Alle, og da alle ydre Potenser vare saa fordeelagtige og behagelige, som muligt, saa morede vi os fortræffeligt, skjøndt det i Begyndelsen generede os meget, aldrig at kunne komme af Klæderne.

Endnu vare Mange af den Tro, at Insurgenterne ikke vilde vove et Slag, naar de saae, at det for Alvor var vor Mening at angribe dem, men at de vilde trække sig tilbage og indeslutte sig i Rendsborg. Det synes ogsaa afgjort, at Statholderskabet ikke førend i den aller sidste Tid har havt nogen Tro til, at det vilde komme til Afgjørelse med Baaben. Tillid til et heldigt Udfald af denne Afgjørelsesmaade havde det vistnok ikke. Medens vi laae i Bivouaken ved Lille-Bollstrup, fortaltes der almindeligt, at der var opsnappet et Brev fra Beseler, jeg erindrer ikke til hvem, hvori han blandt Andet yttrede: „Unsere Sache ist verloren; wir dürfen nur Etwas für die Ehre thun.“

Dersom dette Brev var blevet bekjendt i Insurgenternes Armee, er det vel et Spørgsmaal, om denne vilde have fundet sig foranlediget til at slaaes for Hr. Befeler's Vres Skyld; den var neppe saa mange Mennekkeliv værd. Willisen's bekjendte Brev til General Krogh, der ikke blev besvaret, tyder ogsaa paa, at man endnu haabede Indrømmelser, der kunde forebygge Kampen.

Enkelte Sammenstød foresaldt i denne Tid mellem Forposter og Patrouiller, hvoraf eet især var meget hæderfuldt for et lidet Detaschement paa 8 Mand af 4de Dragonregiment, der jagede 14 fjendtlige Dragoner paa Flugten, efter at have nedhugget en Officer og 2 Mand.

Desværre maatte vi snart forlade vor smukke Bivouak, for at rykke Fjenden nærmere. Den 24de Juli begyndte 1ste Division Kampen, medens Schepelern's Brigade gjorde den bekjendte omgaaende Bevægelse vesterpaa. Af vor Brigade deeltog kun 13de Bataillon i denne Dags Kamp, hvoraf vi ikke saa Andet, end den lange Bognrække med Saarede og en Deel fangne Insurgerter. Vi bivouakerede paa en Mark ved Haastrup. Sen ad Aften begav jeg mig hen i Ambulanceteltet, hvor Brigadestaben endnu havde sit Quarteer, medbringende et Par Glasfer Arrakspunsch, som vi vilde tomme paa et lykkeligt Udfald af den forestaaende Kamp. Om denne dreiede sig naturligviis vor Underholdning. En af de Tilstedeværende udtalte det Ønske, at denne sørgelige Krig nu maatte blive endt med dette ene Slag, om det ogsaa skulde blive lidt strengt. „Ja!“ — udbrod den kjeffe, livsglade Capitain Kranold, Baggesen's Stabschef. — „saaledes bør man jo rigtignok tale; men jeg kan ikke nægte, at jeg for mit personlige Bedkommende vilde ønske, at Krigen maatte vare 10 Aar endnu; thi saa længe haaber jeg endnu at beholde min fulde

Kraft, og dette Liv morer mig uendeligt." Længere hen paa Aftenen blev hans Stemning imidlertid alvorligere; han fik ligesom en Forudanelse om, at han ikke vilde overleve den næste Dag, og, førend han begav sig til Ro, forlangte han reent Løi af sin Oppasser, idet han tilføiede: „De Hunde skulle dog ikke finde mig paa Balpladsen som et Sviin.“ —

Vor Hvile var ikke lang den Nat. Ved Midnatstid begyndte det allerede at blive uroligt i Leiren. Der var stor Trængsel omkring Marketenterstens Caffekjedel; men den varmende og oplivende Drik kunde ikke strækkes ud til saa Mange, hvor hyppigt den end blev forlænget, og de Fleste maatte derfor lade sig nøie med „en blid Opstrammer,“ som den kaldtes, det vil sige, en lille Snaps paa fastende Hjerte. Bataillonerne opstillede sig og Brigaderne formeredes i en bestemt Orden af de forskjellige Vaabenarter. Senad Kl. 2 om Morgenens begyndte Marschen i det deiligste Veir; men Solen var neppe kommen frem, førend det begyndte at ruske, og en tæt Taage leirede sig over Egnen. Vi dreiede af tilvenstre, hvor en Vej fører til Over-Stolk. Marschen blev forceret, og det var som om der sporedes en vis Urolighed i Bevægelsen. Divisionens fjætte Fører, General Schleppegrell, havde ideligt Uhrer i Haanden og confererede med andre Officerers Uhrer. Angrebet skulde formodentlig efter Dispositionen skee paa et bestemt Klokkeslet: og da vi allerede, førend vi naaede Over-Stolk, hørte Skyden tilvenstre i Egnen af Bedelsvang, hvor Krabbe's Brigade trængte frem, blev Schleppegrell urolig og angstelig for, at han ikke skulde komme i rette Tid. Tilslidst udartede Marschen til et formeligt Løb; Alle vare begjerlige efter, saasnart som muligt at træffe paa Fjenden. Ved Indgangen til Overstolk

holdt Schleppegrell og Trepka. Den Sidste nikkede muntert til mig, idet han sagde: „God Morgen, Doctor! i Dag faae vi Noget at bestille.“ Det var sidste Gang at jeg saae denne ridderlige Helt, hvem jeg havde lært nærmere at kjende, da jeg i 1849 stod ved hans Bataillon, og for hvem jeg nærede den meest uindskrænkede Agtelse og Hengivenhed. Schleppegrell var oprømt og begejstret, som sædvanligt, naar det gik til Slag; hans livlige Dje glødede af Kamplyst, og med kraftige og opmuntrende Ord talte han til de forbigående Tropper. Ambulancen blev etableret i et af de yderste Huse i Byen, og paa dette formeentligen sikke Sted lod jeg ogsaa min Vogn blive tilbage, idet jeg steg af, for tilfods at følge Bataillonen videre. Foran os var allerede Læssøe med 12te lette Bataillon i livligt Engagement med de fjendtlige Tirailleurs, og i et rasst Løb ilede 5te Bataillon frem, for at komme til at tage Deel i Fægtningen. Min Oppasser fremstillede sig med et grædefærdigt Ansigt og spurgte mig, om han skulde gaae med. Jeg kunde ikke nænne, at bringe denne stakkels Fyr, der dog ingen Nytte kunde gjøre, i Exponencen, og sagde derfor: „Nei! bliv du kun her min gode Hans! og pas godt paa Bagagen“, Hurtig som en Pæl forsvandt han efter denne Tilladelse. Jeg skyndte mig nu afsted, for at indhente min Bataillon, der ved den forcerede Fremrykning var kommen lidt forud; men jeg havde ikke gjort mange Skridt, før jeg med Forbauselse bemærkede en temmelig levende Geværild bagved mig. Schleppegrell troede i Begyndelsen, som saa mange Andre, at det var Bønderne i Stolk, der skødte og udbrød: „Lad de Kjeltringer kun skyde; jeg fører ikke Krig med Bønder“. Men snart blev Skydningen saa voldsom, at den ikke længere

kunde tilskrives Bønderne, der ogsaa, som det senere viste sig, vare ganske uskyldige i denne Henseende. Kranold stødte Sporene i Siden paa sin høie sorte Hest, Lola, der var ligesaa fyrrig og kamplysten som dens Herre, og styrtede afsted i den tætteste Kugleregn. „Ham seer jeg aldrig mere,“ — udbrød Oberst Baggesen, idet han rystede paa Hovedet; og han havde desværre Ret; thi saa Diebliffe efter var det fjæffe ungdommelige Bryst gjennemboret af flere fjendtlige Kugler. Uden at vide, hvad der egentlig gif for sig, — i det første Dieblif troer jeg, at de Fleste vare ligesaa floge som jeg — var jeg kommen midt ind i al denne Hurlumhei. At komme ud af den igjen var der ikke at tænke paa, saa meget mindre, som allerede talrige Saarede gjorde Krav paa min Hjælp.

Det var den uhyggeligste Scene man kan tænke sig: Kuglerne pebe os om Dreene; den tætte Taage gjorde, at man kun i saa Skridts Afstand kunde skjelne Gjenstandene omkring sig; man vidste ikke om man var imellem Venner eller Fjender, og Regnen styrtede ned i saa tætte Strømme, at Bandager og Forbindingstøi inden kort Tid vare drivende vaade. Jeg placerede mig bag en Grøft, hvor jeg lod Cantinesoldaten plante det grønne Ambulanceflag, og soignerede de Saarede saagodt som Omstændighederne tillode det, medens svære Kanonkugler fusesde hen over vore Hoveder. I Overlægerens Instrux hedder det: „Under Fægtning vælger Overlægen en saavidt muligt dækket Plads i Nærheden af Afdelingens Reserve.“ Jeg vilde have været den meget taknemmelig, der kunde have anviist mig en nogenlunde dækket Plads i den nærmeste Omegn af Over-Stolt; men en saadan var dengang ligesaa vanskelig at finde, som Afdelingens Reserve. Uagtet jeg senere har besøgt Stedet,

har jeg dog aldrig været istand til at gjøre mig det ret klart, paa hvilket Sted jeg omtrent opholdt mig under Afsairen; der var ingen Leilighed til at see sig synderligt om dengang.

Efterhaanden var man kommet paa det Nene med Bestaffenheden af det fjendtlige Overfald. General v. der Horst var med sin Brigade trængt igjennem det endnu ikke udfyldte Rum mellem Krabbe's og Baggesen's Brigader og havde passeret Langsøen, deels over en Bro og deels over et Badested, der var opfyldt med Gaskiner. Herved blev en Deel af Baggesen's Brigade afskaaen fra dens øvrige Afdelinger, der allerede havde optaget Kampen forude og sat sig i Besiddelse af Grydestoven. Da 13de Bataillon marscherede gjennem Byens sydlige Ende, blev den pludseligt hilset med en Hagel af Rugler fra Huse, Haver, Grøfter og Gjerder. Denne uventede Modtagelse bragte Forvirring i Rækkerne; Bataillonen blev saa godt som aldeles opreven og adsplittet. Oberst Trepka var sprungen af Hesten og vilde svinge sig op paa et Gjerde, da han først blev truffen af en Kugle i Armen og strax efter i Brystet af en anden, der strakte ham død til Jorden. For om muligt at adsplitte og forjage Fjenden, bleve 2 Escadroner af 4de Dragonregiment under Ritmesterne Meyer og Buchwald beordrede til at gjøre en Choc. Denne udførtes og gjentoges flere Gange med det beundringsværdigste Mod og Uforfærdethed, men havde desværre ingen anden Følge, end Tabet af en Mængde brave Folk, blandt hvilke Ritmester Meyer. Baggesen's Bateria var fjørt op og sendte Granater mod Hegnene; Kanonbedækningen, et Compagnie af 2den Reservebataillon, blev kastet ud imod Fjenden; men Intet formaaede at standse de allevegnefra fremstormende Masser. To af Kanonerne bleve

tagne, og Resten traf sig skyndsomt tilbage for ikke at falde i Fjendens Hænder. En panisk Skræk bemægtigede sig Mange, der i vild Flugt fulgte efter Kanonerne, og med den Strømning, der saaledes opstod, bortreves ogsaa jeg. Forgjæves havde vor brave Divisionsgeneral opbudt Alt, for at bringe Orden tilbage i de opløste Rækker; efter at han først, uden at ændse det videre, var bleven saaret i Halsen, fik han et Stød gennem Hovedet, der strakte ham bevidstløs til Jorden. Dagen efter udaandede han sin Heltesjæl i Glensborg. Hans Død var smuk, thi han faldt som en Helt; men den var ogsaa bitter, thi han erfarede Intet om den herlige Seir, der var dyrekjøbt med saa mange Braves Blod. Divisionens Stabschef, Oberstlieutenant Bülow, faldt haardt saaret i Fjendens Hænder, og blev, da han ikke var istand til at bestige en Hest, tilfods bragt til Gottorp Slot. *) Ogsaa den herlige Læssøe, til hvem Armeen knyttede saa store Forhaabninger, var falden foran Grydeskoven. Han reed omkring i Tirailleurkæden og opmuntrede sine Folk, da han blev truffen af en Kugle i Brystet. Han fik kun Tid til at takke sin brave Bataillon og at sende det sidste Leve til sin gamle Moder, før han opgav sin rastløse Aand.

Den almindelige Mening, at Insurgenterne havde været skjulte i Husene i Over-Stolk, da anden Brigade marscherede derigennem, er aldeles feilagtig. Byen var bleven nøiagtig assøgt af et Compagnie af 12te Bataillon, førend Gjennemmarschen begyndte, og der var dengang, hverken i Byen,

*) Da Insurgenterne senere flygtede gennem Slesvig, vilde de slæbe Bülow med sig til Rendsborg; kun paa Generalstabslægen, Dr. Strohmeier's eftertrykkelige Forestillinger affød man fra dette grusomme Forsæt, der sandsynligvis vilde have kostet Bülow Livet.

eller i Omegnen, saavidt man kunde see, nogen Fjende. I Willisens Rapport om Slaget omtales der heller ikke nogen saadan tilfigtet omgaaende Bevægelse, og man er vistnok berettiget til at antage det hele Overfald for en Tilfældighed, der paa en Maade kom ligesaa uventet for Fjenden, som for os, og som aldrig kunde have indtruffet, hvis ikke en saa tæt Taage havde været udbredt over hele Egnen paa hiin skjebnesvangre Morgen. Da v. der Horst rykkede frem, efterat Willisen havde givet Signal til Angreb over hele Linien, havde han sandsynligviis ventet at træffe tidligere paa Modstand; men da han ingen fandt, gik han stedse videre og blev saaledes indfilet i det ledige Rum mellem Krabbe's og Baggesen's Brigader. Det var et Uheld for os, at han ikke kom lidt før; thi nu havde vi kun den ene 13de Bataillon at stille mod hans hele Brigade. Alligevel var v. der Horst's Situation ingenlunde behagelig, da vi havde en Reserve, som han maaskee ikke havde gjort Regning paa. Denne rykkede nu frem under den rolige og koldblodige Oberstlieutenant Hencfel's Commando, og da Oberst Thestrup tillige indfandt sig med 3 Batailloner af sin Brigade til Undsætning, varede det ikke længe, inden Fjenden blev fordreven med stort Tab af Døde, Saarede og Fange. Denne Affaire, der paa begge Sider kostede saa meget Blod, var af uberegnelig Indflydelse paa Dagens hele Skjebne. Den Melding, som Oberst Baggesen desangaaende affendte til den commanderende General, var nemlig af den Bestaaffenhed, at denne ansaae det for nødvendigt, at tilbagekalde Schepelern's Brigade, hvis omgaaende Bevægelse var lykkedes saa fortræffeligt, og som allerede stod i Ryggen paa Fjenden i en halv Miils Afstand fra Slesvig, beredt til at affkjære hans Tilbagetog. Det lod

til, at Skjebnen meente det godt med os den Dag; thi Ordonnantsen, der blev affendt fra Hovedkvarteret, forvildede sig underveis og overbragte først efter flere Timers Forløb Ordren til Schepelern. Skydningens Retning havde imidlertid overtydet denne om, at den Grund, der havde foranlediget Ordren, rimeligviis ikke længere eksisterede; men trods Bataillonscommandeurerens indstændige Opfordringer til at blive, vovede Schepelern dog ikke, at være en bestemt Befaling overhørig. Burde han være bleven? — det er et Spørgsmaal, som er vanskeligt at besvare. Det var en af de saakaldte Conduitesager, de allerværste, der ere til. Udfaldet viste at Schepelern vilde have erhvervet sig Berømmelse, hvis han var bleven; men havde hans Conduite afftedkommet en Ulykke, saa vilde han have forbrudt sit Liv. Ved at adlyde Ordren, undgik han unægteligt ethvert Ansvar. Man burde vistnok ogsaa have affendt en saa vigtig Befaling med et paalideligere Bud, end en Ordonnants, med en Officeer f. Ex., der, kjendte Sagerens Stilling og selv kunde paatage sig lidt Ansvar, naar det kneb. Det er heller ikke let at indsee, hvorfor der ikke senere blev affendt Contraordre til Schepelern, efter at Ordrenen atter var gjenoprettet ved Stolk. Var Schepelern bleven paa sin Post, saa havde Insurgenternes Armee været saa godt som tilintetgjort, og Krigen havde sandsynligviis været endt med dette ene Slag. Skjebnen var os, som sagt, god; men vi havde ikke Dristighed til at benytte dens Tilbud.

Efter at jeg, som tidligere fortalt, var bleven bortført med Strømmen, der fulgte Kanonerne, var det min nærmeste Opgave at finde min Bataillon, der var forude, og jeg indslog derfor den Retning, der efter min Forme-

ning hurtigst vilde føre mig til Maalet. Served kom jeg tilligemed mine Cantinesoldater, som stadigt fulgte mig, ud i en Mose, som vi med stor Besværlighed maatte arbejde os igjennem, og hvor vi uafsladeligt vare Skiver for Spidsfuglerne der rundt om os sloge ned i Jorden. Det var en temmelig fortvovlet Situation at være i: min tykke Feltkappe var af Regnen bleven saa svær, at den tyngede paa mine Skuldre som Bly; Mosevandet sivede ud og ind af mine Støvler, og ved hvert Skridt, jeg gjorde, sank jeg i til Knæerne. Regner man nu hertil den moralske Fortrykthed, idet jeg dengang maatte nære den faste Overbeviisning, at det stod sig grumme slet med vore Affairer, saa vil man finde det rimeligt, at jeg var i en vis apathisk Tilstand, der gjorde mig fuldkommen ligegyldig for Faren; jeg nærkede ikke mindste Frygt for at blive truffen af en af de hvislende Smaadjævle, men jeg var overbevist om, at jeg ikke kunde undgaae det. Noget Nytte gjorde jeg dog paa denne Vandring over Mosen, da jeg hiit og her foresandt enkelte Saarede, der vistnok længe kunde have ligget her uden Hjælp, hvis Tilfældet ikke havde ført mig ad denne Vej. Omfider kom jeg, efter at have kravlet over forskellige Grøfter og Gjerder, ud paa en Vej, hvor jeg traf Divisionslæge Thune, der havde faaet sin Hest skudt under sig. Han raadede mig til at opgive min Sogen efter Bataillonnen og bad mig om, foreløbigt at blive paa Stedet, hvor mange Saarede ventede paa Hjælp, hvorefter han meente, at jeg gjorde bedst i at begive mig til Ambulancen, hvor jeg kunde gjøre større Nytte, end paa Balpladsen. Det gjorde jeg da ogsaa. Mine Cantinetornystre vare aldeles udtømte, da jeg Kl. henved 11 stødte til Ambulancen, der var etableret i en Kro og de tilstødende Bygninger. Jeg

blev meget glad ved, her at træffe min gode Hans, da jeg trængte haardt til at blive tør igjen. Men min Glæde forvandlede sig til Sorg, da jeg erfarede, at Hans ikke længere var istand til at skaffe mig tørt Løi. Min Bogn, hvorpaa jeg medførte min Bagage, var nemlig, som ovenfor omtalt bleven holdende ved Indgangen til Over-Stoll, hvor Brigadens Ambulance var bleven placeret. Da Oversaldet gik for sig, maatte denne i Hast retirere, og den var neppe kommen ud af det Huus, hvori den havde været etableret, førend dette stod i lys Lue. Min Rudsf fandt sig heller ikke foranlediget til at blive under disse uhyggelige Omgivelser; men til min Ulykke skyndte han sig for meget med at komme bort. Ved det at han vendte for kort, gik der Noget itu paa Bognen; for at redde sig selv og Hestene, stjar han Skaglerne over og bortfjernede sig i fuld Galop paa den ene Hest, medens Hans besteg den anden. Min Bagage stod altsaa for Diebliffet ved Stoll, hvis den overhovedet endnu eksisterede som min, — hvad Erfaringen senere lærte, at den kun overmaade deelviis gjorde, — og Hans var ikke istand til at tjene mig med Andet, end et Par uhyre lange Strømper af hans egne, og et Par Trætosler. Imidlertid var jeg ham meget forbunden for Afbenyttelsen af disse Toiletsager, da Mosevandet endnu bestandigt suppede i mine Støvler. Her var jeg nu kommen midt ind i en Scene af en ganske anden, men sandelig ikke mindre sørgelig Natur, end den, jeg nys havde forladt. Her vare mange Hundreder af Saarede samlede paa een Plet: Nogle vare alt forbundne og bleve lagte paa Vogne, for at kjøres videre til Lazaretherne i Glensborg; Andre ventede med Utaalmødighed paa, at Louren snart skulde komme til dem, for at de af Doctorens Mund kunde faae en beroligende Forsikkring om, at der ingen Fare

var. Divisionslæge Djørup, der den hele Dag opholdt sig ved Ambulancen, havde samlet endeel Læger om sig, saa at Soigneringen af de Saarede gik temmelig raask fra Haanden; men det var jo umuligt at hjælpe saa Mange paa eengang. Jeg overdriver neppe, naar jeg siger, at henved 1500 Saarede bleve forbundne ved denne ene Ambulance den 25de Juli. Jeg skal ikke bedrove Læseren ved en nærmere Beskrivelse af al den Jammer og Glendighed, hvortil jeg her var Vidne; bagefter forekom det mig selv ubegribeligt, at jeg dengang kunde være saa rolig derved; men under saadanne Omstændigheder er Lægen saa opfyldt af sit Kalds Pligter, at de reent menneskelige Følelser for Diebliffet nødvendigtviis maae træde tilbage. En betydelig Opmuntring for os var det, at der efterhaanden indløb gunstigere Efterretninger fra Kamppladsen; vore Tropper vare i en raask Fremrykning, og Skydningen trak sig saa langt bort, at vi snart neppe hørte den mere. Blandt de Saarede, jeg behandlede, var et ungt smukt Menneske i Insurgenternes Officeersuniform; han havde et Skud i Underlivet og var Døden nær. Sit Saar syntes han ikke at ændse, men med den meest levende Interesse spurgte han mig, hvorledes det stod til paa Kamppladsen? — Det gjorde mig i det Dieblif ondt for den stakkels unge Mand, at jeg ikke kunde give ham nogen Trøst, og i en saa beskeden Tone, som muligt, svarede jeg, at vore Tropper, saavidt jeg vidste, nu avancerede lidt frem. Med et dybt Suk luffede han Dinene og var fra nu af ligegyldig ved, hvad der gjordes ved ham.

Om Eftermiddagen Kl. henved 6 vare vi komne saa vidt ved Ambulancen, at jeg kunde tænke paa at opsoge min Bataillon. Slaget var forlængesiden endt, Insurgenternes Rækker vare gjennebrudte og deres Armee var for

største Delen opløst i en vild Flugt. Jeg vandrede over den nu saa stille Balplads, hvor for saa Limer siden det blodige Slag var udkjæmpet. Ambulancesoldater gik, ledsagede af Læger, omkring, for at opsoge de Saarede, der muligen kunde være efterladte hjælpeløse; et Gevær, hvis Bajonet var stukket i Jorden, betegnede Stedet, hvor en saadan Ulykkelig henlaae. Døde Mennesker og Heste laae adspredte imellem hverandre. Et frygteligt Syn, som jeg aldrig vil glemme, frembød en slesvig-holsteenssk Overconstabel, der var gaaet tilveirs med en Forstilling; han var formelig stegt, og af hans Klæder var ikke Andet tilbage, end Guldsnoren, der havde været omkring hans Kjølekrave. Foran de fjendtlige Batterier, der vare opfastede paa begge Sider af Landeveien, laae Kanonfluglerne saa tæt, som om de vare saaede.

Men vi ville forlade disse Jammerens Scener og opsoge den seierrige Armee, der havde gjort Holdt paa Høiderne udenfor Slesvig. Det varede ikke længe, inden jeg fandt min Bataillon, der siden Morgenens var bleven 200 Mand tyndere. Min Rudsk havde ogsaa indfundet sig med Vognen, der var bleven afhentet, efterat Stolk atter var kommen i vor Magt. Rufferten og Ratsæffen vare der rigtignok endnu, men de indeholdt ikke meget Andet, end en Uniform og nogle enkelte Smaating, som Vedkommende enten ikke havde havt Brug for, eller ikke havde nænnet at tage fra mig. Om eet Stykke veed jeg dog, at det er faldet i gode Hænder; thi en af Ambulancelægerne, der tilfældigviis kjendte min Slobrok, fortalte mig, at der ved hans Ambulance var mødt en saaret Soldat, der havde den paa. Naar man ikke havde vidst det, skulde man ikke have seet paa Tropperne, at de kom ligesaa et blodigt Slag. Bataillonerne stode opmarscherede i fortræffelig Orden, som til

en Revue, og der var ikke at mærke nogen paafaldende Udmattelse eller Træthed. Til Fjenden saae vi her Intet; kun fra Thiergarten, der indtil Kl. 8 om Aftenen var besat af en fjendtlig Bataillon, hørtes af og til enkelte Plaf. Fjenden fik Lov til at trække sig tilbage, uden at blive foruro- liget i mindste Maade, og det var Synd at sige, at den vundne Seier blev forfulgt med Eftertryk. Medens vi stode udenfor Slesvig i flere Timer, fik Insurgenternes Marodeurer Tid nok til at udhvile sig og i al Magelighed at drive til Rendsborg. Reserve-Cavalleriet, der var sendt vesterpaa for at affjære den flygtende Fjende, kjendte ikke Terrainet og kom, efter at have gjort nogle mærkelige Evolutioner, tilbage med uforrettet Sag.*) Kl. henved 9 om Aftenen begyndte endelig med stor Forsigtighed Indmarschen i Slesvig. Vor Bataillon var forrest. De yderste Roder paa hver Side gik med Geværet i Anslag, færdige til at skyde, saasnart der skulde vise sig Noget mistænkeligt i Husene. Men intet Menneske viste sig, Byen var som uddød. Jo! eet Menneske, og det ovenikjøbet et venligt og smilende Menneske, saae vi dog; det var den gode Mad. Gesselbach, der stod i sin Yndlingsstilling, begge Hænder i Siderne, udenfor sin Dør og nikkede fortroligt til de mange forbi-marscherende Bekjendte fra 1848. Jeg hilste paa hende og lovede at komme igjen, for at indtage en solid Aftensmad, saasnart jeg havde faaet mit Qvarteer anvist, eftersom jeg Intet havde nydt den hele Dag. Den oplyste Spisestue tog

*) Af Generalmajor v. Wißel's Skrift: „Erebnisse in Beziehung auf Schleswig-Holstein,“ kan man see, at Insurgenterne vare meget glade over, at de ikke bleve forfulgte, og navnlig over, at det danske Cavallerie lod dem have Fred.

sig saa hyggeligt ud fra Gaden, og man kunde see de lange dækkede Borde, der ventede paa de hungrige Gjæster. Men den Aftensmad gif min Næse forbi. Vi marscherede over Dæmningen, forbi Gottorp, gjennem Frederiksberg og Bustorff, og naaede omsider til en Ertemark, der blev os anvist til Nattequarteer. Det var slet ikke behageligt, ovenpaa Dagens Anstrengelser at skulle ligge i de vaade Erter; men det kan ikke hjælpe, at man ærgrer sig over det, der dog ikke bliver anderledes. Folkene faldt snart ned, som det hedder, og indtog Natstillingen. Hvergang En kastede sig hen, knækkede han et betydeligt Quantum Erter, og snart hørte man en levende Rodeild af knækkede Erter, hvilket gav Anledning til megen Munterhed. Det varede længe, inden jeg kunde bekvemme mig til at gaae i Erterne, — det, man ellers kalder: at gaae i Seng; — men da Hans saa paa mig med en saa bønfoldende Mine, som om han vilde sige: „Herre Gud! gaaer Du dog ikke snart til Ro, at jeg ogsaa kan komme til det,“ saa indsvøbte jeg mig omsider i mit uldne Tæppe og „faldt ned“ til de Andre i den faste Overbeviisning, at de vaade Lagener nødvendigviis maatte skaffe mig en alvorlig Sygdom paa Halsen. Jeg sov fortræffeligt; men da jeg vaagnede om Morgen, var jeg saa stiv, at jeg neppe kunde reise mig. En Kop varm Kaffe og den velsignede Sol bragte dog snart Bevægelsen tilbage i de stivnede Lemmer, og jeg befandt mig til min største Forundring ypperligt. Vi havde nu ligget Ertemarken til, og begyndte at føle os hjemme her, da Brigadecommandeuren indfandt sig med den Ordre, at vi nu skulde over paa en anden Mark. Jeg tillod mig da, at gjøre det Spørgsmaal: „I hvilken Gemyse skulle vi nu ligge, Hr. Oberst?“ — „Herre Gud!“ svarede Obersten, „lad os nu

blot blive frie for Bittigheder!"; men det forekom mig ubilligt af ham, at han svarede dette; thi under saadanne Omstændigheder, som de, hvorunder vi dengang befandt os, er det vist meget rart, at man kan vedligeholde Humeuret og er oplagt til at spøge over de Gjenvordigheder, man skal gennemgaae; der vare Folk nok, som vare tvære. Om Formiddagen gjorde jeg en Tour til Slesvig, for at anskaffe mig adskillige høist nødvendige Equiperingsager til foreløbig Completering af min meget defecte Garderobe. Alle Boutikerne vare aabne, og, naar undtages, at man saa en Deel Soldater paa Gaderne, havde Alt et roligt og fredeligt Udseende. Aftenen iforveien havde Slesvig seet ganske anderledes ud, da Gaderne vare opfyldte af de flygtende Tropper af alle Aabenarter, imellem hvis uordentlige Skarer Mand, Kvinder og Børn trængte sig ind, for blot at komme ud af Byen, inden de skrækelige Danske kom ind i den. Pastor Baumgarten flygtede med sin hele Familie bort paa en eenspændig Torrevogn, og mange andre Matadorer vare fornoiede, naar de kunde faae Plads paa en Kanon eller en Forstilling. Denne ubetimelige Flugt have Mange senere bittert maattet fortryde; thi de Embedsmænd, der ikke vare altfor stærkt compromitterede, havde sandsynligviis endnu i dette Dieblif siddet roligt i deres Embeder, hvis de dengang ikke havde forladt deres Post.

Naturligviis besøgte jeg mit gamle Qvarteer fra 1848. Provsten var flygtet bort, og tre af Sønnerne stode som Menige i Insurgenternes Armee; men den qvindelige Deel af Familien var bleven tilbage. Mod mig vare de ligesaa venlige, som tidligere; Alle glædede sig over at gjensee mig, og Børnene viste mig, at de endnu havde gjemt det Legetøi, jeg havde foræret dem ved min Bortreise for 2 Aar siden,

og forsikkrede mig, at de tidt havde tænkt paa mig. Men det politiske Naserie var for alle Medlemmer af denne Familie steget til en uhyggelig Høide, og da det under de stedfindende Omstændigheder var vanskeligt, at holde Politiken ude af Samtalen, gjentog jeg ikke meget ofte mine Besøg. Det varede heller ikke længe, inden hele Familien forlod Slesvig, og, efter hvad jeg har kunnet erfare, har den senere levet under temmeligt kummerlige Omstændigheder i Wandsbeck.

Byen Slesvig og dens Omegn var erklæret i Beleiringsstilstand og en Standret blev nedsat. I det Hele taget opførte Slesvigerne sig meget roligt og ordentligt, og naar det engang imellem faldt en Enkelt ind, at sætte sig paa Bagbenene, saa gjorde Oberstlieutenant du Plat, der var udnævnt til Commandant i Byen, kort Proces med ham, og lod det hidtige Blod affjøre ved en hensigtsmæssig temporair Diæt af Vand og Brød. Hvis Slesvigerne havde ventet en barbarisk Behandling af de Danske — og det er ikke usandsynligt, at de i Grunden helst havde ønsket en saadan, for at faae en velkommen Anledning til at hyle i de tyske Blade og at lide som Martyrer for den hellige Sag! — saa bleve de narrede; thi vore Tropper viste overalt en monsterværdig Opførsel og gave ikke den fjerneste Anledning til Klage.

Imidlertid laae vi paa Landet ved Dannevirke, morede os med at trække paa og af Forpost og levede tarveligt af Naturalforpleining. En nogenlunde anstændig Hytteleir reiste sig i kort Tid; men den var kun beregnet paa godt Veir, og Regnbyger vare derfor meget ilde ansete iblandt os. Vor Leir havde fire Gader og et Torv; for Enden af dette, støttet til en Grøft, laae Stabshytten, hvori jeg boede

tilligemed Majoren og Adjutanten. Denne Hytte var selvfølgelig den største og bedste, men ogsaa den kostbareste for Beboerne, da vi havde hyppige Besøg, for hvem der naturligviis stedse maatte fremsættes Forfriskninger; og vare end de Besøgende ikke sultne, saa kunde der aldrig være Tvivl om, at de jo i den stærke Hede vare tørstige tilgavns. Der fortæredes en forsmædelig Mængde baierisk Æl og Portviin i Stabshytten, for ikke at tale om den saa almindeligt herskende Trang til en bitter Snaps, der her maatte afhjælpes. En lille Hornblæser, der var Alles Yndling og bestandigt fulgte med Staben, gjorde sig meget fortjent af vort Spisekammers Forsyning (Spisekammeret var en stor Kuv), da han havde et eget Talent til at opdage Høns, Væg og andre Delicæsser, der skjultes omhyggeligt af de mistænksomme Giere. Engang saae jeg ham i en formelig Skjærmydsel med en Bondekone i Jagel, der med en stor Kost værnede om en Høne, som Therkelsen havde udseet til Stabens Bord. Han søgte saa godt han kunde, at gjøre hende begribeligt, at han vilde betale Hønen; men Konen troede ham ikke, og gav sig tilsidst til at græde. Under den herved opstaaede Baabenhvile satte Hornblæseren sig i Besiddelse af corpus delicti, og optalte derefter i den derved forsonede Kones Haand 15 Sk. Courant, en Sum, der efter hans Mening var galant Betaling, og det var den ogsaa; thi det viste sig siden, at Hønen var saa gammel og seig, at vi brugte en heel Time til at sønderslide den med Tænderne.

Bort Liv var lidt eensformigt; men undertiden forefaldt der dog Begivenheder, som frembragte lidt Afvejling. Saaledes vare vi, om jeg ikke husker feil, Søndagen den 28de Juli Vidner til et smukt Sammenstød imellem det fjendtlige Cavallerie og en Afdeling af vore Husarer og

Dragoner. Fjenden blev jaget paa Flugten og mistede en Deel Fanger, der næsten alle bare tydelige Spor af de velmeente Hug, der vare faldne paa dem; i deres Staalhjelme var der Revner og Buler, som man ikke skulde troe det muligt at frembringe ved Sabelhug. Den fjendtlige Anfører, en preussisk Ritmester, blev nedhugget, men blev hængende i Stigboilerne, og Hesten galloperede afsted, slæbende ham efter sig. Om Natten kom en fjendtlig Parlementair til Forposterne; men da det var befaleet, hverken at modtage Parlementaire eller Breve, blev han afviist, uden at have faaet sit Grinde besørget.

Da det netop var i Sommerferien Tid, havde vi hyppige Besøg af Hr. Sørensen, der med sin hvide Hat paa skulde over og see, hvorledes hans tappre Armee havde det. Jeg fik en Dag paa en Feltvagt Besøg af hele fire Sørensenfke Bekjendte, der saa gjerne vilde see Fjenden, hvis det var muligt. Dette Ønske saae vi os den Dag ikke istand til at opfylde, hvorimod vi tracterede med Kyllingesteeg og Kartofler, der smagte Sørensen fortræffeligt, skjøndt det generede ham lidt, at han hverken kunde saae Tallerkener, Gaffler, Servietter eller Glas. Slige Luxusartikler kunde vi ikke føre med os; vi brugte vore Fingre som Gaffler, et læst Nummer af „Berlingske“ til Serviet, og af et Blikbager drak vi efter Omstændighederne vor Caffe, Thee, Vin og Ol. De besøgende Herrer morede sig fortræffeligt, hvilket jeg slutter deraf, at de bleve hos os i over tre Timer, — i hvilken Tid vi tyllede endeel Vin og en betydelig Mængde Røverhistorier i dem, — og jeg er vis paa, at de reiste hjem med den Overbeviisning, at det dog var ganske morsomt at være i Krig. Saamænd! for et Par Dage kan det være ret interessant; men i Længden bliver det

trættende. I Begyndelsen vare disse Besøg unægteligt ret behagelige; men da de bleve altfor hyppige, generede de dog, især da man, selv paa de faa Hviledage, vi havde i Slesvig, stadig maatte afsted for at forevise Dannevirke og Forsskandsningerne.

Den 3die August blev der afholdt en høitidelig Guds-tjeneste paa en stor Mark bagved Dannevirke for de tvende derliggende Brigader. Det var en i Sandhed opløstende Scene: 10,000 Mand under Baaben, der opsendte en Lovsang til Naadens Gud med Priis og Tak for den tilkæmpede herlige Seir. Det var i Ordets egentligste Forstand en Feltgudstjeneste; thi Enhver var, medens han opsendte en inderlig Bøn til Gud om, at Fredens Belsignelser snart maatte vende tilbage til vort elskede Land, beredt paa, at det næste Dieblif maaskee atter vilde kalde ham til blodig Kamp.

Bivouaklivet begyndte efterhaanden at blive kjedsommeligt, og Armeen havde neppe i 14 Dage nydt et Slags Ro efter det blodige Slag, der havde formindsket dens Styrke med omtrent en heel Brigade, førend der begyndte at yttre sig lydelige Klager over vor Uvirksomhed. Mange vare af den Mening, at man aldrig burde lade Fjenden have Ro en eneste Dag eller Nat, men at man ideligt skulde forurolige og trætte ham. Ogsaa Sørensen i Kjøbenhavn længtes efter at høre noget om nye Bedrifter af hans Armee, der kostede saa mange Penge, og fandt, „at Armeen laae og luntede“. Overcommandoen lod sig imidlertid af Alt dette ikke forlokke til at gaae udenfor det, den ansaae for det ene Rigtige. Paa begge Fløiene vandtes efterhaanden større Terrain for Armeen, men Centrum holdt sig i den saakaldte Dannevirke-Stillings, der daglig befæstedes mere og mere, og som tilbød

faa uendeligt mange Fordele, at det vilde have været
 Galsskab, at opgive den for en sydligere Stilling, saalænge
 Krigsførelsen var lænkebunden af Diplomatiens, og det var
 den danske Armee formeent, at betræde holstensk Grund.
 Krigsministeren var kommen til Esløvig, og det er ganske
 vist, at ogsaa han ideligt purrede ved Overcommandoen,
 for at denne skulde foretage en eller anden Expedition.
 Han fik det ogsaa drevet til, at der om Natten mellem den
 6te og 7de August kom Ordre til, at der den næste Morgen
 skulde foretages en stor Recognoscering mod Fjenden. Kl.
 3½ om Morgenen stode vi færdige til at rykke ud; men
 Kl. 11 kom der Underretning om, at det Hele var opgivet,
 da der var indløbet en, som det senere viste sig, falsk
 Melding om, at en betydelig fjendtlig Styrke havde gjort
 en omgaaende Bevægelse vesterpaa. Men Noget skulde der
 jo nu gøres, og da der netop var en følelig Mangel paa
 Halm ved Armeen, greb man denne Leilighed, til at foretage
 den bekjendte Halmexpedition den 8de August. Kl. 1 om
 Morgenen marscherede vi afsted i to Colonner, fulgte af 200
 Bøndervogne, der skulde hjembringe den Fourage, vi agtede
 at tage. Vor Brigade stod i Reserve ved Breckendorf, hvorfra
 vi tydeligt kunde see Rendsborgs Taarne; men foran os
 udspandt sig en levende Forpostfægtning, der vedligeholdtes
 indtil Bognene vare læssede og bortførte. Denne Affaire
 kostede os 1 død og 3 saarede Officerer, samt 5 døde og
 henved 50 saarede Menige. Naturligviis følte Armeen sig
 meget smigret over, at saa mange Mennekeliv ansaaes som
 Equivalent for 200 Læs Halm. Forresten er der vel ingen
 Tvivl om, at denne Expedition havde andre og vigtigere
 Grunde, end den omtalte Fouragering: man vilde recognoscere,
 og man vilde kunne fortælle, at der var skeet Noget. Halmens

skulde stoppes i Munden paa Skraalerne. Ved denne Leilighed var det, at de tydske Blade med saa megen Haardnaffenhed afvejlende sloge General Meza og den franske Oberst Latour du Pin ihjel. Denne Sidste var ankommen til Armeen Dagen efter Slaget ved Idstedt, og var meget ulykkelig over, at han var kommen for silde, til at kunne bivaane det; thi han var en Amateur af første Skuffe. I Begyndelsen blev der ikke taget stor Notits af ham, hvilket maaskee tildeels havde sin Grund deri, at han var saa døv, at en Conversation med ham faldt meget besværlig. I Haanden eller i Lommen havde han bestandigt, et langt Horerør i Form af en Tobakspibe, hvis smalle Ende han stak i sit Dre, medens han holdt den brede Ende hen til Munden af den, med hvem han vilde tale. Dette Rør gav engang Anledning til en comisk Scene. Du Pin kom nemlig en Dag op paa Commandocontoiret, hvor han henvendte sig med et Spørgsmaal til en Adjutant, der sad og skrev, hvorhos han rakte Røret hen, for at faae Svar. Adjutanten, der ikke havde hørt ham, og havde Tanterne ved sit Arbeide, saae kun den brede Deel af Røret, der blev holdt hen til ham, og stak sin Cigar til Abningen, i den Troe, at der var En, som vilde have sin Pibe tændt. Da Franskmanden mærkede, at han fik nubem pro Junone, gjorde han sig bemærkelig paa anden Maade, og begge Parter loe nu hjerteligt over Feiltagelsen. Senere sluttede du Pin sig meest til Meza, og han fik en egen Ordonnans, der rigtignok ikke var det franske Sprog mægtig, men som var en udmærket Mimiker, saa at han meget godt kunde underholde sig med Obersten ved Hjælp af Gebærder og pantomimiske Bevægelser. Ved enhver Allarmering var du Pin øieblikkelig paa Benene, og han havde ogsaa den Fornøielse, at overvære Halm=

expeditionen og at komme derfra med Livet til Udgrelse for de tydske Blade, der saa gjerne vilde tage ham af Dage.

Imidlertid var først Husum og Bredstedt og senere Tønningen og Frederiksstadt besatte af vore Tropper, og vi vare nu Herrer over Landskabet Eiderstedt og over de vigtige Eidersluser. Insurgenterne afbrøde Broen over Sörgsfloden, hvilket syntes at tyde paa, at de hverken ønskede Besøg af os, eller agtede at gjæste os paa denne Kant. Der var ingen Udsigt til, at der for det Første vilde passere noget Afgjørende, og vi begyndte saa smaat at indrette os paa et langt Ophold. Genimod Slutningen af August blev Veiret ubehageligt; Nattefulden begyndte at genere os meget i vore lette og luftige Hytter, der ikke kunde modstaae de hyppige og voldsomme Regnskyl. Man blev ligesaa vaad i Hytterne, som udenfor dem, og naar det blev et Dieblisk Torveir, gik man udenfor og lod sig blæse tør. Det kunde naturligviis ikke være Andet, end at denne Levemaade maatte have nogen skadelig Indflydelse paa Helbredstilstanden; gastriske Tilfælde bleve temmeligt hyppige, og Cholerine var saa almindelig, at kun saare Faa bleve ganske frie for dens Anfægtelser. Man begyndte at nære Frygt for Cholera, der allerede var udbrudt i Rendsborg, hvor en af vore fangne Officerer, Lieutenant Qvist, faldt som et Offer for den. Det blev af denne Grund forbudt, at modtage Overløbere ved Forposterne; men denne Ordre blev senere modificeret derhen, at Overløbere og Fanger skulde bringes til en Contumaceanstalt, der nok forresten ikke var meget quarantainemæssigt indrettet. Heldigviis bleve vi ganske forstaaede for denne Armeernes frygtelige Morderengel, og vi havde i det Hele taget ingen Grund til at beklage os over Sundhedstilstanden ved vor Armee. Der blev nu

ogsaa bygget bedre Hytter, der tattedes med Græstørn, og skjøndt disse rigtignok vare fugtige og kolde, saa ydede de dog Læ for Regn og Blæst. For Officererne var det en stor Behagelighed, at Brigaderne skifteviis opholdt sig fire Dage af Gangen i Esløvig, og dernæst fire Dage i Barrackerne og paa Forpost; men de Menige havde ingen synderlig Nytte heraf, da de alligevel ikke kunde komme af Klæderne og tilbragte den største Deel af Dagen med at arbeide paa Skanser og Fæstningsværker under Ingeniørernes Veiledning. Ogsaa trattedes Folkene meget ved de idelige Allarmeringer. Rigtignok havde disse i og for sig Intet at betyde, og vi kunde være temmeligt rolige for, at Fjenden neppe tænkte paa, for Alvor at angribe os i vor befæstede Stilling ved Dannevirke, hvor Alt var beredt til en varm Modtagelse. Men da man dog ikke bestemt kunde vide, hvad de kunde falde paa, saa var det jo nødvendigt, at være belavet paa alle Eventualiteter og bestandigt at være paa Post, hvorfor den største Deel af Armeen hver Dag maatte staae under Gevær i den Tid, der egentlig var bestemt til Hvile. Forsigtighed er jo rigtignok en Borgemeisterdyd; men mig forekom det, at man i dette Tilfælde drev Forsigtigheden vel vidt; thi da Folkene bestandigt sov i deres Klæder, og hele Brigaden laae concentreret i Frederiksberg, saa vilde den kunne staae kampfærdig i 10 Minutter, naar det gjordes nødvendigt, og naar man har Forposter og Forskandsninger udenfor sig, kan man dog ikke antage, at det skulde komme an paa en kortere Tid.

Men tiltrods for alle vore Befæstninger og al vor Forsigtighed bevarede dog Esløvig-Holstenerne i Esløvig, og blandt dem især Damerne, en uroffelig Fortrosthed til deres tappre Armee, og de nærede den fuldeste Overbeviis-

ning om, at det ikke vilde vare ret længe, inden vi bleve fordrevne fra vor faste Stilling. Flere Gange vilde de endogsaa bestemt vide Dagen, paa hvilken vi absolut maatte blive forjagede, ligesom de ogsaa havde hyppige Efterretninger om betydelige Nederlag, vi skulde have lidt. Disse Efterretninger vare ikke sjeldent saa detaillerede, at man i første Dieblisk næsten fristedes til at troe, at der dog maatte være nogen Sandhed i dem. Saaledes mindes jeg, at hele Byen engang var fuld af Rygtet om et stort Slag, der skulde have fundet Sted ved Hollingstedt. Vi havde — heed det sig — mistet 4 Kanoner, 2 Batailloner og en Escadron; en dansk Major havde skudt sig selv, da han ikke vilde overgive sig; 20 Vogne med Saarede vare om Natten komne igjennem Byen, da man vilde skjule Tabet for den øvrige Armee, o. s. v. Naturligviis var der ikke et Ord sandt af den hele Historie, men det var aldeles umuligt, at overbevise dem om, at der slet ingen Fægtning havde fundet Sted. Ved saadanne Leiligheder var der noget Uengsteligt ved at omgaaes Slesvig-Holstenerne; thi de levede fuldstændigt i et Slags Delirium.

Skjermysler mellem Forposterne hørte til Dagens Orden, og der hengik sjeldent eller aldrig nogen Morgen, uden at der leveredes smaa Fægtninger ved Krop eller Breckendorff. Om Natten havde Fjenden gjerne Krop besat, og om Morgenen toge vi den tilbage. Det var altid en Emule Afvegling paa den kjedsommelige Forpost, og man savnede formeligt Noget, naar der en enkelt Gang slet Intet passerede. Meget ubehageligt for os var det, naar Morgentaagen ikke vilde fordele sig; thi forend det var skeet, fik vi ikke Lov til at gaae hjem. Naar vi vare paa Forpost,

havde Staben sit Qvarteer tæt ved Jagel i Klosterkroen*), et affskyeligt Hul, der stank af Brændeviin og Tørverøg. Naar Alt var roligt, spillede vi Rampus med megen Iver, og consumerede forresten saa megen Tid som muligt med at spise og drikke. Bort Bord var — taffet være vor Smed, der efterhaanden havde arbeidet sig op til at blive en dygtig Kof — i Reglen velbesat, og vi havde undertiden den Fornøielse, at Forpostcommandeuren eller hans Adjutant spiste hos os til Middag eller Aften. Om Natten havde vi Indqvartering af den Dragonofficeer, der commandede Cavalleripikettet, og senere ogsaa af en Artilleriofficeer, da vi fik 2 Kanoner ud til Jagel. Der blev da redet Søstersejge af Halm paa Gulvet, og heri havde man Lov til at sove, naar man kunde. Men, foruden indtræffende Tilfældigheder, var der stedse tre faste Forhindringer for min Nattero, nemlig: Ordonnantser, Muus og mine Medlogerendes Snorken. I Krigen ere, især om Natten, Ordonnantser de allermindst velsete Personer; thi de overbringe næsten aldrig Andet, end ubehagelige Efterretninger og Meldinger: Ordre til at staae tidligt op den næste Morgen, til at rykke ud paa Recognoscering, eller Sligt. Musene ere meget selskabelige Skabninger og store Yndere af Varme, og de generede sig derfor ikke for, at søge denne, hvor den var at finde. Nu skulde jeg vist Intet have havt imod, at Musene havde det saa godt og saa hyggeligt, som muligt, naar de blot vilde have forholdt sig stille og rolige; men da de tvertimod pudslode travlt omkring den hele Nat, og een af dem engang forløb sig i den Grad, at den beed mig i Næsetippen, saa vil jeg ikke nægte, at de bleve mig ligesaa modbydelige, som

*) Kaldes saaledes, fordi den ligger paa St. Johannis Klosters Territorium.

Ordonnantserne. I Snorkeskunsten var der sande Virtuoser blandt mine Medsovende: den Eine snorkede i den fineste Discant, den Anden i den dybeste Bas, og det med en Udholdenhed, der bragte mig til Fortvivlelse. Jeg har tidt ligget i Galmen og sløttet halve Nætter igjennem, da jeg havde hørt, at det skulde være den probateste Maade at forhindre Snorken paa; men forgjæves. At knibe Bedkommende i den store Taa, der ogsaa skal være et ypperligt Middel, maatte jeg opgive, fordi jeg flere Gange tog feil og kneb Uvedkommende, der blev fornærmet derover. Jeg havde derfor kun den eneste Udvei, at skynde mig med at sove ind, forinden de Andre begyndte derpaa; thi var Concernten først istemmet, saa var der ikke længere at tænke paa No for den Nat.

Saaledes hengik vort Liv aldeles uforandret indtil den 7de Septbr., da vor Bataillon fik Ordre til at besætte de saakaldte Mellemstanser ved store Dannevirke, to luffede Stanser, eller Museskaller, der efter Forsvarsplanen, i Tilfælde af Angreb, under ingen Omstændigheder maatte forlades, men skulde holde sig til sidste Mand, hvorfor der ogsaa i enhver af dem skulde indeluffes en Løge tilligemed Mandskabet. Her skulde vi for Fremtiden have vor Plads, naar vi ikke vare paa Jorpost. Barakkerne vare endnu ikke færdige, da vi ankom til Mellemstanserne, og vi tilbragte derfor nogle meget ubehagelige Nætter i et øsende Regnveir.

Den 8de Septbr. foretoges en stor Recognosering over hele Linien. Af vor Brigade vare 3 Batailloner ude; men det blev ikke til Noget, da Fjenden trak sig tilbage ved vor Fremrykning. Da vi havde opnaaet hvad vi vilde, gik vi tilbage, forfulgte en halv Miilsvei af en uskadelig Tirailleursild. Vesterpaa udspandt sig imidlertid ved denne

Leilighed en betydeligere Fægtning, der, efter hvad der fortælles, især maatte tilskrives Misforstaaelsen af en Ordre. Major Voigt, der rykkede ud fra Frederiksstad med 7de Bataillon og 2 Kanoner, havde nemlig faaet Befaling til at „occupere“ Syderstapel. Dette Udtryk var meent saaledes, at han skulde bestjaeftige Fjenden paa denne Kant, medens Recognosceringen gik for sig, men blev forstaaet, som om Syderstapel skulde tages. Herved blev Kampen heftigere, da Fjenden havde opkastet Forskandsninger, som flere Gange bleve stormede med stort Tab, og Bataillonnen nødtes tilsidst til at trække sig tilbage, efter at have udviist en glimrende Bravour. Den kjeffe Bataillonscommandeur var stedste i Spidsen for sine Brave, og en fangen Insurgent forundrede sig senere høiligen over, at Major Voigt endnu var ilive, da der paa den Dag var rettet saa mangfoldige Rugler udtryffeligen efter ham. Bataillonnen mistede ved denne Affaire 2 Officerer og 6 Mand; desforuden bleve 3 Officerer og en stor Mængde Menige saarede.

I de paafølgende Dage bleve vi ideligt allarmede af Fjenden, der sandsynligviis herved havde i sinde at bortlede Opmærksomheden fra det forestaaende Angreb paa Midsunde, der fandt Sted den 12te Septbr. Vi vare den Dag paa Forpost og horte tydeligt Skydningen, der begyndte lidt efter Middag. Svære Skud, der syntes at komme fra Skibe, lode os formode, at Fægtningen foresaldt ved Eckernförde; og da vi senere saae den voldsomme Ild, der hidrørte fra den af Fjenden antændte Hytteleir ved Kochendorf, troede vi, at Byen brændte. I Esløvig kunde man fra Høiderne bagved Lollusø see Kampen, og her havde endogsaa endeel Damer indfundet sig, for at glæde sig over deres Heltes forestaaende Seier. „See engang, hvor

de nu løbe!" udbrod en Dame i glad Begeistring, uden at betænke, hvor hun var. „Ja!" — svarede en tilstedeværende Officeer, der i sin Riffert observerede Fægtningens Gang —, „de skulde rigtignok skamme sig over at løbe saaledes; see, hvor de Danske løbe efter dem." Damen, der ikke havde troet det muligt, at Andre end Danske kunde løbe ved denne Leilighed, blev slau og gik hjem med den Bæsked, at de Todesmuthige, mærkværdigt nok! nu havde faaet Brygl igjen. Willisen selv havde vel heller ikke ventet, at hans 10,000 Mand med deres 24 svære Kanoner skulde blive forjagne af lidt over 3000 Danske med 10 Kanoner, skjøndt han vel heller ikke dengang nærrede fuldt saa sangvinke Forhaabninger, som Mange af hans Undergivne, der meente, at de den næste Dag vilde være i Flensborg. At han ventede sig en alvorlig Modstand, men ogsaa var fast besluttet paa at trænge igjennem, viser hans Yttring for Affairen: at han vilde forjage de Danske fra Stillingen, om han saa skulde slaaes i fire Dage og Nætter. Men disse Dage og Nætter reducerede sig til ligesaa mange Timer, og da Affairen var forbi, viste Willisen et Mismod, der kun stemte slet med de store Ord, han udtalte, før den begyndte. Han skal ved denne Leilighed have gjort Hertugen af Augustenborg skarpe Bebreidelser og yttret, idet han pegede paa sine flygtende Tropper: at man havde ført ham bag Lyset, da man fik ham til at overtage Commandoen over den slesvig-holsteenske Armee. Man havde skildret ham den som en Hær af lutter Brave, der vare begejstrede for en hellig Sag og rede til at offere Livet for den; men han havde kun foresundet en raa og udisciplineret Bande, der løb ved enhver Leilighed. Foruden de velrettede Granater fra Dinesens Kanoner, der flere Gange faldt midt i

de fjendtlige Stormcolonner, skal ogsaa en tilfældig Om-
 stændighed have bidraget meget til Fjendens skyndsomme
 Flugt. En Afdeling Rekrutter kom nemlig under Fægt-
 ninaen marscherende til Eckernförde, hvor man ikke vidste,
 hvad man skulde gjøre med dem, og derfor raadede dem til
 at opsoge deres respective Afdelinger ved Midsunde. Trop-
 pen mascherer da afsted og støder efter en halv Times Marsch
 paa to Colonner, som antages for at være Bore, hvorfor Mar-
 schen ganske ugeneret fortsættes. Men pludseligt begynder
 den formodede Ven at skyde paa Rekrutterne, der ikke vare
 forsynede med Ammunition, og derfor ikke kunde svare, men
 vedblive at marschere, for at naae deres Afdelinger. Denne
 Rolighed imponerede Fjenden, der troede, at det Hele var
 et isorveien overlagt og fiint udtænkt Flankeangreb; hans
 Linie begyndte derfor at vakle, og Flugten blev almindelig.
 Ligesom denne Affaire nedsløg Insurgenternes Mod bety-
 deligt, saaledes styrkede og forøgede den vore Soldaters
 Overbeviisning om, at Fjenden absolut maatte faae Prygl
 i ethvert Sammenstød, og denne Overbeviisning bidrog
 uendelig meget til at gjøre dem uovervindelige. Det er
 bekjendt nok, at Willisen senere i sine Proclamationer og
 Rapporter fremstillede den hele Expedition mod Midsunde
 som en Recognoscering, der var udført til hans fuldkomne
 Tilfredshed; han forsikrede ogsaa, at han flet ingen Fanger
 havde mistet, medens vi kunde fremvise 140 Vidner imod
 ham, foruden 30 Saarede, der faldt i vore Hænder. Der-
 som det var sandt, hvad man indbilder Born, at man for
 hver Løgn, man siger, faaer en hvid Plet paa Neglene,
 saa maatte man kunne kjende Slesvig = Holstenerne paa
 Neglene.

Den 20de Septbr. indbragtes en Fændrik Fröhlich som

Fange, der i lang Tid havde gjort os Skade. Da han var en forvoven Karl, havde han faaet en Snees Mand under sin Commando, med hvilke han havde Lov til at agere efter sit eget Hoved, og han kunde nu hele Dage og Nætter igjennem ligge paa Luur, for at opsnappe en enkelt Skildvagt eller en Patrouille. Han havde tidligere tjent som Hoboist ved Kronens Regiment i Helsingør og svarede med stor Uforsammenhed paa godt Danskt, da han blev tiltalt paa Tydskt. I en Rem over Skulderen bar han en Riffert, der efter hans Sigende var en Foræring af Willisen, med hvem han forøvrigt var misfornøiet, fordi han ikke vilde gjøre en saa dygtig Mand, som ham, til Officeer, og fordi han, tiltrods for sine store Ord, bestandigt lod sig prygle af de Danske.

I de sidste Dage af September besøgte Kongen Armeen, der ved denne Leilighed stod opstillet i Forsvarsstillingen over hele Linien. Kongen reed i et øsende Regnveir omkring til de enkelte Afdelinger, og bragte dem sin Tak for deres Tapperhed og Udholdenhed. En af de Civile i Kongens Følge tittede ud over Brystværnet i en af Mellemskandserne og yttrede til en Skildvagt sin store Forundring over, at man slet ikke saaet Noget til Gjenden. — „Nei det var nok ikke godt for Dem, om vi kunde see ham her!“ — svarede Karlen tørt. Om Eftermiddagen lod han sig imidlertid see ved Krop, hvor han allarmede os med en større Styrke end sædvanligt, ja endogsaa gjorde nogle Kanonskud, formodentlig for at bortlede Opmærksomheden fra Frederiksstad, hvor Angrebet forberedtes. Kongens Nærværelse vakte atter sangvinske Forhaabninger hos Slesvigerne, fordi de satte den i Forbindelse med to almindeligt bekjendte Spaadomme, af hvilke den ene, der hidrørte fra en gammel

Kone i Lürschau, lod paa: at vi vilde blive angrebne den 28de September, eller slet ikke, medens den anden berettede, at en ukronet Konge skulde falde i et Slag ved Slesvig. Det var derfor naturligt, at Kanonskuddene ved Krop lode som Musik i de forventningsfulde Dren; men Nydelsen blev kun kortvarig, og dengang blev det ikke til noget Slag, hvori en Konge, kronet eller ukronet, passende kunde falde.

Den 29de Septbr. begyndte Frederiksstads Beleiring. Vi horte tydeligt i Leiren og ved Forposterne Drønen af det svære Skøts, der fra de paa holsteenskt Grund opkastede Batterier og fra Kanonbaade og Dampskibe paa Eideren aabnede deres Jld mod den ulykkelige By.

Efter det mislykkede Angreb paa Midsunde var Willisen kommen til den Overbeviisning, at der Intet var at foretage mod vor godt befæstede og tappert forsvarede Stilling, og at det ikke vilde lykkes ham, at lokke den danske Armee ud af denne, for at modtage det Slag, han, som det heed sig, tilbød os i aaben Mark paa saa fordeelagtige Betingelser. Det er ubegribeligt, at en Feltherre kan tillade sig en saa dum Yttring, som denne; thi naar han tilbyder Slag paa fordeelagtige Betingelser for Fjenden, blot for at komme til at slaaes, saa er han enten en Dumrian, eller en Forræder. Men det kommer der ud af, naar en Genera altid skal snakke og altid skal skrive. Angrebet paa Frederikstad var derfor meget imod Willisen's Onske; men han maatte give efter for Statholderskabet, der atter lod sig regjere af Skraalerne og især af de slesvigskte Flygtninge, der Intet havde at tabe, men som haabede, at kunne vende tilbage til deres forskjertede Embeder, hvis den lunefulde Lykke skulde tilsmile Oprørernes Baaben. Deres blinde Had mod de Danske lod dem desuden blive ligegyldige for deres

Brødres Liv og Lemmer, naar blot vi kunde miste nogle ved samme Leilighed. Generalmajor v. Wissel havde udfastet en Plan til Angrebet, ifølge hvilken dette skulde skee paa eengang fra tre Sider med en Styrke af to Brigader og en stor Mængde Artillerie, medens der samtidigt skulde foretages Demonstrationer mod andre Punkter af vor Stilling. Men Willisen modificerede denne Plan betydeligt, fordi han frygtede for at svække sin egen Stilling ved Sørgfloden for meget. Commandoen over Expeditionen blev overdragen til v. der Tann. Med megen Besværlighed førtes det svære Skjts fra Rendsborg gennem de af Regnen opblødte Marskveie; om Natten passeredes det fra Frederiksstad over skuelige Terrain og Piécerne opstilledes i de iforveien opfastede Skandser. Om Morgenen den 29de Septbr. begyndte pludseligt Stykkerne allevegnefra at spille mod vore Værker. Samtidigt hermed gjorde to Compagnier, der vare satte over Eideren, et Angreb paa Tønningen, hvor den brave Capitain Bull gjorde tapper Modstand med sit Compagnie, men blev dødeligt saaret i Begyndelsen af Fægtningen. Lieutenanterne Wobusen og Wedell bleve afslaaene med omtrent 50 Mand og tagne til Fange. Fjenden vovede dog ikke at holde sig i Tønningen, men gik strax tilbage til den sydlige Eiderbred. Ved Frederiksstad blev den første Storm afflaaet med betydeligt Tab for de Stormende; men Bombardementet fortsattes dagligt med større eller mindre Hefstighed, indtil den 4de Octbr., da det sidste og afgjørende Forsøg paa at tage vore Skandser ved Storm skulde foretages. Efter Fjendens egen Angivelse rasede 60 Ildsvælg, iberegnet 20 smaa Morterer og Bombekanonerne paa Kanonbaadene og Dampskibet, mod Byen. Det var den tredie Mordbrænderforestilling, som Slesvig-Holstenerne

opførte under Krigen, og denne Gang rasede de mod deres eget Kjød og Blod. Rigtignok heed det sig, at man slet ikke havde havt ifinde at bombardere Byen, og at v. der Tann selv havde indseet, at dette var til ingen Nytte; i dette Tilfælde maae da de slesvig-holsteenske Artillerister have sigtet umaadelig slet; thi den 4de October sendtes der i en Tid af 4 Timer 30 Projectiler i Minuttet midt ind i Byen. Men Besætningen i Frederiksstad, der bestod af 7de Linie-bataillon under Major Voigt og 4de Reservebataillon under Oberstlieutenant Thrane, samt Artilleriet under Capitain Stjernholm, lod sig imidlertid ikke forknytte, saalidt som den gamle tappre Commandant, Helgesen, der stod saa fast som Dovres Klipper. Om Natten blev den Skade, Fjendens Jld om Dagen havde tilføiet Skandserne, atter udbedret, og naar det kneb, puttede Folkene deres Tornystre i de Huller, som Kuglerne og Granaterne havde efterladt sig. Den 30te om Morgenens kom 1ste Reservebataillon under Oberstlieutenant Henschel til Forstærkning fra Slesvig. Alligevel kunde det ikke nægtes, at Situationen var mislig, og Folkene begyndte at blive lidt ærgerlige over det fjendtlige Artilleries voldsomme Jld, der saa godt som slet ikke besvaredes fra vor Side. Capitain Stjernholm, der erfarede dette, reed ud i den yderste Forpoststjede og forestillede Folkene paa en gemytlig Maade, hvor saare liden Skade Fjenden i Grunden gjorde os med sine mange Jldsvælg, idet der en heel Dag igjennem neppe saaredes saa Mange, som i et Qvarteers Tirailleursfægtning; han forsikrede, at hans Par Kanoner nok skulde blive brugte, naar Tiden kom, og saa skulde de blot see, hvor muntert Kardatscherne skulde gjøre lyst i de fjendtlige Colonner. Et begejstret Hurra lod nu for den fjæffe Capitain, der under Alt dette naturligviis

havde været en Skive for alle Fjendens Spidskugler. Stjernholm holdt senere Ord; de saa Kanoner, der fornuftigviis taug, naar de ikke kunde tale med Eftertryk, gjorde en morderisk Virkning, da de i rette Tid lukkede Munden op, og den høistcommanderende fjendtlige Artillerieofficer har senere offentligt erklæret: at hele de Danskes Forsvar, men især den Maade, hvorpaa de brugte deres Artillerie, var mønsterværdig.

Oberst Grminger, der commanderede den Brigade, hvorunder Frederiksstads Besætning sorterede, havde, da han antog Stillingen for uholdbar, gjentagne Gange baade raadet og tilsidst udtryffeligt befalet Helgesen at opgive Forsvaret og at gaae tilbage; men den gamle djærve Nordmand vilde ikke forlade en Stilling, der efter hans bedste Overviisning kunde og burde holdes; og da Overcommandoen senere havde tilskrevet ham, at den ventede, at han vilde holde sig til det Yderste, var han fuldkommen rolig og afventede med freidigt Mod, hvad der vilde komme. Efterat Fjenden hele Dagen igjennem havde beskudt Byen og Bærkerne med Bomber, Brandraketter og gloende Kugler, begyndte Hovedstormen henad Aften den 4de Octbr. Alt var sat i Bevægelse for at begeistre de stormende Tropper: der var uddeelt Vin og andre stærke Drikke til dem i Overflødighed; den hele sydlige Eiderbred var besat af Tilskuere og Tilskuerinder, der viftede med Tørklæder, for at opflamme de Tødesmuthige; Musikcorpserne spillede „Meerumschlungen“, Trompeterne blæste til Angreb, og baade Willisen, Hertugen og Statholderen Grev Reventlow vare tilstede, for at være Vidne til den forventede Seier. I den Sidstnævntes Følge var ogsaa den bekjendte Justitsraad Schleiden, der absolut vilde gribe en Bøsse, for at blande sig imellem de

Stormende, og kun ved Statholderens indstående Forestillinger formaaedes til at afstaae derfra. Maaskee kunde det have forandret Kampens hele Udfald, naar den tappre Justitsraad havde faaet Lov til at være med; muligviis kunde en Justitsraad have imponeret Jenserne mere, end Ruglerne vare istand til; en Justitsraad vilde være falden ned imellem dem som en Bombe. Resultatet af Stormen er bekjendt nok. Kl. 11 om Aftenen var denne mindeværdige Affaire forbi, der kastede fornyet Glands over de danske Vaaben og var til ubodelig Skam og Skade for Dyrerernes Sag.

Medens dette foregik i Frederiksstad, sad jeg i Stadttheatret i Slesvig, og morede mig ganske fortræffeligt over et af de sørgeligste Skuespil, jeg kjender: Körner's „Hedwig, oder die Bandittenbraut“. Den Kraft, hvormed Hedwig (der i det daglige Liv heed Mad. Hohl) stødte Dolken i Hjertet paa sin Røverbrudgom (der i det private Liv var hendes Mand, Hr. Hohl), var af en saa uimodstaaelig komisk Virkning, at vi endnu vare i fuld Latter, da vi naaede hen til Tante *), hvor vi agtede at recreere vore Legemer ovenpaa den aandelige Nydelse. Men jeg havde neppe kastet et kritisk Blik paa Episefeddelen, før jeg paa en høist ubehagelig Maade blev forstyrret i denne interessante Lecture af en Ordonnants, der skulde hilse saa sluttigt fra Majoren og bede Overlagen om, strax at komme hjem, da Bataillonens skulde marschere. Der havde netop været Tale om, at 5te Bataillon den næste Morgen tidlig skulde foretage en Expedition mod Krop, for om muligt at gjøre en Ende paa de idelige Trakasserier mellem Forposterne, og jeg troede derfor, at denne Expedition nu skulde

*) Saaledes kaldtes Mad. Gesselbach af alle Officererne.

gaae for sig om Natten. Men en større Overraskelse fore-
 stod mig, da jeg kom hjem i vort Qvarteer og erfarede, at
 hele Bataillon en om en halv Time skulde marschere, eller
 rettere sagt kjøre afsted til Frederiksstad. Hans havde alle-
 rede pakket min Kuffert, og jeg havde derfor snart været
 færdig, hvis der ikke havde meldt sig en betydelig Deel
 Syge, der ved Efterretningen om den forestaaende Tour
 følte deres Onde tiltage i en foruroligende Grad, saa at de
 nu meget ønskede, at blive indlagte paa de ellers saa for-
 hadte Lazarether. Da jeg omsider havde faaet mine Laza-
 rus'er expederede, stod Bataillon allerede opstillet i de
 illuminerede Gader. Udenfor Byen ventede 200 Bønder-
 vogne, der nu bleve belæssede med Jenser, og Kl. henved
 11 drog det lange Tog afsted gennem de bundløse Veie i
 den mørke, taagede og kolde Nat. Det var en høist ube-
 hagelig og uhyggelig Tour. Ved store Dannevirke saae vi
 det brændende Maal for vor Reise, men senere tabte vi det
 ved Veiens Krumninger af Syne; vi saae nu intet Andet,
 end den tatte Taage foran os, og hørte ingen anden Lyd,
 end Bognenes Knagen og Hestenes Prusten. Natten syntes
 aldrig at ville faae Ende, og jeg troer, at vi kunde have
 tilbagelagt Veien tilfods ligesaa hurtigt, ligesaa let og langt
 mindre ubehageligt. Først Kl. 5 om Morgenen naaede vi,
 efter forskjellige Fataliteter og Væltninger, Lehmsief, hvor
 Brigadens Stabsqvarteer var, og her hørte Kjøretouren
 heldigviis op. Capitain Hoffmann, Selgesens Adjutant,
 stodte her til os, og fortalte os om den frygtelige, nu lyk-
 ligt overstaaede Kamp. Jeg kan ikke sige, at jeg hørte til
 dem, der vare bedrøvede over, at denne var udfægtet uden
 os. Paa Digerne marscherede vi nu videre til Frede-
 riksstad. Heldigviis hvilede der en tæt Taage over

Eggen; ellers havde de fjendtlige Batterier vist ikke undladt at sende os en venstabelig Velkomsthilsen. Paa engang saae vi nu den paa alle Sider af Flammer omspændte By ligge for os; gjennem brændende Gader og over rygende Ruiner og Brandtomter holdt vi vort Indtog i den forhen saa reenlige og hyggelige lille By, der nu ikke var meget Andet, end en stor Gruushob, og marscherede op paa Torvet. Overalt mødte os lystige og fornøiede Soldater, som vare lyffelige over, vel at have overstaaet Gaarsdagens og Natens Rædsler, og nu havde gjort sig tilbørligt tilgode med hvad Byen formaaede ovenpaa det besværlige Arbeide. De lode, som om de vare hjemme her, hvortil de da ogsaa havde et Slags Ret, og ønskede os som Fremmede Velkommen, idet de med megen Gjæstfrihed og Forekommenhed tilbode os forskjellige Herligheder, hvorpaa de havde stor Overflodighed. „Behager Dem ikke en Kasse Cigarer? eller maaskee en Krukke Syltetøi? Eller er De muligviis tørstig og ønsker en Flaske gammel Rhinskviin eller Champagner? Gud bevares! Geneer Dem endelig ikke; De kan faae, hvad De behager“! --- Saaledes lød det uophørligt, og Fyenboerne lode sig naturligviis ikke node ret længe. En Artillerist stod i en Kjelderhals med en Flaske under hver Arm og inviterede med stor Venlighed alle Forbigaaende til at træde ned og see hans Leilighed, der efter hans Sigende var fortræffelig og havde Overflodighed paa alle mulige Biinsorter, som han havde betænkt at give til Priis for gode Venner i Anledning af Seiren. Et tomt Ørhoved havde han indrettet til sit Sovestue, og han forsikrede, at hans Leilighed var bombefast, og at han havde Biin nok til at slukke med, hvis der alligevel skulde komme Jld.

Det første bekjendte Ansigt, jeg traf paa i Frederiks-

stad, var den franske Oberst, Latour du Pin. Da Angrebet paa Byen begyndte, var han i Kjøbenhavn. Ved et Besøg hos Krigsministeren udviklede du Pin netop sine Ansæelser om Frederiksstads formeentlige Uindtagelighed, da Ministeren smilende trækker en tydsk Avis op af Kommen, hvori der fortælltes, at Frederiksstad allerede var taget. „Det er umuligt!“ udbrod du Pin, „det vil jeg see, førend jeg troer det“. Saa Diebliffe efter var han ombord paa et Dampskib, der gik til Glensborg, og her erfarede han da til sin store Glæde, at den tydske Efterretning var falsk. Med Extrapost fjørte han da strax afsted til Frederiksstad, og kom tidsnok for at være Vidne til det heltemodige Forsvar, hvorover han var ganske henrykt; i Særdeleshed beundrede han den Rolighed og Koldblodighed, som vore Tropper vedligeholdte midt under den meest rasende Kamp, og sagde, at det kunde Franskmændene ikke gjøre dem efter.

Imidlertid saae det ikke allevegne saa fornoieligt ud, som paa Torvet; Byen brændte endnu paa mange Steder, og først flere Dage efter lykkedes det at saae Branden ganske dæmpet. Der var i Ordets bogstaveligste Forstand i hele Byen ikke eet eneste Huus, der var forblevet aldeles uskadt, men i dem alle havde Kugler og Bomber efterladt mere eller mindre iøjensaldende Mærker. Der fortælltes, at den første Bombe, der tændte i Byen, var kommen fra en af Kanonbaadene, og at det antændte Huus tilhørte en Mand, der havde bidraget 1000 Mark Courant til Kanonbaadenes Anskaffelse. Hvis denne Historie ikke er sand, saa kunde den gjerne være det. Udenfor Skandserne, hvor Tjenden havde stormet, laae endnu Dyringer af Liig, der først i Løbet af denne og den følgende Dag kunde indbringes, og Grøfterne foran Skandserne vare endnu rødfarvede af Blod. Eigene saae frygteligt ud;

de fleste af dem havde Skud- eller Stiksaar i Hovedet; Fødderne vare nøgne, da de før Stormen havde aftaget Skoe og Strømper, for lettere at kunne passere Grøfterne. Det var de jordiske Rester af de kjæfeste og forvorneste Folk i Insurgenternes Hær, der bleve jordede paa Kirkegaarden i Koldenbüttel.

Hjenden havde efter den mislykkede Storm strax trukket sig tilbage, og under Beskyttelse af den tætte Morgentaage bortførte han sit Skjts. Expeditionen mod Frederiksstad var aldeles opgiven, og der efterlodes kun to 24-pundige Granatkanoner og to Morterer i Batteriet ved St. Annen, der senere skaffede os megen Urgrelse. Samtidigt med vor Bataillon vare to 84-pundige Bombekanoner ankomne, af hvilke den ene blev placeret i det blanderede Bærf paa Rendsborger Chausséen; men, saavidt jeg veed, bleve de aldrig brugte.

Under de sidste Dages Bombardement havde alle Indvaanerne forladt Byen. Saalænge der endnu kunde tænkes paa at frelse Noget, havde Jesnerne været utrættelige i at hjælpe Beboerne med at flytte og redde. En ung, meget tydsksindet Dame, der var Vidne til deres ufortrødne Anstrengelser, henflød i en Strøm af Taarer, og da man spurgte hende, hvorfor hun græd, svarede hun: „Ach Gott! jetzt kann ich doch unmöglich die Dänen länger hassen!“ Det gjorde hende ordentligt ondt, den gode Sjæl, at hun var bleven tvungen til at nære blidere Følelser mod de Danske, hvis Opførsel rigtignok ved denne Leilighed kontrasterede betydeligt mod de gode Bemærk paa den anden Side. Men neppe var Stormen forbi, før ikke saa af de fordrevne Indvaanere kom tilbage, for at see, om det maa ske endnu var muligt, at frelse Noget af deres Eiendom

fra Luerne. Lyffelig var den, der kunde opdrive en Bogn; men Bognene vare sjeldne, og man saa derfor hele Familier, Store og Smaa, vandrende afsted med deres Flyttegods paa Skuldrene, det vil da sige, det Gods, som de fik Lov til at tage med; thi efter Commandantskabets Foranstaltning maatte der efterlades de nødvendige Meubler og Eligt til de indquarterede Officerers Afbenyttelse. I den første Tid efter Stormen kunde der imidlertid ikke blive Spørgsmaal om nogen ordentlig Indquartering. Ved vor Bataillons Ankomst til Byen satte Majoren sig i Besiddelse af det første det bedste Huus, han traf paa. Det var et lille Huus paa Torvet, der tilhørte en Jødefamilie, og var temmelig ubeskadiget, naar undtages, at de fleste Vinduesrunder vare defecte. Den disponible Leilighed var imidlertid ikke stor, saa at hele Staben maatte lade sig nøie med eet lille Værelse, der baade var Contoir, Dagligstue, Spiseværelse og Sovestue. Sengestæder forefandtes ikke, da disse gjerne reddes først i Ildbrandstilfælde; Majoren etablerede sig derfor paa Sofaen, Adjutanten havde i Bunden af en Seng opdaget en gammel muggen Halmmatras, og jeg fandt omsider efter lang Randsøgning en lille nydelig Buggematras, der dog formaaede at skjenke en Deel af mig en behagelig Hvile. Men den første Nat, vi tilbragte i Frederiksstad, var altfor interessant, til at man skulde tænke paa at sove. Indtil langt ud paa Morgenstunden stod jeg i Gadedøren og betragtede det skønne Tableau, der laae oprullet for mine Øine. De to Sider af det store Torv vare endnu omspændte af Luerne, der kastede en magist Belysning paa de gamle Lindetræer i Alleerne, i hvilke Soldaterne havde leiret sig i de forskjelligste og eventyrligste Grupper. Nogle sad i mahogn Sofaer og drak Biin af Band-

kander, Theepotter og de forskjelligste Kar, eller blæste gravetetiske tattede Røgskyer ud af de hollandske Kridtpiber; Andre spillede Kort med en Rolighed og en Alvor, som om de sad hjemme i den fredelige Krostue; atter Andre havde etableret sig ved Skriverborde og affattede Depescher til dem derhjemme; endelig havde Andre, og det var vel de fleste, ved Hjælp af Sengeklæder og Meubler fra de brændende Huse indrettet sig saa beqvemt, som Omstændighederne tillode det, og nøde nu den søde Hvile, drømmende om Kjæresten og om de overstandne Farer. Sovesammeret var luunt den Nat, og det generede ikke den Sovende, at et eller andet Sviin hvilede sin trætte Tryne paa hans Arm, Bryst, eller Been. Langs det med Muursteen belagte Fortoug paa den ikke brændende Side af Torvet laae et Compagni af 5te Bataillon, blidt slumrende, indsvøbte i deres Feltkapper med Tornystrene under Hovederne. Det vagthavende Mandskab var imidlertid i travl Bevægelse med at slukke, og henad Morgenstunden vare de Herrer over Ilden. Med denne Morgen indtraadte ogsaa en Forandring i Forholdene, da Disciplinens Toiler atter bleve strammede, og den Licents, der paa en Maade stiltiende var indrømmet Folkene til at holde sig lidt lystige strax efter Stormen, nu faldt bort. Der vaagedes nu nøie over, at Folkene ikke gjorde sig skyldige i nogen Udskielse og at de Intet hørte fra de forladte Huse. I det Hele taget blev ogsaa Eiendomsretten strengt respecteret af Soldaterne, der kun med Hensyn til Spise- og Drikkevarer stundom tillode sig en lemsældigere Fortolkning af dette Begreb. Saaledes mindes jeg en Scene, der dengang morede mig meget. En Officeer mødte paa Gaden en Soldat, der skjulte Noget under sin Feltkappe og, uagtet al anvendt Umage, ikke var istand til

at bringe Haanden op til Huen, for at hilse. Officieren, der fattede Mistanke, slog Karlens Feltkappe tilside og opdagede nu Grunden til de generede Armbevægelser, idet Karlen under hver Arm bar en Flaske Champagner. „Hvad er det, Du har der?“, udbrød Officieren. „Na! ded æ kun æ bitt' Driffels!“ — svarede Jyden, der forsikrede, at han havde fundet Glassterne i et brændende Huus, og at de absolut ogsaa vare brændte, hvis han ikke havde taget sig af dem.

I 14 Dage beboede vi vor kummerlige Leilighed paa Torvet og kom i al den Tid ikke ud af Klæderne, hvad der just ikke var saa ganske behageligt paa den Aarstid; især vare Natterne meget uhyggelige og kolde, da det ikke var os muligt, at faae de itu slagne Vinduer tættede. Husets Eiermand, der hver Dag kom til Byen, for at bortflytte Et og Andet, forskaffede mig en ordentlig Matras, til at ligge paa, og forærede os Episekammerets Indhold, der imidlertid ved nærmere Eftersyn reducerede sig til en uhyre Steenkrulle fuld af Luge-Algurker. Da der slet ingen civile Beboere vare i Huset, maatte vi selv sørge for vor Leve-maade. Jeg fandt en slesvig-holsteensk Kogebog, hos hvilken vi hentede Raad, naar vi vare i Forlegenhed med en eller anden Rets Tilberedelsesmaade; og vor stadige Kok, Smeden, bragte det ved nogen Manuduction efter faa Dages Forløb til en meget respectabel Færdighed. Da Amtmanden i Husum engang havde sendt os en Foustage Østers til Foræring, saae vi os endogsaa istand til at indbyde Helgesen, hans Adjutant og Forpostcommandeuren til en Diner, hvis Fortræffelighed foranledigede Helgesen til den Yttring, at man maatte troe sig forsat til Palais Royal. Naturalforpleiningen forskaffede os udmærket Drekjød i

Mængde, og ved vor lille Hornblæfers Omsorg havde vi efterhaanden anskaffet os en flækkelig lille Samling af Høns, Vender og Ralkuner. „Vi kunne aldrig komme i Forlegenhed, Hr. Overlæge!“ — sagde Hornblæseren en Dag til mig —; „for de to Sviin, der gaae og rode ude i Aleen, ere ogsaa vore, naar vi ville have dem“. Vort Huus blev snart bekjendt for at være det bedste i Frederiksstad, og det var saaledes indrettet, at det aldrig kunde genere os, at see Gjæster hos os. Disse manglede heller aldrig, især til Frokost og Formiddagscaffé, hvormed der hver Dag trakteredes i Stabsquarteren.

Efterhaanden kom flere og flere af de bortflygtede Indvaanere tilbage til Byen, og flyttede ind i de endnu beboelige Huse; der aabnedes endogsaa flere Boutiker, blandt hvilke især en Bagerboutik var os meget velkommen. Den 18de Octbr. opnaaede vi endelig den Lykke, at faae et ordentligt Qvarteer med Seng. Jeg kan ikke beskrive den Velbehagelighed, jeg følte, da jeg første Gang faldt ned i min Seng; baade Adjutanten og jeg hvinede af Glæde, og vi kunde for lutter Velbefindende ikke falde i Søvn. Denne Seng forsonede mig ganske med Opholdet i Frederiksstad, og vi bleve enige om, at det i Grunden var bedre, at blive her, end at komme tilbage til Stillingen ved Slesvig, hvor vi kun kom i Seng de fire Nætter om Ugen. Der var ogsaa bleven indrettet en Klub, hvor der om Middagen var table d'hôte for de Herrer, som ikke holdt deres egen Huusholdning, og hvor man om Aftenen kunde faae sig et lidet Partie.

Men det varede ikke ret længe, inden Insurgenterne misundte os den Rolighed, vi nød, og atter begyndte med at regalere os med Bomber og Granater. Disse vare vel

oprindeligt beregnede paa at forstyrre Skandsaarbejderne, der uafbrudt fortsattes; men senere kom der ogsaa Bomber midt ind i Byen, uden dog at gjøre synderlig Skade. I Begyndelsen var der en vis Regelmæssighed i dette Bombarde-ment, saa at man med temmelig Sikkerhed kunde beregne, naar Bomberne vilde komme. Den sædvanlige Dosis var to Piller ad Gangen Morgen, Middag og Aften. Under- tiden, naar en mere flot Artillerist havde Post i Batterierne ved St. Annen, bleve vi rigeligere betænkte, og ikke sjældent fik vi en lille Extraportion om Natten, formodentlig naar vedkommende Fyrværker kom hjem fra Kroen og trængte til en lille Adspredelse, inden han gik til Ro; naar han da lagde sig hen med det Haab, at han maaskee havde dræbt eller lemlæstet nogle værgeløse Fruentimmer og Børn, kunde han jo sove saa blideligt i Bevidstheden om, at have opfyldt sin Pligt. Uagtet denne Skyden, der var overladt til en simpel Artillerists Vilkaarlighed, og ingenlunde var istand til at forhindre det, den vilde forhindre, ærgrede os betydeligt, blev den dog aldrig besvaret. Fra Kirfetaarnet i Frederiksstad kunde man see, hvorledes den Mand, der betjente det fjendtlige Skyts, med Piben i Munden kom slentrende ud af det Huus, hvori han var indkvarteret, for at stifte Lunten til Mortererne, og derpaa ligesaa gemtlig slentrede tilbage igjen, efter at have udført sin tappre Bedrift. Hr. Sørensen, der naturligviis ogsaa maatte ned og see, hvorledes Frederiksstad og Helgesen saae ud, var slet ikke fornoiet over disse Bomber, saalidt som over de Epidskugler, hvormed Insurgenterne aldrig undlode at hilse Enhver, der stak Næsen over Eiderdiget. En saadan Sørensen gav os en Dag Stof til megen Latter. Han var nemlig en skøn Eftermid- dag spadseret ud med nogle Officerer, for at beseer Værkerne

udenfor Holmerthor, og begyndte allerede at blive urolig, da man, formodentlig for at drille ham, talte om, at det nu snart var paa den Tid, at man pleiede at faae en Bombe at see. Pludseligt viser der sig en ildrød Kugle paa Horizonten, og Sørensen udbryder rystende af Skræk: „See der! er det ikke en Bombe?“ — „Jo!“, svarede Officererne, og gave sig til at løbe af alle Kræfter. Sørensen løber dem snart forbi, faaer fat i sin Vogn og giver Kudsken en preussisk Daler i Drifkepenge, for at han saa hurtigt som muligt, skal bringe ham ud af denne skræffelige Stad. Langt uden for Frederiksstad vover han først at kaste et Blik tilbage og seer endnu den samme røde Kugle omtrent paa det samme Sted. — Det var Maanen, der stod op. — Vi havde ogsaa Besøg af Etatsraad Wachs, der kom, for at eftersee, hvorledes Forpleiningen var, og hvad der behøvedes til det forestaaende Vinterfelttog. Ved Rygtet om Etatsraadens Ankomst blev der lagt mangfoldige Planer til, hvorledes man paa bedste Maade skulde kunne slaae ham en eller anden lille Plade. Jeg for min Part havde regnet ud, at der i Grunden tilkom mig 190 Rbd. om Maaneden Mere, end jeg fik. En Bataillon er nemlig i Krigstid normeret med een Overlæge og 3 Underlæger, men havde kun en Overlæge; da nu jeg alene, foruden Bataillonens, maatte soignere halvandet Batterie, Ingenieurafdelingen og et Cavalleridetachment, hvilke tilsammen formeentlig mindst tilkom 2 Underlæger, saa gjorde jeg jo aabenbart Tjeneste for een Overlæge og 5 Underlæger à 38 Rbd. maanedlig, medens jeg kun fik Gage for een Overlæge. I Klubbens Locale var der netop i de Dage opslaaet Placater om friske Østers. Disse bleve først og fremmest borttagne; thi Chefen for Armeens Intendantur maatte ikke have nogen Anelse

om, at vi kunde have Raad til at spise saadanne kostbare Dyr. Barten blev instrueret om, at han endelig maatte lade Wachs betale dobbelte Priser for Alt, for at han skulde troe, at det var radsomt dyrt for os, at leve i Frederiksstad. Vi toge vore sletteste Klæder paa, og nogle Officerer iførte sig korte Troier, idet de forsikrede, at de paa ingen Maade havde Raad til at holde Skjoder. Men alle vore Kunster førte ikke til det forønskede Resultat. Statsraaden forsikrede os, at Intet vilde være ham kjærere, end at skaffe os saa mange Penge, som vi ønskede, naar det blot kom an paa ham; men Rigsdagen vilde ogsaa tale et Ord med.

Da det rygtedes, at Husumer Chausseen, den eneste Afgang til Frederiksstad Nordfra, var usikker, bleve Hr. Sørensens Besøg stedse sjeldnere, skjøndt der endnu af og til indfandt sig Enkelte, der samlede paa Bombestykker, Potteskaar og Stene fra Ruinerne. Bomberne bortskræmmede ogsaa snart igjen de saa tilbagevendte fornemmere Indvaanere, og blandt dem vor Bært. Jeg benyttede mig strax af hans Graværelse til at sætte mig i Besiddelse af hans Værelse, som han senere ikke fik tilbage, og herved kom jeg til at boe ret hyggeligt og beqvemt. Den fattigere Deel af Befolkningen, især saadanne, der havde Fortjeneste af Soldaterne, og Tjenestepigerne bleve derimod i Byen, trods Bomberne. Mellem Soldaterne og Byens Beboere herskede den bedste Forstaaelse, da de Sidste mærkede, at de Danske ikke vare saa slemme, som man havde beskrevet dem. Førend Frederiksstad blev besat af vore Tropper havde Byens Piger sluttet en Forening om, at de paa ingen Maade vilde indlade sig med de Danske. Men allerede efter otte Dages Forløb bleve Overtrædelser af Foreningens Statuter temmelig hyppige, og efter Bombardementet var der ikke Spor

tilbage af den hele Forening, hvorimod Pigerne udviste den største Venlighed og Forekommenhed mod alle danske Militaire.

Blandt Bønderne i Eiderstedt var Stemningen i Begyndelsen meget exalteret; deres Velhavenhed gjorde dem brogsige, og man hørte Uttringer, som den: at de gjerne kunde føre Krig for et Par tusinde Daler endnu, uden at det skulde genere dem. Men efterhaanden som Vinteren nærmede sig, uden at de saae nogen Ende paa Historien, bleve de spagfærdigere, især fordi det, paa Grund af det stærke Forbrug til Armeen, kneb for dem med Foder til deres Kreaturer, som udgjøre deres vigtigste Indtægtskilde. Ogsaa Udsørfelsen til England standsede ved Vinterens Indtrædelse, og Prisen paa Slagteqvæg blev stedse lavere og lavere. Nu ønskede de Intet hellere end Fred paa enhver Betingelse, og den samme Stemning herskede blandt Bønderne i Holssteen, tiltrods for alle de kunstige Midler, man anvendte for at oplive den og at forøge Forbittrelsen mod de Danske. Naar Begeistringen ikke er bygget paa en solid Basis, hører den op af sig selv, saasnart det begynder at gaae ud over Pungen. Det er forresten ikke at undres over, naar den eiderstedtske Bonde kaster sig paa Politiken; thi han har saare lidet at bestille. I Marskegnen producerer Naturen hvad der behøves uden Hjælp; det fede Græs groer af sig selv og skaffer Bonden, der tager magert Qvæg i Kost, en anseelig Indtægt, uden at han har synderlig Uleilighed deraf; selv paa de største Marskegaarde behøves derfor ogsaa yderst faa Tjenestefolk. — Men er Marskegnen riig, saa er den ogsaa tilgavns kjedsommelig og melancholsk, især om Vinteren, da man næsten ikke seer Andet, end Vand og Diger. Beiene blive bundløse, og ere ofte i længere

Tid aldeles ufremkommelige, saa at man kun tilfods og ved Hjaelp af Springstof kan komme fra det ene Sted til det andet. Den fugtige, usunde Luft og det slette Drifkevand aale langvarige og haardnakkede Sygdomme, og den Fremmede, der i længere Tid opholder sig her, vil neppe slippe bort uden Mindelser fra Marfken. Den, der er saa uheldig, at gjøre Befjendtskab med den saakaldte Marfksfeber, kan som oftest i hele Aar spore dens Virkninger. Naar man betænkter, hvilken besværlig Tjeneste det var for vore Soldater, at maatte trække paa Forpost hver anden Dag i en saadan Egn og paa en saadan Aarstid, medens de aldrig kom af Klæderne og havde ondt ved at faae disse tørrede og reengjorte fra den ene Dag til den anden, saa har man vistnok Grund til at undre sig over, at Folkene udholdt disse Strabadser saa godt, og at Sundhedstilstanden i det Hele taget ikke var foruroligende. Vel lede saare Mange af lette gasstriske Tilfælde og Fordoielsesbesværligheder, der hos Enkelte kunde være meget haardnakkede; men de Fleste vare dog ikke angrebne i nogen høiere Grad, end at de kunde forrette deres Tjeneste. Ved vor Bataillon oversteeg Sygeantallet, iberegnet de Saarede, aldrig 10 Procent af hele den tjenstgjørende Styrke. Der er ingen Tvivl om, at det moralske Mod bidrog overordentlig meget til at opretholde Soldatens Sundhed og legemlige Kraft. Enhver Mand i Armeen følte sig stærk ved Bevidstheden om, at han kæmpede for en hellig og retfærdig Sag, for sit Fædrelands og sine Brødres gode Ret, og hvor gjerne opoffrer og anstrenger man sig ikke for dem, man elsker; Ingen tvivlede om, at vi jo ved Standhaftighed og Udholdenhed vilde bringe vor Sag til en lykkelig Ende, og derfor fandt Enhver sig med Glæde i de Savn og Gjenvordigheder, som Krigslivet medførte.

Dernæst maa man ogsaa tilstaae, at der fra Krigsbestyrelsens Side blev gjort Alt, for at Folkene kunde have det saa godt, som Omstændighederne tillode. Helgesen kunde omtrent faae Alt, hvad han forlangte til Troppernes Forpleining, og det var endda ikke saa ganske Lidet, hvad han forlangte. Besætningen i Frederiksstad fik saaledes hver Dag uden Betaling en Flaske godt Ol og bittert Brændeviin; paa Forpostdagene desuden en Skilling Courant extra, for at de i de kolde Nætter kunde skaffe sig lidt varm Drikke. Desuden blev der leveret en Islandsk Rattrøie og et uldent Dækken til hver Mand. I nogle af disse Dækkener, der som bekjendt vare komne fra England, foresandtes levende Bæfener, der efter Soldaternes Eigende ikke vare af dansk Oprindelse, hvorfor de spotviis kaldte dem Lord Palmerston's Hjelpeetropper.

Den 5te Novbr. indtraf en Naturbegivenhed, der let kunde være bleven farligere for os end alle Fjendens Bomber. De usædvanligt heftige Storme af Vest og Nord-Vest havde nemlig drevet Bandet ind i Eideren i en saadan Mængde, at det med stor Boldsomhed pressede paa Digerne og Sluserne; en af disse blev endogsaa sprængt, og en høj Vandcolonne stod tilveirs med en saadan Kraft, at der trykfedes Al op mellem Brostenene. Naturligviis blev der øieblikkeligen taget de alvorligste Forholdsregler, for at standse Bandets videre Fremtrængen; over Abningen blev der udsændt dobbelte Lag af Seil, fyldte med Jord og Steen, og i Ebbetiden arbejdedes der uophørligt paa at udbedre Skaden. Vi frygtede meest for Natten, da Flodtiden atter vilde indtræde, hvorfor et stærkt Commando blev beordret at møde til Arbeide, hvis det skulde gøres nødvendigt. Men heldigviis havde man inden Nattens Frembrud faaet Bugt med Bandet, og da Stormen tillige begyndte at lægge

fig, kunde Gølkene fritages for denne Extratour. Siden 1825 havde Vandet ikke staaet saa høit i Eideren, og det kunde have seet galt ud for os, hvis Ulykken ikke itide var bleven forebygget. Vi begyndte allerede at tænke paa, hvorledes vi skulde indrette os paa Løfterne, hvis Oversvømmelsen skulde tvinge os til at flygte fra vore Qvarterer; Nogle vare endogsaa saa forsigtige at de gjorde betydelige Indkjøb af Brød hos Bageren, for ikke at blive udsatte for Hungersnød. Om Aftenen den 5te November rasede midt under den heftigste Storm et saa voldsomt Tordenveir, som jeg aldrig erindrer at have oplevet, og Lynilden slog med et forfærdeligt Brag ned midt paa Torvet, uden dog at gjøre nogen Skade. Lægger man nu hertil, at Fjenden midt under denne rædselsfulde Naturscene ikke undlod at betænke os med forskjellige Bomber, saa vil man kunne danne sig en Forestilling om, hvor hyggeligt Opholdet i Frederiksstad var i disse to Nætter og Dage.

Den følgende Dag havde vi en lille Affaire, hvortil Vandfloden havde givet den nærmeste Anledning. Insurgenterne havde nemlig under Uveiret forladt et Punkt paa Eiderdiget, som de hidtil havde holdt besat, og som forsaavidt var af Bigtighed, fordi man fra dette Sted, der ligesom dannede et Knæ paa Eiderdiget, kunde see lige ind i Byen og observere Alt, hvad der foregik. Naturligviis blev dette Punkt besat af vore Tropper, saasnart Fjenden havde forladt det. Men da Faren for Vandfloden var forbi, kom den fjendtlige Bagt tilbage, for efter Sædvane at indtage sin Post. Den af vore Officerer, der havde sat sig i Besiddelse af denne, var saa høflig, ingen Indvendinger at gjøre, men at forlade den uden Videre. Herover blev nu Helgesen meget vred og befalede, at den samme Officeer skulde

tage den opgivne Post tilbage; dog blev det udtryffeligt bestemt, at Foretagendet skulde opgives, hvis Fjenden gjorde saa kraftig Modstand, at der kunde berygtes noget betydeligt Tab af Mandskab derved. Et halvt Compagni af 1ste Reserve-Bataillon sneg sig nu langs Digerne hen til det omstridte Punkt, og gjorde derpaa et raskt Angreb med Bajonetten, hvorved Fjenden strax kastedes tilbage og indskrænkede sig til at skyde i stor Afstand, saa at kun een eneste Mand af Bore blev let saaret. Den paafølgende Søndag morede Insurgenterne sig med, i Løbet af et Par Formiddagstimer, at kaste 56 Bomber og Granater mod dette Punkt, hvorfra de paa denne Maade haabede at kunne fordrive os; men Folkene dækkede sig bag Diget og lode af Bomberne, der aldeles ingen Skade gjorde dem. Den evige hensynsløse Bombekast ærgrede Frederiksstads Beboere overordentligt; en af Senatorerne skrev endogsaa en meget heftig Artikel herom i „Dittmarscher und Eiderstädter Bote“, hvori han blandt Andet yttrede: „at man vanskeligt kunde udfinde et qvalfuldere Plageri mod Mennesker, end at holde dem i denne evige Dødsfrygt, og at man maatte antage, at det var en eller anden Fiskareofficeer, der paa denne Maade søgte at forslaae Tiden.“ — Men hvad kom det slige Folk an paa, om de lemlæstede Qvinder og Børn, naar de blot kunde ødelægge; det var nu deres Maade at føre Krig paa, medens det ellers gjelder som almindelig Regel, at man ikke engang skyder paa sin Fjende, naar man derved ikke kan opnaae andet Resultat, end at myrde en enkelt Mand. Bore Forposter skjode aldrig, naar der ikke først blev skudt paa dem, og selv blandt Fjenderne vare der Mange, som med Taknemmelighed paaskjønnede denne Humanitet. Et Beviis herfor afgav en lille Historie, der passerede i

Slutningen af November. En holsteensk Soldat kom nemlig ubevæbnet til en af vore Skildvagter paa Treenediget og overleverede ham en Bælle med Bøn om, at han vilde give den til den vagthavende Officeer og anmode denne om at sende Indholdet i Hovedet paa de tydske Skildvagter, naar de atter uden Grund skulde skyde paa vore Poster. Bællen indeholdt to Patroner og to Epidiskugler.

En anden Gang kom en gammel preussisk Sergeant til vore Forposter, for at underrette dem om, at de for Fremtiden maatte være forsigtigere, da der nu vilde komme en anden Bataillon paa Forpost, nemlig det 4de Jægercorps, der fordetmeste bestod af Sydslesvigere, som vare meest op-
hidsede mod de Danske, og derfor ikke kunde bære sig for at skyde. Han tilføiede, at den 15de Decbr. skulde han og alle Preusserne hjem, og saa bleve de Andre nok nødsagede til at holde Fred. I det Hele taget herskede der et hyppigt, snart mere, snart mindre venkabeligt Samkvem mellem Forposterne, skjøndt det naturligviis her, som allevegne, var strengt forbudt. Engang kom en lang rødhaaret Rækel af en Insurgentofficeer hen til en af vore Vedetter og spurgte ham, om han havde Brændeviin! Karlen rakte ham sin med det reglementerede bittre Brændeviin fyldte Feltflaske, som Hr. Officieren tomte med megen Velbehagelighed, hvorpaa han drev af igjen. En Menig Slesvig-Holstener, der havde betragtet denne Scene, kom derpaa hen og sagde, idet han haanende trak paa Skuldrene: „Du Camerad! der da ist ein Officier! früher war er Gassensteher in Rendsburg und machte so;“ her gjorde han en meget betegnende skuttende Bevægelse, som En, der plages af stærk Alsen. Da der i de sidste Dage af November indtraf en temmelig stærk Frost, begyndte Insurgenterne allerede at glæde sig,

og raabte over til vore Poster: „Morgen kommen die Destreicher!“ idet de gjorde lange Næser og raabte Hurra. Vist er det ogsaa, at en vedvarende Frost vilde have gjort vor Stilling ved Frederiksstad temmelig precair, da Oversømmelsen udgjorde et af vore væsentligste Forsvarsmidler; saavidt jeg veed, havde Helgesen ogsaa for dette Tilfælde den bestemteste Ordre til at forlade Stillingen, skjøndt den gang intet Menneske vidste Noget derom. Men heldigviis varede Frosten ikke længe, og selv Slesvig-Holstenerne begyndte at indsee, hvad vi stedse havde været overbeviste om, at Vor Herre var dansksindet. I den korte Frosttid havde vore Soldater en overmaade besværlig og ubehagelig Tjeneste. Det skær mig tidt i Hjertet, at see de stakkels Karle gaae og fryse paa Digerne, hvor der ikke var mindste Beskyttelse mod Kulde og Blæst. Hertil kom endnu den ubehagelige Omstændighed, at det i de samme Dage var en saa tæt Taage, at man neppe kunde see 10 Skridt for sig; den største Paapasselighed og Marvaagenhed var derfor nødvendig, og Folkene maatte nu hele Dagen indtage den saakaldte Natstilling, der ellers først blev indtaget ved Mørkets Frembrud. Vi havde derfor Grund til at være glade over Løveiret, saa meget mere, som Frosten absolut vilde have givet Anledning til megen Blodsudgydelse; thi endnu bestandigt purrede de slesvigske Flygtninge, der havde svunget sig op til at blive en Magt i Staten, ved Statholdersflabet, og dette fordrede atter af Willisen, at han skulde foretage Noget. I Insurgenternes Leir kunde man ikke komme bort fra den Idee, at de Danske vare feige og dørske, skjøndt man dog skulde troe, at Erfaringen maatte have lært dem det Modsatte; man troede endnu bestandigt, at man blot behøvede at angribe, for at seire. Hvor over-

drevne og latterlige Forestillinger selv Statholderskabet har maattet havt om Insurgenternes Magt og de Danskes Afmagt, kan sees deraf, at det, da Preussen i November forsøgte paa at negociere en Vaabenstilstand, blot forlangte, at den Danske Armee skulde trække sig tilbage til Flensborg!! — Men Willisen var ikke saa forblindet; han vægrede sig ved at angribe, fordi han indsaae, at et fornyet Angreb kun vilde føre til fornyet unyttig Opoffrelse af Mennekeliv, og han fik derfor sin Afsked, forfulgt med Steenkast og Skjeldsord af de samme Folk, der havde jublet ham imøde ved hans Ankomst. Oberst v. der Tann og Major Aldosser vare allerede iforveien afskedigede, og den 15de December forlode 2000 Preussere Oprebernes Armee, der saaledes var i en temmelig kummerlig Tilstand, da General v. d. Horst overtog Commandoen. De store Forventninger, som Insurgenterne knyttede til denne Begivenhed, have vistnok aldrig været alvorligt meente; thi Krigen var dengang saagodt som forbi; den tyske Politik havde taget en for Slesvig-Holstenernes Sag ugunstig Vending, og de østerrigste og preussiske Pacificationstropper vare allerede undervejs, efterat de havde udført deres Gjerning i Hessen, Noget, der maatte belære Insurgenterne om, hvad der sandsynligviis forestod dem, naar de ikke gave efter. Den ene af Statholderne, Hr. Befeler, fortsatte Comoedien til det Yderste og foreslog, at man skulde modsætte sig Forbundsforsamlingens Inhibitorium. I et i denne Anledning afholdt Krigsraad foreslog General v. d. Horst, at man skulde lade 12,000 Mand blive tilbage i og om Rendsborg og med Resten af Armeen, omtrent 20,000 Mand gaae Østerrigerne og Preusserne imøde ved Oldesloe. Den gode General, der var en stor Ven af Glasfen, maa

sandsynligviis paa den Dag have havt en usædvanlig svær Blyhat paa, og til Lykke for det stakkels terroriserede Land vare der Andre, der havde bedre Forstand og mere Samvittighed, end han og Befaler. Denne Sidste tog som befjendt sin Afsked og trak sig tilbage til sine Godser i Brunsvig, efterat Landsforsamlingen havde taget den Beslutning, at give efter for Forbundet.

Men forinden Alt dette passerede, havde 5te Bataillon allerede forladt Frederiksstad. Den 14de Decbr. om Natten fik vi Ordre til at afmarschere til Slesvig den næste Morgen. Vi havde levet i 10 Uger imellem Frederiksstads Ruiner og sølte os nu som hjemme der; jeg troer derfor, at de Fleste, tiltrods for Bomberne, helst vare blevene der, istedetfor at tage tilbage til det trættende og kjedsommelige Liv i Barakkerne ved Slesvig; thi tilsidst havde vi dog faaet os ret hyggeligt indrettede i Frederiksstad og levede ganske gemytligt sammen. Da vi marscherede ud af Byen, vare Batterierne ved St. Annen saa høflige, til Afsked at salutere os med et Par Bomber, der imidlertid ikke vare saa heldige at gjøre nogen Virkning, og 7de Bataillon, der marscherede ind efter os, blev hilset paa den samme forekommende Maade.

Da jeg i den sidste Tid af vort Ophold i Frederiksstad havde været saa uheldig, at gjøre personligt Bekjendtskab med den slemme Marskfeber, og mine Kræfter Dag for Dag aftog, saa var jeg desværre ikke istand til at følge Bataillonens længere end til Husum, hvor jeg blev indlagt paa Lazarethet som Patient. Da min Tilstand ikke var synderlig forbedret efter otte Dages Forløb, tog jeg efter min Læges Raad til Glensborg, for ganske at komme ud af Marskflusten. Jeg fik saaledes ingen Deel i de deilige

Juletræer, der pyntedes i Baracker og paa Forpost, saalidt som i de store Gilder, som Tante Esselfach gav for Officererne Jule- og Nytaarsaften. Først henimod Slutningen af Januar 1851 kom jeg tilbage til Bataillon, dog ingenlunde helbredet for Marckfeberen; hvis sidste Spor først forsvandt over et halvt Aar efter. Endnu nogle Gange maatte jeg smage Baraklivets Glæder; men saa var det Gud skee Lov forbi for den Gang og, som jeg haaber, for stedse.

Omsider var nemlig den for syv Maaneder siden afsluttede Fred bleven til Virkelighed; Forbundstropperne vare rykkede ind i Holsteen, og Oprørernes Armee var bleven opløst. Ved Forposterne, der endnu bleve staaende i nogen Tid, var der ret livligt, da der hvert Dieblig ankom store Skarer af Slesvigere, som vare afstedigede fra den forhenværende slesvigholsteenske Armee. De fleste af disse vare veltilmode og fornøiede over at komme hjem, og næsten Alle sang de den gamle Vise om, at de vare tvungne til at tage Tjeneste. Jenserne, der escorterede deres fordums Fjender til Slesvig, vare, som sædvanligt, godmodige og gemtylige, men kunde dog ikke altid tilbageholde smaa spottende Bemærkninger. En Gang kom der saaledes en Afdeling, der bestod af lutter unge og ualmindeligt smaa Folk. Den vagthavende Officeer havde gjort sig en Fornøielse af, at udvælge de allerlængste Karle til Escorte. En af disse henvendte sig til en Slesviger med det Spørgsmaal, om alle deres Folk vare saa smaa? — „Nei!“ svarede denne, „vi havde ogsaa store Folk, der stode paa høire Fløi; de smaa stode paa venstre.“ — „Naa!“ svarede Jens, „saa have I nok begyndt at permittere fra venstre Fløi.“ De slesvigiske Damer havde gjerne befrandsset de hjemvendende

Helte; men de turde ikke og maatte lade sig nøie med at sende deeltagende og venlige Blikke efter dem.

Den 27de Januar afholdt den commanderende General en stor Revue over Tropperne og takkede dem for den Tapperhed og Udholdenhed, de havde udviist under Krigen, og den 1ste Februar nedlagdes Commandoen over den active Armee.

Nu skulde man troe, at Alle vare fornøiede; thi nu havde vi jo endelig opnaaet det, hvorefter vi saa længe og saa inderligt havde længtes, nu kunde vi jo ret tænke paa at nyde Freden og dens Velsignelser. Men der var en slem Dampner paa denne Glæde; thi nu skulde man ogsaa til at klare sig det meget vigtige, men desværre meget dunkle Spørgsmaal, hvorledes Fremtiden vilde blive?? —

Korpsstabslagen var allerede afreist til Kjøbenhavn, for at faae Disloceringen af Armeens Lager ordnet. Disse havde alle faaet Tilladelse til at udtale deres Ønsker om, hvor de helst vilde hen. Vi ønskede naturligviis alle; men da vi ogsaa uheldigviis næsten alle nærede omtrent det samme Ønske, saa var det at forudsee, at kun meget Faa kunde vente Opfyldelsen af deres Ønske. For mit eget Bedkommende nærede jeg aldeles ingen sangvinske Forhaabninger. Ifølge den tidligere Erfaring, jeg havde for mig, var jeg fuldkomment overbevist om, at jeg netop vilde opnaae det Modsatte af det, jeg ønskede, og jeg var derfor den Eneste, der ikke kunde glæde sig med de Andre, da 5te Bataillon fik Ordre til at gaae til Kjøbenhavn. Foreløbigt indskrænkede mine beskedne Ønsker sig dertil, at Korpsstabslagen ikke maatte komme tilbage med Dislocationsordren, førend vi vare komne vel afsted, da jeg saaledes idetmindste maatte komme til at følge Bataillonen hjem, en Adspredelse, som jeg nødigen vilde gaae glip af. Dette

Ønske fik jeg opfyldt; thi heldigviis var Afgjørelsen ikke
 afhængig af høiere Bedkommende, men af Skjebnen. Den
 2den Februar marscherede vi fra Slesvig. Triumftoget
 gjennem Landet, den festlige Modtagelse i Kjøbenhavn og
 Talerne i Ridehuset skal jeg forbigaae med Tausshed. Alt
 dette gjorde ikke saa stærkt Indtryk paa mig, som den Øster-
 retning, der strax mødte mig, at jeg nemlig skulde afgaae
 som Underlæge til 5te Dragonrigement, der cantonnerede
 i Stapelholm. I Begyndelsen antog jeg det for Spøg,
 men fik desværre snart den sørgelige Visshed om min Skjebne.
 Armeens Stabslæge og Korpsstabslægen, der vel med Hensyn
 til Ordningen af Armeens Sundhedsvæsen og Fordelingen
 af dens Læger maatte ansees for de competenteste Autoriteter,
 havde rigtignok bestemt mig til Overlæge ved den i Frederiksort
 liggende Bataillon; men Etatsraad Wachs, der naturligviis
 forstod sig langt bedre paa disse Ting, havde, efterat
 Professor Bendz allerede var afreist til Slesvig med
 Dislocationsbestemmelserne i Kommen, taget sig den Frihed
 at stryge, saavidt jeg erindrer, 8 Overlæger, blandt hvilke
 min Ringhed. Hvorfor gjør man dog ikke denne indsigts-
 fulde Mand, der kan sætte Noget igjennem, til
 Stabslæge for Armeen?! Det var mine „Errungenschaften“,
 hvortil jeg var naaet efter 3 Aars Felttog, og efterat
 jeg i alle disse 3 Aar havde været en af de Faa, der ikke
 engang under Vaabenstilstandene havde opnaaet den Lykke,
 at komme tilbage til Hjemmet. Jeg skal imidlertid afholde
 mig fra alle Betragtninger, hvortil dette Resultat kunde
 give rigeligt Stof; thi skjøndt jeg rigtignok nu til Slutningen
 var bleven Cavallerist, saa føler jeg mig dog for lille, til
 at turde sætte mig paa den høie Hest.

Efter 5 Dages Ophold i Kjøbenhavn, der vare til

megen Fornøielse og Belæring for min videlystne Hæns, reiste jeg atter afsted til det velsignede Land, hvorfra jeg var kommen. Skjøndt Bataillonnen havde requireret Befordringspas til mig og min Oppasser, lød dette dog, da det blev mig tilsendt, blot paa Diligencebefordring for mig alene. I den Tanke, at man kun af en Forglemmelse havde udeladt min Oppasser, der naturligviis maatte følge med mig, og da jeg ikke kunde vente efter at faae denne Feiltagelse redresseret, betalte jeg Befordringen for Hæns, overbeviist om, at jeg vilde faae mit Udlæg godtgjort, naar jeg kom til mit Bestemmelsessted. Strax efter min Ankomst til Hohn, hvor 5te Dragonregimentets Stab dengang var indkvarteret, skrev jeg derfor til Intendanturen og udbad mig mit Tilgodehavende anviist. Svaret gik ud paa, at jeg ingen Erstatning kunde faae, da Oppassere ikke kunde reise med Diligencen, hvorimod jeg, naar jeg derom havde henbendt mig til Intendanturen, vilde have faaet en Marschbestemmelse udfærdiget for min Oppasser. Altsaa! medens jeg kjørte i Diligencen, skulde min Oppasser, der alene er bestemt til min personlige Opvartning, spadserere henved 50 Miil, en Bei, som han, hvis ingen uforudseelige Forhindringer indtraf, kunde tilbagelægge i 14 Dage, og i den Tid kunde jeg være min egen Oppasser. Den, der kan forstaae Rimeligheden heraf, fortjener — en Ansættelse ved Intendanturen. Denne Historie er vistnok i og for sig lidet interessant; men jeg har dog ikke kunnet bare mig for at meddele den som et Beviis paa den Humanitet, hvormed man steds bliver behandlet af Intendanturen. Kunde denne forsvare, at lade mig betale for min Oppassers Transport, saa kunde jeg ogsaa bringe dette Offer med paa Fædrelandets Alter; Hæns var ærligt de Penge værd, og jeg maa kun beklage,

at jeg beholdt ham saa grumme fort derefter. Allerede i Marts Maaned blev han til min store Sorg permitteret, men endnu den Dag i Dag staaer jeg i en stadig Correspondance med denne fortræffelige Fyr. Jeg kan ikke nægte mig den Fornøielse, til Slutningen at affkrive et Par Steder af hans Breve, der forekomme mig meget karakteristiske, med Bibeholdelse af hans egen Skrivemaade:

Belbaarne Herr Overlæge!

„Igaar Aftes havde jeg den Glæde at modtage deres „meget ærede Brev. Et Brev som denne kan ikke andet end „intressere mig meget og jeg maa dybt bevæges derved, kan „ei glemme at takke dem for deres Tilfredshed med mig, og „Gud for den gode Gøne og Villie han har givet mig, og „bede at han fremdeles vil ledsage mig at jeg maa være „værdig til den Ære deres Brev lyser over mig. Nu skal „deres Brev gjemmes, og hver Gang jeg tænker paa dem „min gode gamle Herre hvem ikke har glemt at belønne „min Trost, vil jeg erindre dem med Glæde og Takfølelse, „og ei glemme at randsage hos mig selv, om jeg ogsaa er „værdig til deres Ære, og da omvende mig fra det, hvori „jeg finder jeg har levet uskikket dertil.“

Om Politiken udtaler Hans sig et andet Sted saaledes:

„Jeg forstaaer kun lit om Fremtiden. Alle her leve med „Glæde og Fortrøstning derom; men jeg mener det staaer „meget paa Regjeringen, om de kan være ret befindig og „paa en god Maade faae de Gnister dæmpet som endnu „luerer i Grunden af den tydske Sag. Med hvad jeg tager „mig for, saa er jeg for det første kommen i min gamle „Plads, fordi de var i mangel; men da jeg har saa stærk „Lyft dertil, saa vil jeg ellers være Bonde; thi det er saa „fri, skjønt de ogsaa har deres Byrder.“

Endnu maa jeg anføre et Sted, hvori Hans omtaler min Fremtid, og jeg vil kun ønske, at hans gode Forhaabninger ville gaae i Opfyldelse. Han siger:

„Da jeg kjender deres Tilstand, saa kan jeg nok tro hvor „kjedelig et saa ombankende Liv kan være for dem. Man „kan blive saa kjed deraf, saa man snart ikke kan udholde „det længere, men man maa jo fatte Mod og oppebie Tiden, „da man ellers let kan forspilde et godt Stykke, og den „skulde man mene snart var kommen for dem efter deres „Alder og Bedrifter.“

Med det inderlige Ønske, at alle mine Læsere maatte have en ligesaa god Mening om mine „Bedrifter,“ som den skikkelige Hans, slutter jeg nu disse Optegnelser.

